Strategia rozwoju ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierza na lata 2021-2030

OPEN THE BOX

MIASTO
KOMPETENCJE DLA ROZWOJU

OPRACOWANIE W ZAKRESIE:

Strategia rozwoju ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierza na lata 2021-2030

WYKONANY NA ZLECENIE:

Gmina Sandomierz

pl. Poniatowskiego 3

27-600 Sandomierz

PRZEZ ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

FUNDACJA MIASTO | OPEN THE BOX:

Jakub Jaźwiec, MBA, ekspert strategiczny (kierownik zespołu)

Piotr Górka, ekspert strategiczny

Paweł Kowalski, ekspert strategiczny

Kamil Niklewicz, DBA, ekspert strategiczny

WRZESIEŃ 2024

ZAKTUALIZOWANY PRZEZ:

GŁÓWNY INSTYTUT GÓRNICTWA – PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY:

dr inż. Paweł Łabaj

CZERWIEC 2025

OPEN THE BOX
Doradztwo | Biznesowe

MIASTO
KOMPETENCJE DLA ROZWOJU

Skład samorządów objętych opracowaniem:

Miasto Sandomierz

Gmina Dwikozy

Gmina Obrazów

Gmina Samborzec

Gmina Wilczyce

SPIS TREŚCI

1. Wstęp 8
2. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i środowiskowo-przestrzennej 9
2.1. Podstawowe informacje 9
2.2. Analiza SWOT 11
2.2.1. Wnioski ogólne 14
2.3. Wyzwania rozwojowe MOF Sandomierz 19
2.3.1. Kluczowe czynniki rozwoju 19
2.3.2. Wyzwania rozwojowe 22
3. Cele MOF Sandomierz i ich operacjonalizacja 24
3.1. Wizja MOF Sandomierz 24
3.2. Misja MOF Sandomierz 25
3.3. Cele strategiczne MOF Sandomierz 25
3.4. Kierunki działań 26
Priorytet 1.1. Edukacja przyszłości MOF Sandomierz 27
Priorytet 1.2. Polityka społeczna przyczyniająca się do polepszenia jakości życia mieszkańców 28
Priorytet 1.3. Rozwinięta gospodarka mieszkaniowa 30
Priorytet 1.4. Rozwinięta oferta czasu wolnego 30
Priorytet 2.1. Zrównoważony rozwój gospodarczy MOF Sandomierz 31
Priorytet 2.2. Transformacja gospodarki w kierunku innowacyjnej i zielonej 32
Priorytet 2.3. Rozwinięta oferta turystyczna 34
Priorytet 3.1. Aktywna adaptacja do zmian klimatycznych 35
Priorytet 3.2. Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych 37
Priorytet 3.3. Skoordynowane planowanie przestrzenne 38
Priorytet 4.1. Zwiększona wewnętrzna spójność i dostępność komunikacyjna 39
Priorytet 4.2. Zwiększona zewnętrzna dostępność komunikacyjna 40

Priorytet 5.1. Zinstytucjonalizowana współpraca w ramach MOF Sandomierz 40

Priorytet 5.2. Zintegrowana obsługa mieszkańców i klientów MOF Sandomierz w ramach e-usług oraz rozwój narzędzi SMART 41

3.5. Zgodność logiczna 42

4. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej MOF Sandomierz 49

4.1. Założenia struktury funkcjonalno-przestrzennej poszczególnych gmin w kontekście ustaleń Strategii rozwoju MOF Sandomierz 50

4.2. Obszary strategicznej interwencji w MOF Sandomierz 65

4.2.1. Obszar strategicznej interwencji – obszary zagrożenia powodziowego MOF Sandomierz 66

4.2.2. Obszar strategicznej interwencji – rozwój aktywności ekonomicznej mieszkańców MOF Sandomierz 67

4.2.3. Obszar strategicznej interwencji – obszary rewitalizacji MOF Sandomierz 70

4.2.4. Obszar strategicznej interwencji – obszary wiejskie MOF Sandomierz 72

4.2.5. Obszar strategicznej interwencji – obszary zagrożone trwałą marginalizacją 74

4.2.6. Obszary strategicznej interwencji – poziom regionalny 76

OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich – w tym MOF Sandomierz 77

OSI Dolina Wisły 78

4.2.7. Obszary strategicznej interwencji – poziom krajowy 81

4.2.8. Podsumowanie 82

4.3. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej 84

4.3.1. Tereny inwestycyjne 84

4.3.2. Układ komunikacyjny 84

4.3.3. Mieszkalnictwo 84

4.3.4. Turystyka 85

4.3.5. Ochrona środowiska 85

4.3.6. Dziedzictwo kulturowe 86

5. Projekty 87

5.1. Proces identyfikacji i wyboru projektów 87
5.2. Lista projektów 88
5.2.1. Lista projektów kluczowych 88
Projekt kluczowy 2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna 89
5.2.2. Lista pomysłów uzupełniających 104
5.3. Zintegrowanie projektów 106
6. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii 108
6.1. Zarządzanie wdrażaniem strategii 109
6.2. Obowiązywanie i aktualizacja strategii 112
6.3. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych 113
6.4. Funkcja strategii terytorialnej w realizacji lokalnych polityk 115
6.5. Monitorowanie i ocena wdrażania 115
6.5.1. Rezultaty strategiczne 116
6.5.2. Monitorowanie procesu wdrażania strategii 118
6.5.3. Ewaluacja strategii 118
7. Spójność strategii z założeniami polityk krajowych, regionalnych i lokalnych 121
7.1. Spójność Strategii rozwoju z założeniami polityk krajowych 121
7.1.1. Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju 121
7.1.2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 122
7.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 123
7.1.4. Polityka Ekologiczna Państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej 123
7.1.5. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 123
7.1.6. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 124
7.1.7. Aktualizacja Programu wodno-środowiskowego kraju (aPWŚK) **Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.**
7.1.8. Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (PZRP) 126
7.1.9. Plan przeciwdziałania skutkom suszy (PPSS) 127

7.1.10. Plan gospodarowania wodami na obszarze Dorzecza Wisły 128
7.1.11. Umowa Partnerstwa dla realizacji spójności 2021-2030 w Polsce 133
7.2. Spójność Strategii rozwoju z założeniami polityk regionalnych i ponadlokalnych 134
7.1.1. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ 134
7.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego 135
7.2.3. Plan gospodarki odpadami dla województwa świętokrzyskiego 2022-2028 136
8. Opis procesu angażowania partnerów społeczno-gospodarczych 139
8.1 Zespół Doradczy 140
8.2. Partycypacja społeczna na etapie przygotowywania strategii 141
8.2.1. Informacja o sposobie uwzględnienia praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem dokumentu 145
8.3. Partycypacja społeczna na etapie wdrażania i oceny strategii 145
8.3.1. Poziom skoncentrowany 146
8.3.2. Poziom powszechny 146
8.3.3. Komunikacja 147
8.4. Uzgodnienia strategiczne 148
8.4.1. Konsultacje społeczne 148
8.4.2. Uzgodnienie z Zespołem Doradczym 149
8.4.3. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko 149
9. Źródła finansowania 152
9.1. Program regionalny 152
9.1.1. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) 153
9.2. Programy krajowe 156
9.3. Pozostałe źródła finansowania 161
Wykaz tabel i ilustracji 163

1. WSTĘP

Strategia rozwoju ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierza (MOF Sandomierz) do roku 2030 definiuje kluczowe kierunki dotyczące rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru, wynikające z istniejących uwarunkowań społecznych, ekonomicznych, środowiskowych i infrastrukturalnych, będące podstawą jego konkurencyjności.

Celem dokumentu jest określenie pożądanych wyzwań i kierunków rozwojowych obszaru MOF Sandomierz, mających na celu poprawę jakości życia jego mieszkańców, a także wzrost konkurencyjności obszaru. Strategia jest wynikiem podjętych decyzji strategicznych – wyboru kluczowych kierunków rozwojowych i koncentracji interwencji na wyzwaniach, wypracowanych w procesie uspołecznionym, których efektem jest propozycja projektów strategicznych.

Niniejsza Strategia przewidziana jest na okres do roku 2030 i ma być podstawą do kształtowania propozycji projektów i inwestycji do realizacji w oparciu o wyznaczoną wizję obszaru i cele strategiczne, w tym w szczególności do realizacji działań w oparciu o pozyskane środki zewnętrzne publiczne i prywatne. W opracowaniu uwzględniono dostępne dane zastane i wygenerowane w trakcie procesu, w tym wnioski z przeprowadzonego procesu diagnostycznego.

Strategia MOF Sandomierz została opracowana przez ekspertów Fundacji Miasto i Open the BOX na podstawie analiz i materiałów własnych oraz materiałów wcześniej zgromadzonych i udostępnionych przez MOF Sandomierz i składa się z czterech zasadniczych części (tj. diagnostycznej, strategicznej, wdrożeniowej oraz opisu włączenia społecznego w jej realizację).

W części diagnostycznej sformułowano syntetycznie najistotniejsze wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy uwarunkowań wewnętrznych oraz zewnętrznych rozwoju, określono sytuację strategiczną obszaru na tle potencjałów i problemów wewnętrznych oraz na tle szans i zagrożeń płynących z otoczenia.

Cześć strategiczna określa pożądane kierunki rozwojowe, przedstawione w formie wizji i celów strategicznych obszaru, wraz z analizą wymiaru przestrzennego i modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej.

Część wdrożeniowa zawiera propozycje projektów strategicznych wraz z systemem realizacji strategii oraz źródeł finansowania zaplanowanych działań.

W części ostatniej opisano zaangażowanie społeczne w procesie przygotowania, realizacji i oceny strategii.

2. WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNEJ

2.1. PODSTAWOWE INFORMACJE

Obszar objęty procesem strategicznym, czyli obszar Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierza (MOF Sandomierz), obejmuje część obszar powiatu sandomierskiego i niżej wymienione samorządy:

- Miasto Sandomierz
- Gmina Dwikozy
- Gmina Obrazów
- Gmina Samborzec
- Gmina Wilczyce

Rysunek 1: Położenie obszaru MOF Sandomierz

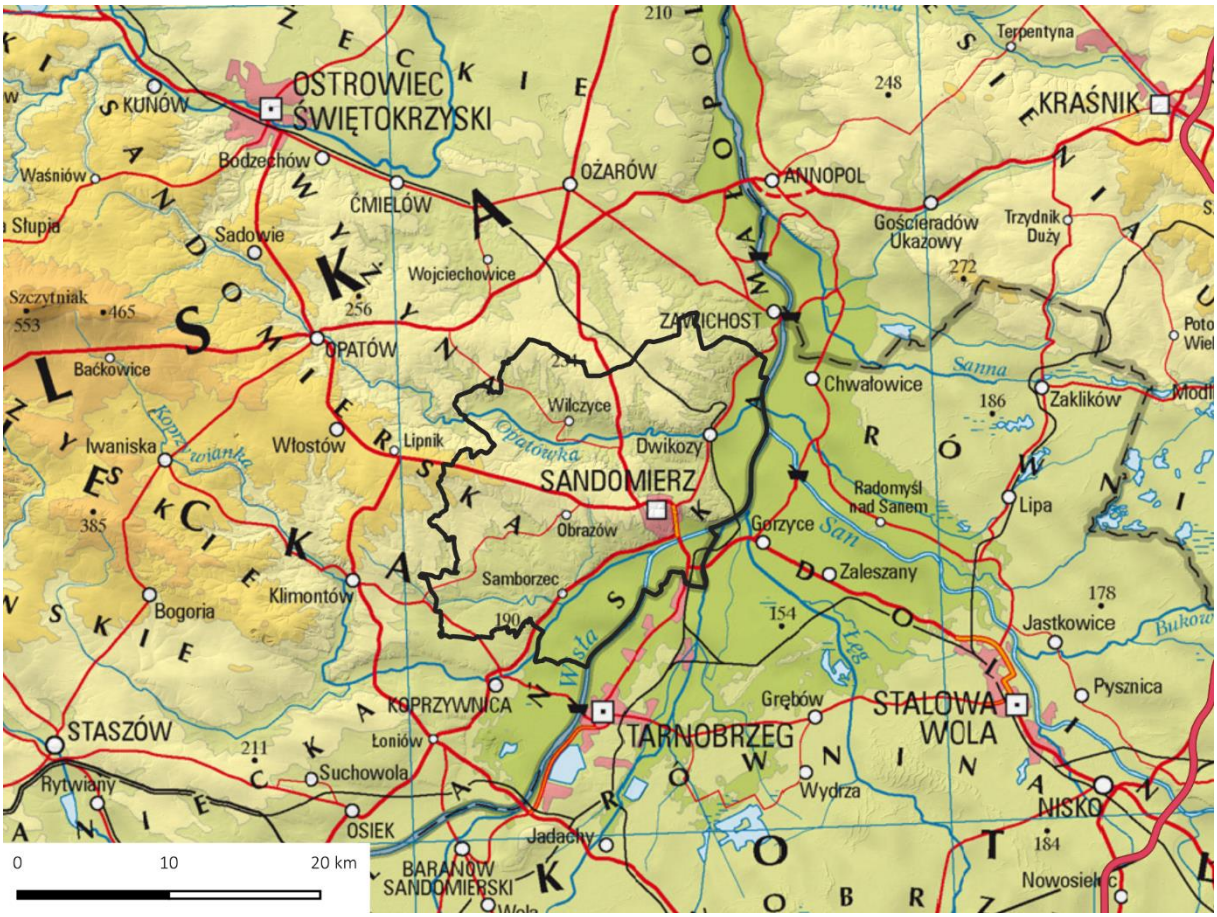

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

Tabela 1: Podstawowe dane liczbowe dotyczące samorządów

Nazwa samorządu	Powierzchnia (km^2)	Liczba ludności (osoby)	Gęstość zaludnienia (osoby/km^2)
Miasto Sandomierz	29	21 273	741,5
Gmina Dwikozy	85	8 159	96,4
Gmina Obrazów	71	6 086	85,0
Gmina Samborzec	85	8 047	94,4
Gmina Wilczyce	70	3 430	49,3
Suma	**340**	**46995**	**138,2**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (2023)

Wymienione w tym składzie i na tym obszarze gminy tworzą partnerstwo i współpracują w formie **porozumienia komunalnego** zawartego w dniu 6 września 2021 r[1].

Zgodnie z zawartym porozumieniem, dążąc do trwałego, zrównoważonego i efektywnego rozwoju samorządów zrzeszonych w ramach porozumienia, uznając, że współpraca regionalna jest nieodzownym czynnikiem efektywnego kulturalnego, społecznego i ekonomicznego rozwoju społeczności lokalnych, a jednocześnie mając na celu jak najlepsze wykorzystanie endogenicznych własnych potencjałów, samorządy MOF Sandomierz zadeklarowały wolę współpracy w zakresie przygotowania i realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz na lata 2021-2030 i w tym celu zawarły przedmiotowe porozumienie.

Celem porozumienia jest:

- Promowanie partnerskiego modelu współpracy samorządów tworzących MOF Sandomierz
- Przygotowanie i wdrożenie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Sandomierz na lata 2021-2030
- Określenie praw i obowiązków oraz zasad współpracy MOF Sandomierz w oparciu o zasadę równoprawności wszystkich stron, otwartości, wzajemnego szacunku i zaufania

[1] Porozumienie z dnia 6 września 2021r. określające zasady współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu przygotowania i wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz na lata 2021-2030

- Zwiększenie efektywności przedsięwzięć realizowanych przez MOF Sandomierz oraz skuteczna realizacja zintegrowanych projektów odpowiadających kompleksowo i długofalowo na ich potrzeby rozwojowe
- Wspólne diagnozowanie problemów rozwojowych oraz wypracowanie sposobów ich rozwiązywania

Rysunek 2: Podpisanie porozumienia MOF Sandomierz

Źródło: materiały UM Sandomierz

Mimo różnorodności występujących między członkami porozumienia, obszar ten jest stosunkowo jednolity i spójny administracyjnie, zbudowany wokół ośrodka rdzeniowego (Miasto Sandomierz) i gmin sąsiadujących o funkcjach uzupełniających.

2.2. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT umożliwia wskazanie silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń. Analiza w tym przypadku koncentruje się na zaletach oraz przeciwstawnych im słabościach charakterystycznych dla jednostki terytorialnej, a jednocześnie szans i zagrożeń zlokalizowanych w obrębie otoczenia MOF Sandomierz.

Wskazanie silnych stron umożliwi wykorzystanie ich na rzecz stymulacji dalszego rozwoju MOF Sandomierz. To te obszary, na które bezpośrednio mogą wpływać

władze samorządowe, społeczność lokalna, instytucje funkcjonujące w granicach regionu. Słabości to zaś te czynniki, które utrudniają rozwój, a które warunkowane są bezpośrednio przez lokalnych uczestników rynku.

Szanse z kolei to te zjawiska, na które nie ma się wpływu, ale których obecność wpływa korzystnie na dalszy rozwój, których potencjał nie tylko można, ale i należy wykorzystać.

Do zagrożeń zaliczyć można natomiast zjawiska zewnętrzne o charakterze negatywnym, blokującym, które pozostają niezależne od podejmowanych działań. Umiejętne ich zdiagnozowanie umożliwi jednakże przygotowanie działań umożliwiających zminimalizowanie ich negatywnego wpływu.

Tabela 2: Analiza SWOT

Analiza SWOT	
Mocne strony	1. Sandomierz – stolica powiatu – uznany jako istotny ośrodek gospodarczy, kulturalny i oświatowy 2. Dogodna lokalizacja geograficzna 3. Sadownictwo i warzywnictwo z wieloletnią tradycją stanowiące wizytówkę regionu 4. Walory kulturowe, turystyczne i przyrodnicze 5. Rosnąca liczba wykwalifikowanych mieszkańców. 6. Dogodna struktura dla rozwoju branży przetwórczej 7. Duża aktywność instytucji z zakresu opieki społecznej. 8. Obecność uczelni wyższych oraz dobra oferta instytucji edukacyjnych
Słabe strony	1. Lokalizacja o charakterze peryferyjnym w perspektywie województwa 2. Duże rozproszenie gospodarstw rolnych 3. Stosunkowo niezadowalająca kondycja ekonomiczna gospodarstw 4. Uboga oferta uzbrojonych terenów budowlanych i inwestycyjnych 5. Niewystarczająca sieć przetwórstwa rolno-spożywczego 6. Niski przyrost naturalny i w konsekwencji starzenie się społeczeństwa 7. Wysoki odsetek osób bezrobotnych 8. Migracje o charakterze zarobkowym 9. Spadek liczby ludności we wszystkich gminach MOF Sandomierz 10. Deficyt miejsc pracy i stanowisk, które przyciągałyby wysoko wykwalifikowanych specjalistów 11. Rosnąca liczba zachorowań na choroby cywilizacyjne wśród ludności lokalnej 12. Kierunki nauczania nie w pełni odpowiadające na potrzeby rynkowe, za sprawa czego oferta nie jest konkurencyjna w perspektywie rynku pracy

	13. Infrastruktura turystyczno–kulturowa nie w pełni wykorzystująca walory, którymi dysponuje region 14. Niedostateczne wykorzystanie popularności miasta Sandomierz zdobytej dzięki serialowi telewizyjnemu Ojciec Mateusz
Szanse	1. Stolica regionu mogąca liczyć na pozytywną ocenę 2. Budowanie marki powiatu 3. Inicjowanie działań na rzecz stałej współpracy na linii instytucje samorządowe – biznes – ośrodki naukowo-badawcze 4. Tworzenie się stref przemysłowych 5. Tworzenie się grup producenckich 6. Możliwość skorzystania ze środków unijnych dedykowanych sektorowi rolniczemu 7. Rosnące możliwości w zakresie aktywizacji zawodowej 8. Lepsze połączenia komunikacyjne dzięki budowie dróg ekspresowych 9. Poprawa infrastruktury technicznej na terenie obszarów wiejskich 10. Nacisk na budowanie oferty edukacyjnej odpowiadającej na potrzeby rynku pracy 11. Możliwość korzystania ze środków pomocowych dedykowanych poprawie infrastruktury technicznej i ochrony środowiska 12. Rozwój sektora MSP 13. Coraz większa świadomość społeczeństwa w zakresie profilaktyki i ochrony zdrowia 14. Rosnąca popularność współpracy między szkołami wyższymi oraz przedsiębiorcami 15. Zaangażowanie społeczności lokalnej w rozwiązywanie problemów społecznych i gospodarczych 16. Ukierunkowanie na budowanie potencjału innowacyjnego regionu
Zagrożenia	1. Emigracja młodzieży do większych ośrodków akademickich oraz osób młodych, dobrze wykształconych 2. Konkurencyjny wymiar powiatów sąsiadujących, jak Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna 3. Duża konkurencja w kolejce po środki zewnętrzne 4. Nieuwzględnienie Sandomierza oraz powiatu w nowym systemie komunikacji krajowej i tranzytowej 5. Rosnące koszty produkcji 6. Niewystarczająca aktywność inwestorów mogących tworzyć nowe miejsca pracy, a tym samy wpływać na rozwój regionu 7. Wysokie koszty zatrudnienia pracowników z perspektywy pracodawców 8. Niewystarczająca opieka zdrowotna 9. Ubogie świadczenia socjalne 10. Rosnąca liczba przejawów patologii społecznych 11. Rosnące zjawisko „sierot ekonomicznych" 12. Frustracja młodzieży i ludzi młodych spowodowana brakiem perspektyw

	13. Spadek liczby ludności we wszystkich gminach MOF Sandomierz 14. Niski przyrost naturalny 15. Silna konkurencja innych regionów 16. Rosnące zagrożenie ze trony coraz liczniej występujących klęsk żywiołowych

Źródło: materiały MOF Sandomierz

2.2.1. Wnioski ogólne

Analizowany rejon MOF Sandomierz dysponuje potencjałem, który jest jednak niewykorzystany lub też niewystarczająco wykorzystany. Przy czym, podejmowanych jest stosunkowo niewiele działań mogących stanowić silny oręż w zderzeniu ze słabościami oraz zagrożeniami ze strony mechanizmów i zjawisk rynkowych.

Należy podkreślić fakt, iż istnieją także znaczne dysproporcje pomiędzy poszczególnymi gminami wchodzącymi w skład MOF Sandomierz. W tym kontekście należałoby położyć nacisk na zniwelowanie tych nierówności, które w perspektywie dalszych działań rozwojowych mogą nie tylko nie ulec zatarciu, ale jeszcze wyraźniej się zaznaczyć, powodując niepotrzebne i szkodliwe podziały.

Bez wątpienia Sandomierz pełni wyjątkowo istotną rolę w kilku wymiarach w perspektywie całego regionu: oświatowym, kulturalnym, turystycznym oraz gospodarczym. Biorąc pod uwagę mocne strony regionu, należy zwrócić uwagę zwłaszcza na atrakcyjność szlaków turystycznych. Z kolei w perspektywie przemysłowej prym wiedzie przemysł rolno-spożywczy, przy jednocześnie niskim stopniu uprzemysłowienia. Warte uwagi są: łagodny klimat i korzystne warunki glebowe sprzyjające rozwojowi ogrodnictwa i sadownictwa, które w odpowiedni sposób wypromowane i wykorzystane mogą stać się wizytówką regionu.

Nie można nie zauważyć faktu, iż Sandomierz zaliczany jest do najcenniejszych pod względem historycznym zespołów urbanistyczno-krajobrazowych Polski. I ten aspekt bez wątpienia stanowi wyjątkowy atut tego miejsca, również w perspektywie miejscowości ościennych. Tym bardziej, że Sandomierz w przeszłości zajmował miejsce zbliżone do takich aglomeracji, jak Kraków czy Wrocław, a miało to miejsce za sprawą zarówno żyznych gleb lessowych, jak i korzystnego położenia samego grodu na skrzyżowaniu istotnych połączeń handlowych.

Z turystycznego punktu widzenia wyjątkowo atrakcyjne są Góry Pieprzowe oceniane jako najstarszy górotwór widoczny na ziemiach Polski liczący około 500 milionów lat. Występujące na tym terenie cenne rośliny stanowią dodatkowy, niezaprzeczalny atut, zarówno w perspektywie przyrodniczej, jak i turystycznej.

Również powiat Sandomierski oceniany jest jako miejsce atrakcyjne pod względem turystycznym za sprawą licznych zabytków o wymiarze historycznym. Dzięki temu

region ten można zaliczyć do najcenniejszych, historycznych zespołów urbanistyczno-krajobrazowych w Polsce.

Turystyka może rozwijać się dzięki obfitości oferty wędrówek pieszych, rowerowych, konnych na obszarach o ekstensywnym zagospodarowaniu i użytkowaniu turystycznym (lasy, rzeki, cisza i spokój, brak zatłoczonych centrów turystycznych). Dodatkowy atut stanowi obecność gospodarstw agroturystycznych, nie wspominając już o możliwości bliższego poznania kultury ludowej.

Miasto Sandomierz leży nad Wisłą, w pobliżu ujścia do niej Sanu i znajduje się w rejonie o zróżnicowanych warunkach przyrodniczo – krajobrazowych, u styku trzech różniących się krain: Wyżyny Sandomierskiej, Wyżyny Lubelskiej i Kotliny Sandomierskiej. Sandomierz stanowi gminę miejską i graniczy z gminami: Dwikozy, Wilczyce, Obrazów, Samborzec oraz miastem Tarnobrzegiem. Sandomierz jest ważnym ośrodkiem oświatowym, kulturalnym oraz gospodarczym regionu, przez miasto przebiega kilka szlaków turystycznych. Sandomierz charakteryzuje niski stopień uprzemysłowienia, dominuje w mieście produkcja szkła oraz przemysł rolno-spożywczy. Łagodny klimat oraz odpowiednie warunki glebowe przyczyniają się do rozwoju produkcji ogrodniczej i sadowniczej. Sandomierz należy do najcenniejszych historycznych zespołów urbanistyczno-krajobrazowych Polski .

Gminę Sandomierz stanowią następujące obszary/dzielnice: Chwałki, Gołębice, Grodzisko, Kamień Plebański, Koćmierzów, Krakówka, Kruków, Mokoszyn, Mokoszyn Kolonia, Nadbrzezie, Osiedle Świętopawelskie, Ostrówek, Sandomierz, Stare Miasto, Trześń, Zarzekowice, Zawichojska.

Aktualnie w skład Gminy Sandomierz wchodzi 5 obrębów ewidencyjnych, geodezyjnych :

- Kamień Plebański
- Sandomierz Lewobrzeżny
- Sandomierz Mokoszyn
- Sandomierz Poscaleniowy
- Sandomierz Prawobrzeżny

Pozostałe krainy: Dwikozy, Obrazów, Samborzec i Wilczyce nie są aż tak prężnymi ośrodkami, aczkolwiek w przypadku niemal każdej z nich z osobna można wskazać mocne strony przemawiając na ich korzyść.

Dwikozy charakteryzuje występowanie atrakcyjnych kopalin: piaskowców, piasków, surowców ilastych oraz węgla brunatnego, przy czym piaski można wykorzystać w obszarze budownictwa i drogownictwa.

Istotną wartością charakteryzują się również gleby będące w głównej mierze niezwykle urodzajnymi czarnoziemami oraz glebami brunatnymi wykształconymi na lessach.

Znaczną wartość przyrodniczą reprezentują pomniki przyrody i drzewostany o charakterze parkowym.

Analizy tego obszaru ukazują ponadto potencjał w kierunku rozwoju przedsiębiorczości, jak również dalszego rozwoju turystyki, tym bardziej, że gmina Dwikozy charakteryzuje się bogatymi tradycjami kulturowymi.

Kolejna gmina, czyli Obrazów dysponuje potężnym atutem w postaci korzystnego położenia geograficznego, jak również sprzyjającego położenia w wymiarze komunikacyjnym. Dzięki temu obszar ma dostęp do głównych ośrodków administracyjnych w województwie i powiecie, tym samym umożliwiając szybki przewóz zbiorów na okoliczne rynki oraz ich hurtowy zbyt w trybie „z pola na półkę", co bez wątpienia można uznać za wyjątkową zaletę.

Pod względem turystycznym gmina Obrazów jest słabo rozwinięta, jako że nie posiada ona dobrze rozwiniętej infrastruktury turystycznej. Te niedobory jednakże można zastąpić za sprawą bliskiego sąsiedztwa oraz doliny Wisły umożliwiających rozwój turystyki w miejscowościach ościennych. Biorąc pod uwagę bezdyskusyjnie wartościowy charakter agroturystyki, mogłaby ona stać się dodatkowym źródłem utrzymania wielu gospodarstw utrzymujących się z rolnictwa. Zabytki dziedzictwa kulturowego, jak np. Szlak Jabłkowy wykorzystane w odpowiedni sposób mogą przyczynić się do zbudowania atrakcyjnego turystycznie potencjału tego obszaru.

Dla gminy Samborzec charakterystyczny jest intensywny rozwój rolnictwa, ze szczególnym ukierunkowaniem na sadownictwo i warzywnictwo, a to za sprawą korzystnego klimatu i dobrej jakości gleb sprzyjających rozwojowi produkcji rolniczej. I ten atut powinien zostać nie tylko wykorzystany w perspektywie gospodarczej, ale i jako jeden z kluczowych elementów odpowiedzialnych za promocję tegoż regionu, stając się niejako jego emblematem.

Nie można nie wspomnieć o tradycjach winiarskich, przy czym do zakładania winnic w dominującej mierze nadaje się krawędź Wyżyny Sandomierskie, którą z powodzeniem można w tym kierunku wykorzystać. Tym bardziej, że gleby występujące na terenie gminy charakteryzują atuty w postaci wysokiej przewiewności, przepuszczalności oraz korzystnej struktury, podczas gdy najbardziej urodzajne występują we wsiach: Kobierniki, Ostrołęka, Krzeczkowice, zaś najlepsze użytki zielone w Samborcu, Andruszkowicach, Strochcicach.

Na szczególne zaznaczenie zasługuje fakt, iż warunki naturalne dla ogrodnictwa na terenie gminy należą do obiektywnie najlepszych w kraju, natomiast powierzchnia użytków rolniczych zmniejsza się ze względu na przejmowanie gruntów w celach nierolniczych.

Na terenie gminy można wskazać ponadto kilka atrakcyjnych obiektów turystycznych, tym bardziej, że jest to obszar interesujący krajobrazowo z uwagi na fakt, że przechodzi przez niego granica dwóch krain geograficznych - Wyżyny i Kotliny Sandomierskiej.

Gmina Wilczyce z kolei charakteryzuje się najlepszym nasłonecznieniem w perspektywie całego kraju, co z kolei przekłada się na relatywnie wysoko rozwiniętą produkcję warzywniczą.

Negatywną cechą regionu jest natomiast występowanie pasa gradowego szczególnie na obszarach doliny Opatówki od Zagród do Dwikóz, jak również zimnego prądu powietrza przemieszczającego się doliną Opatówki od Pasma Jeleniewskiego Gór Świętokrzyskich do doliny Wisły. Niestety w obszarze sfery przestrzenno-funkcjonalnej występują niedobory w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, jak również złego jej stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług, a tym samym ich niskiej jakości. Uwagi można zgłaszać także względem niedostosowania rozwiązań urbanistycznych względem zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoborów w obszarze terenów publicznych.

Porównywanie gmin powyższych względem siebie nie byłoby rozwiązaniem uzasadnionym, jako że wszystkie one mają zarówno zalety, jak i pewne mankamenty, które wymagają podjęcia procesów naprawczych.

Dla całego tego regionu z kolei – zlokalizowanego we wschodniej części kraju – charakterystyczne jest ubóstwo i słabe mechanizmy rozwojowe dotykające niestety zdecydowaną większość obszarów znajdujących się w tym pasie. To z kolei przekłada się na nacechowaną negatywnie perspektywę świadomościową kategoryzującą w pewnym sensie ten obszar jako spauperyzowany oraz niedostatecznie rozwinięty, a zarazem niegotowy, by dostrzec w nim silnego partnera biznesowego.

Wynika to poniekąd ze skłonności społeczeństwa do swoistej stereotypizacji i stygmatyzacji opartej na zastałych schematach, które są obecne w świadomości społecznej. Często trudno jest przezwyciężyć takie przekonania. Udowodnienie, iż dotychczasowy wizerunek należy do przeszłości, a obszar ma charakter nowoczesnego ośrodka sprzyjającego inicjatywom rozwojowym, może stanowić potężne wyzwanie. Tym bardziej zatem w pierwszej kolejności należy się skupić na przełamywaniu funkcjonujących stereotypów, a co za tym idzie – swego rodzaju uprzedzeń. Konieczne jest odmienienie oblicza omawianego rejonu, skupienie się na atrybutach czyniących go atrakcyjnym dla inwestorów, turystów, kooperantów.

W tym kontekście trzeba również wskazać konieczność odnowy świadomościowej wśród mieszkańców, którzy również są niejako przesiąknięci przekonaniami mogącymi wpływać na zaniżanie przez nich własnej wartości oraz wartości miejsca, w którym żyją i funkcjonują. Chodzi tutaj zarówno o mieszkańców osiadłych, jak i tych, którzy zdecydowali się wyemigrować w inne rejony kraju. Tę grupę społeczna

należy traktować jako ambasadorów marki miejsca (marki, którą trzeba stworzyć), jako że to oni są najbardziej wiarygodnym źródłem w zakresie promocji miejsca, bądź też przeciwstawnej jej dezaprobaty względem niego. Oni sami muszą zatem najpierw tę wartość dostrzec i zrozumieć.

Biorąc pod uwagę niezaprzeczalne walory przyrodnicze rejonu (również bliskość natury w kontekście rolnictwa i sadownictwa), jak również ogólnoświatowy trend w kierunku działań proekologicznych, ukierunkowanych na naturę, warto jako wspólny mianownik położyć nacisk na promowanie tego miejsca przez pryzmat szeroko pojętej ekologii. Nie chodzi tutaj jednak o ekologię wyłącznie akcyjną, incydentalną czy filantropijną, ale na ekologię przejawiająca się w konkretnych rozwiązaniach biznesowych. Przez pryzmat bowiem inicjatyw faktycznie nowoczesnych będzie można wprowadzić wizerunkowe działania naprawcze zmieniające odbiór tego miejsca z perspektywy interesariuszy zewnętrznych.

W zakresie zagrożeń wynikających z uwarunkowań w obrębie otoczenia zewnętrznego, można powiedzieć, iż nie są one na tyle silne, by były źródłem potężnego ryzyka rozwojowego dla MOF Sandomierz. Jednakże, mając ich świadomość, mając zdiagnozowane problemy, z którymi należy się liczyć bezwzględnie konieczne jest przygotowanie wewnętrznej polityki kryzysowej obejmującej prognozowane działania, zarówno o charakterze zaradczym, jak i naprawczym, niejako antycypując możliwe do wystąpienia trudności.

Reasumując, kluczową rolę w tym konglomeracie odgrywa Sandomierz atrakcyjny w kilku wymiarach – oświatowym, kulturalnym, turystycznym oraz gospodarczym i te atuty należy wykorzystać, zarówno w perspektywie działań promocyjnych, jak i inwestycyjnych, w kierunku poszukiwania partnerów biznesowych.

Gmina Dwikozy posiada atuty o charakterze walorów przyrodniczych, natomiast trudno byłoby ją wypromować typowo w perspektywie gospodarczej.

Gmina Obrazów może się promować za sprawą uwarunkowań stricte rolniczych, natomiast turystycznie oddaje pole sąsiadującym z nią miejscowościom. Niestety, nie może się ona promować przez pryzmat walorów turystycznych, gdyż infrastruktura w tym zakresie jest niewystarczająca.

Gmina Samborzec posiada faktyczne atuty w postaci silnie rozwiniętego rolnictwa, z uwzględnieniem sadownictwa i warzywnictwa, wykorzystując silnie sprzyjający klimat oraz gleby wysokiej jakości.

W przypadku gminy Wilczyce niepokoi fakt niedostatecznego wyposażenia w obszarze infrastruktury technicznej i społecznej oraz generalnego braku dostępu do podstawowych usług, a tym samym ich niskiej jakości. Podobne uwagi można odnieść w stosunku do niewystarczających rozwiązań urbanistycznych.

Miejscowości powyższych nie da się do siebie porównywać w stosunku 1:1, gdyż wszystkie one mają różne uwarunkowania. To jednak, co jest wyjątkowo widoczne,

to mocne strony w wymiarze rolniczo-sadowniczym, jak również spuścizna kulturowo-zabytkowa oraz atrakcyjność obszaru pod względem turystycznym, O ile zabytkowe budynki i kompleksy są zachowane, o tyle zagospodarowanie przestrzenne otoczenia wymaga poprawy i ujednolicenia w wymiarze estetycznym, jak również typowego zagospodarowania przestrzennego.

Wskazane powyżej niedobory charakterystyczne dla poszczególnych obszarów wymagają poświęcenia im odrębnych tez i opracowań oraz wskazówek w zakresie dalszego postępowania, ze szczególnym uwzględnieniem gminy Wilczyce wypadającej relatywnie słabo w porównaniu do pozostałych miejscowości. Podobnie sprawa wygląda w przypadku mocnych stron, czyli silnych walorów samego Sandomierza wypunktowanych powyżej, jak i przyrodniczych uwarunkowań gminy Dwikozy, a także rolniczego charakteru Obrazowa i Samborca (słynącego również z sadownictwa).

Czy słuszne rozwiązanie stanowiłoby skupienie się na inwestycjach dotąd zupełnie obcych dla tych obszarów? Można wątpić, gdyż zdecydowanie bardziej celowe wydaje się nadbudowywanie na mocnych stronach poszczególnych gmin, rozwijanie ich oraz ściąganie inwestorów, których działania dedykowane są zagadnieniom nieobcym dla poszczególnych gmin.

Można nadmienić, że w przypadku gmin słabiej rozwiniętych, warto pomyśleć o stworzeniu farm OZE (odnawialnych źródeł energii), gdyż jest to perspektywiczna działalność, niewymagająca urodzajnych ziem, czy wyjątkowo sprzyjającego klimatu.

2.3. WYZWANIA ROZWOJOWE MOF SANDOMIERZ

Syntezę zjawisk i czynników rozwojowych, w tym problemów, barier oraz potencjałów i szans rozwojowych MOF Sandomierz ujęto w postaci analizy SWOT oraz rozwinięto w postaci wyzwań rozwojowych. Wyzwania rozwojowe stanowią syntetyczne podsumowanie diagnozy i jednocześnie charakteryzują się spojrzeniem w przyszłość. Integrują czynniki rozwojowe SWOT, tj. mocne strony i szanse, traktując je jako potencjały rozwojowe oraz słabe strony i zagrożenia jako bariery rozwojowe. Wyzwania rozwojowe wskazują również jakich rezultatów przemian należy oczekiwać w przyszłości.

2.3.1. Kluczowe czynniki rozwoju

W kontekście uwarunkowań rozwojowych MOF Sandomierz należy wskazać na następujące, kluczowe czynniki:

Tabela 3: Kluczowe czynniki rozwoju

Potencjał rozwoju MOF Sandomierz kształtować będzie funkcja, znaczenie oraz koncentracja usług w stolicy regionu
•Sandomierz pełni ważną rolę w strukturze przestrzennej kraju. Zaliczany jest do grupy miast regionalnych, koncentracji działalności gospodarczej, usług społecznych, w tym kultury •W perspektywie 2030 roku należy oczekiwać wzmocnienia roli miasta w kreowaniu procesów rozwojowych w ujęciu regionalnym i lokalnym. Związane to będzie z rozwojem powiązań komunikacyjnych. Obecnie potencjał lokalizacyjny Sandomierza w układzie regionalnym jest znaczny.
Na terenie MOF Sandomierz widoczne były znaczne zmiany w zakresie rozwoju społecznego, partnerzy samorządowi inwestowali w rozwój infrastruktury społecznej oraz usług publicznych. Jednocześnie do szczególnych wyzwań przyszłości należy zaliczyć kwestie związane z demografią. Przestrzeń MOF Sandomierz nie rozwijała się w sposób jednoznacznie równomierny
•Zmiany społeczne o charakterze pozytywnym, jakie zaszły w ostatniej dekadzie na terenie MOF Sandomierz, to przede wszystkim wzrost aktywności społecznej mieszkańców, rozwój oferty kulturalnej, podniesienie jakości kształcenia, rozbudowa sieci wsparcia dla osób zależnych oraz podniesienie nakładów finansowych na realizację programów społecznych •Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat nastąpiło zwiększenie dostępu osób w wieku senioralnym do infrastruktury senioralnej, zwiększenie dostępu dzieci do przedszkoli zarówno publicznych jak i prywatnych oraz zwiększenie dostępu do oferty kulturalnej •Z kolei po stronie zmian o charakterze negatywnym, które miały miejsce w ostatniej dekadzie, należy wymienić takie zjawiska jak starzenie się społeczeństwa, migracje zarobkowe mieszkańców, utrudniony lub brak dostępu do instytucji kultury dla mieszkańców z obszarów wiejskich, zubożenie środowisk senioralnych •Dostęp do usług publicznych determinuje odległość do miejsc ich świadczenia i skomunikowanie z tymi miejscami •Przyszły rozwój społeczny na terenie MOF Sandomierz będzie determinowany przede wszystkim przez efektywną współpracę między gminami, wykorzystanie potencjału aktywności obywatelskiej oraz równy dostęp do kultury, opieki medycznej, turystyki oraz komunikacji publicznej. Istotną kwestią w kontekście kształtowania zrównoważonego rozwoju MOF Sandomierz jest rozwój spójnej i wzajemnie się uzupełniającej oferty usług publicznych
MOF Sandomierz to obszar rozwinięty pod względem aktywności gospodarczej, z dobrymi perspektywami dla rozwoju innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki
•MOF Sandomierz posiada istotne zasoby wewnętrzne do moderowania wzrostu gospodarczego, w tym potencjał lokalizacyjny, który wzmocniony zostanie przez inwestycje komunikacyjne, duży zasób terenów inwestycyjnych, aktywne i

rozwijające się instytucje otoczenia biznesu oraz szkolnictwa, jak też znaczny potencjał demograficzny

•Szczególny potencjał do rozwoju gospodarczego mają gminy dobrze skomunikowane, leżące na ważnych szlakach komunikacyjnych

•Miasto Sandomierz, jako większy ośrodek miejski posiadający znaczny zasób terenów inwestycyjnych, duże pokrycie terenu planami miejscowymi, posiada naturalną zdolność do przyciągania potencjalnych pracodawców i pracowników

•Dostępność terenów inwestycyjnych, jak też dostęp do dróg krajowych i zjazdów generuje większe szanse na rozwój aktywności gospodarczej dla kilku samorządów. Oznacza to konieczność moderowania zrównoważonych procesów rozwojowych, w tym również w zakresie rozwoju lokalnych specjalizacji gospodarczych i mniejszych działalności, w tym np. usług w gminach o niższej atrakcyjności inwestycyjnej

•Inwestycje w edukację wszystkich poziomów, realizowane przez partnerów MOF Sandomierz wspierać będą docelowo konkurencyjność gospodarki oraz zwiększać będą szanse na start młodym osobom

•Potencjał rozwoju MOF Sandomierz związany jest z funkcją turystyczną. Rozwój usług oraz kształtowanie wymiaru przemysłów czasu wolnego pobudzane może być przez rozwój i poprawę infrastruktury turystycznej, np. szlaki turystyczne, bazę noclegową, pomosty, wiaty, ścieżki rowerowe

•Ważną kwestią dotyczącą kształtowania dostępu do rynku pracy będzie rozwój komunikacji

W wymiarze środowiskowym oczekiwana jest dalsza ewolucja w kierunku rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, przystosowanej do zmian i kryzysu klimatycznego

•Aktualny stan środowiska na terenie MOF Sandomierz należy ocenić pozytywnie i uznać, że stanowi on atut rozwojowy tego obszaru. Jednocześnie widoczny jest brak przygotowania na zmiany klimatyczne, tj. susze, nawalne deszcze. Problem dotyczy dostępu do zasobów wodnych, co związane jest z hydrologiczną suszą. Rzeki latem mają bardzo obniżony poziom. Wody gruntowe obniżają się, co ma wpływ na tereny zieleni. Występują choroby drzew niszczące lasy przede wszystkim iglaste, co skutkuje ich wycinką

•Na obszarze MOF Sandomierz wciąż występują dość liczne problemy związane z ochroną środowiska. Zaliczyć do nich należy kwestie jakości powietrza, gospodarkę odpadami, hałas, gospodarkę wodno-kanalizacyjną. Dla części gmin problemem nadal jest niski poziom skanalizowania, w tym na obszarach wiejskich, charakteryzujących się dużym rozproszeniem osadniczym

•Zagrożenie powodziowe występujące na terenach zagrożonych powodzią zlokalizowanych wzdłuż Wisły oraz jej dopływów: Koprzywianki, Trześniówki i Opatówki. Problem ten dotyczy w różnym stopniu wszystkich gmin wchodzących w skład MOF

•Obszar MOF Sandomierz ma szanse stać się regionem inteligentnej i zielonej gospodarki pod pewnymi warunkami. Sprzyjać temu będą rozwój turystyki zgodnej z ochroną przyrody, budowa ścieżek turystycznych, rowerowych, poprawa jakości dróg, zwiększenie obszarów zielonych na terenach miejskich. Znaczenie mieć

będzie prowadzenie gospodarki w sposób uwzględniający ochronę posiadanych zasobów przyrodniczych, zasady zrównoważonego rozwoju.

Źródło: materiały MOF Sandomierz

Mając na względzie diagnozę oraz konsultacje i warsztaty prowadzone z przedstawicielami samorządów lokalnych oraz biznesu, kultury, organizacji społecznych z MOF Sandomierz zdefiniowano kluczowe wyzwania rozwojowe.

2.3.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe MOF Sandomierz

Tabela 4: Wyzwania rozwojowe MOF Sandomierz

Sfera	Wyzwanie
Sfera społeczna	• Dążenie do spójności i zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, poprzez m.in. zapewnienie pełnego i równego dostępu do usług publicznych dla wszystkich mieszkańców • Rozwijanie infrastruktury oraz usług publicznych i usług czasu wolnego, kształtowanych z myślą o podnoszeniu jakości życia mieszkańców, spójności społecznej oraz rozwoju turystycznym, wykorzystujące potencjał instytucji kultury, turystyki, sportu oraz uwarunkowania przyrodnicze • Rozwój konkurencyjnej gospodarki w kierunku inteligentnej i zielonej, bazującej na potencjałach poszczególnych gmin MOF, oddziałujący pozytywnie na sytuację ekonomiczną mieszkańców (wzrost dochodów ludności, nowe miejsca pracy) i samorządów (wzrost dochodów budżetowych) oraz kształtujący zdolność do zatrzymania młodych osób
Sfera gospodarcza	• Rozwój funkcji turystycznej z wyróżniającymi się na tle kraju i regionu produktami turystycznymi, w szczególności bazującymi na potencjale przyrodniczym i kulturowym oraz dobrze rozwiniętej infrastrukturze turystycznej • Kształtowanie nowoczesnej edukacji opartej na synergii między edukacją na każdym poziomie, od podstawowego do ponadpodstawowego, a lokalnym rynkiem pracy, ukierunkowane na zwiększanie szans rozwoju osobistego oraz aktywności zawodowej mieszkańców
Sfera środowiskowo-przestrzenna	• Rozwijanie spójności obszaru MOF poprzez kształtowanie wspólnej polityki przestrzennej uwzględniającej uwarunkowania społeczne, gospodarcze i środowiskowe

	• Poprawa jakości środowiska, umiejętne wykorzystanie posiadanych walorów przyrodniczych oraz aktywna adaptacja do zmian klimatu
Sfera komunikacyjna	• Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej kształtowanej przez dobrze rozwinięty i funkcjonujący niskoemisyjny system komunikacji zbiorowej, wpływający na spójność społeczną, dostęp do usług publicznych oraz rynku pracy • Poprawa zewnętrznej dostępności komunikacyjnej MOF w celu podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru oraz uwolnienia potencjału turystycznego • Zacieśnianie współpracy w ramach MOF w celu osiągniecia efektu synergii oraz optymalnego wykorzystania zewnętrznych i wewnętrznych narzędzi wsparcia rozwoju regionalnego i lokalnego
Sfera zarządcza	• Intensyfikacja współpracy MOF na poziomie krajowym i międzynarodowym dla zrównoważonego rozwoju obszaru, realizowana przy udziale partnerów publicznych, społecznych oraz gospodarczych

Źródło: materiały MOF Sandomierz

3. CELE MOF SANDOMIERZ I ICH OPERACJONALIZACJA

Wizja jest projekcją przyszłości, do jakiej dążą samorządy i partnerzy MOF Sandomierz. Wizja powstała w trakcie prac warsztatowych z przedstawicielami partnerów reprezentujących poszczególne jednostki samorządu terytorialnego oraz z reprezentantami biznesu, kultury, organizacji społecznych. W wyniku pracy warsztatowej oraz dyskusji na forum zdefiniowano przyszły, pożądany obraz MOF Sandomierz.

3.1. WIZJA MOF SANDOMIERZ

Tabela 5: Wizja MOF Sandomierz

Wizja MOF Sandomierz
• MOF Sandomierz to obszar spójny społecznie, zapewniający pełny i równy dostęp do usług publicznych dla wszystkich mieszkańców. Charakteryzujący się rozwiniętą infrastrukturą społeczną oraz szerokim wachlarzem wysokiej jakości usług publicznych i usług czasu wolnego • Jest to obszar atrakcyjny osiedleńczo oraz turystycznie, wykorzystujący potencjał infrastruktury instytucjonalnej oraz uwarunkowania przyrodnicze. Tworzący możliwości rozwoju osobistego i aktywności zawodowej mieszkańców • To miejsce konkurencyjnej, inteligentnej i zielonej gospodarki, wpływającej pozytywnie na sytuację ekonomiczną mieszkańców oraz samorządów. Gospodarki wykorzystującej potencjał nowoczesnej edukacji wszystkich poziomów nauczania, opartej na synergii między oświatą a lokalnym rynkiem pracy. Gospodarki bazującej na potencjałach wewnętrznych poszczególnych gmin, dającej szansę rozwoju także na obszarach wiejskich, m. in. w oparciu o potencjał rolnictwa, produkty lokalne, regionalne i ekologiczne • MOF Sandomierz to atrakcyjne miejsce wypoczynku, charakteryzujące się wyróżniającymi na tle regionu i kraju produktami turystycznymi, bazującymi na potencjale przyrodniczym, kulturowym oraz rozwijającej infrastrukturze turystycznej • To obszar spójny przestrzennie i cechujący się wysoką jakością środowiska. Umiejętnie dbający i wykorzystujący posiadane walory przyrodnicze oraz potencjał dziedzictwa kulturowego, a także aktywnie adaptujący się do zmian klimatycznych • MOF Sandomierz wykorzystuje dobrze rozwinięty i sprawnie funkcjonujący niskoemisyjny system komunikacji zbiorowej na rzecz podnoszenia poziomu spójności społecznej, poprawy dostępu do usług publicznych oraz rynku pracy. Jest również obszarem atrakcyjnym inwestycyjnie i turystycznie za sprawą dobrej zewnętrznej dostępności komunikacyjnej • Jest to wspólnota optymalnie wykorzystująca zewnętrzne i wewnętrzne narzędzia wsparcia rozwoju oraz korzystająca z efektu synergii będącego owocem intensywnej współpracy na poziomie MOF Sandomierz. Wspólnota

angażująca się w działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru, realizowane przy udziale partnerów publicznych, społecznych oraz gospodarczych, na szczeblu krajowym i międzynarodowym

Źródło: materiały MOF Sandomierz

3.2. MISJA MOF SANDOMIERZ

Tabela 6: Misja MOF Sandomierz

Misja MOF Sandomierz
Misją MOF Sandomierz jest zrównoważony i spójny społecznie oraz przestrzennie rozwój, który bazuje na współpracy i partnerstwie

Źródło: materiały MOF Sandomierz

Rozwinięciem struktury postulatywnej Strategii rozwoju MOF Sandomierz są cele strategiczne oraz priorytety. Cele strategiczne definiują najważniejsze dążenia zarządzających, wynikają wprost z wizji oraz misji. Cele nawiązują do wymiaru społecznego, ekologicznego oraz gospodarczego. Wspierają je cele przekrojowe, związane z dostępnością komunikacyjną oraz organizacją współpracy.

Hierarchiczną strukturę celów uzupełniają priorytety. Wskazują one kluczowe dla przyszłego rozwoju MOF zagadnienia, które jednocześnie należą do obszarów kompetencji partnerów MOF.

Struktura wizji, misji, celów i priorytetów nawiązuje bezpośrednio do wyzwań rozwojowych. Powiązania celów i priorytetów wskazuje na spójność z wyzwaniami rozwojowymi. Wybrane priorytety mają charakter przekrojowy, co oznacza, że oddziałują na wiele wymiarów rozwojowych. Powiązanie celów i priorytetów z wyzwaniami wskazuje na konieczność integrowania działań i efektów.

3.3. CELE STRATEGICZNE MOF SANDOMIERZ

W wyniku przeprowadzonego procesu i podjętych decyzji strategicznych dokonano kluczowych wyborów i podsumowania celów strategicznych na dwóch poziomach założeń:

- **Cele strategiczne** – w sposób zintegrowany, kompleksowy, określający kierunek rozwoju w danym wymiarze;
- **Priorytety strategiczne** – odnoszące się szczegółowo do celów strategicznych w danym wymiarze.

W efekcie zaproponowano pełną kafeterię celów strategicznych

Tabela 7: Cele i priorytety strategiczne MOF Sandomierz

Poziom	Nazwa
Cel 1.	**Wysoka jakość życia mieszkańców oraz spójność społeczna obszaru MOF Sandomierz**
Priorytet 1.1.	Edukacja przyszłości MOF Sandomierz
Priorytet 1.2.	Polityka społeczna przyczyniająca się do polepszenia jakości życia mieszkańców
Priorytet 1.3.	Rozwinięta gospodarka mieszkaniowa
Priorytet 1.4.	Rozwinięta oferta czasu wolnego
Cel 2.	**Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka MOF Sandomierz**
Priorytet 2.1.	Zrównoważony rozwój gospodarczy MOF Sandomierz
Priorytet 2.2.	Transformacja gospodarki w kierunku innowacyjnej i zielonej
Priorytet 2.3.	Rozwinięta oferta turystyczna
Cel 3.	**Wysoka jakość środowiska i spójność przestrzenna obszaru MOF Sandomierz**
Priorytet 3.1.	Aktywna adaptacja do zmian klimatycznych
Priorytet 3.2.	Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych
Priorytet 3.3.	Skoordynowane planowanie przestrzenne
Cel 4.	**Wysoka dostępność komunikacyjna MOF Sandomierz**
Priorytet 4.1.	Zwiększona wewnętrzna spójność i dostępność komunikacyjna
Priorytet 4.2.	Zwiększona zewnętrzna dostępność komunikacyjna
Cel 5.	**Efektywna współpraca i zarzadzanie na rzecz zrównoważonego rozwoju MOF Sandomierz**
Priorytet 5.1.	Zinstytucjonalizowana współpraca w ramach MOF Sandomierz
Priorytet 5.2.	Zintegrowana obsługa mieszkańców i klientów MOF Sandomierz w ramach e-usług oraz rozwój narzędzi SMART

Źródło: materiały MOF Sandomierz

3.4. KIERUNKI DZIAŁAŃ

Cele i priorytety strategiczne zostały jednocześnie zdefiniowane poprzez dokonanie ich opisu wyznaczającego kierunki działań rozwoju strategicznego – doprecyzowanie zakresu danego priorytetu, czy to na poziomie ogólnym, szczegółowym czy operacyjnym. Pozwala to w dalszych krokach na odpowiednie zaplanowanie projektów strategicznych w określonych zakresach.

Priorytet 1.1. Edukacja przyszłości MOF Sandomierz

Przestrzeń MOF Sandomierz, podobnie jak przestrzeń kraju, doświadczać będzie skutków zmian demograficznych. Widoczne są one m. in. w zmniejszającej się liczbie osób w wieku produkcyjnym, przy jednoczesnym zwiększaniu liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Polska doświadczy zjawiska depopulacji, która w szczególnej skali wystąpi po 2030 roku. Prognozować należy również napływ migrantów spoza Unii Europejskiej. Te zjawiska w istotny sposób determinować będą sposób funkcjonowania gospodarki MOF Sandomierz, usług społecznych i wreszcie społeczeństwa. Podtrzymanie konkurencyjności gospodarki i spójności społecznej zależeć będzie od jakości i dostępności kadr na rynku pracy. Rozwój system edukacji i opieki nad dziećmi na obszarze MOF Sandomierz kierunkować się będzie na efektywniejsze wykorzystanie posiadanych przez poszczególnych partnerów zasobów. Oznacza to zwiększenie spójności poszczególnych etapów kształcenia, tak aby docelowo system edukacji był na tyle atrakcyjny, aby zatrzymać młode osoby i dać im szansę na rozwój osobisty i zawodowy.

Edukacja to jednocześnie tylko jedno z narzędzi, pozwalających na zatrzymanie młodych. Partnerzy samorządowi posiadają jednak ograniczoną wiedzę nt. potrzeb młodych osób. Jest to grupa społeczna, która w umiarkowany sposób komunikuje swoje potrzeby. Konieczne jest pogłębienie wiedzy nt. potrzeb młodych oraz opracowanie polityki młodzieżowej, w sposób partycypacyjny.

MOF Sandomierz dążyć będzie do wzmocnienia systemu wychowania i opieki nad dziećmi. Pozwoli to zwiększyć aktywność zawodową mieszkańców, a tym samym wspierać będzie konkurencyjność gospodarki.

System edukacji, w szczególności na poziomie podstawowym i opieki nad dziećmi, wymagać będzie dostosowania się do zmian liczby mieszkańców, które są bardzo dynamiczne na obszarze MOF Sandomierz. Związane są one przede wszystkim ze spadającą liczbą mieszkańców miasta Sandomierz oraz pozostałych gmin wiejskich, tj.: Dwikozy, Obrazów, Samborzec i Wilczyce oraz depopulacją terenów wiejskich tych gmin, położonych w większej odległości od miasta Sandomierz.

Szczególną rolą w kształtowaniu dostępności do edukacji na terenie MOF Sandomierz pełnić będzie system komunikacji publicznej. Będzie on niezwykle ważny dla utrzymania konkurencyjności kształcenia na poziomie ponadpodstawowym, w tym zawodowym.

Warto dodać, iż w ostatniej dekadzie poszczególni partnerzy samorządowi istotnie wzmocnili infrastrukturę i jakość oferty edukacyjnej. Praktycznie w całej przestrzeni MOF Sandomierz powstało nowoczesne zaplecze edukacyjne. Pola rozwoju oferty edukacyjnej związane są również z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.

Kierunki działań

- 1.1.1. Stworzenie spójnego systemu edukacji na obszarze MOF, ukierunkowanego na zwiększanie szans rozwoju osobistego i zawodowego, dostosowanego do zmieniających się uwarunkowań demograficznych oraz społecznych
- 1.1.2. Zwiększenie atrakcyjności i jakości edukacji poziomu podstawowego i średniego na terenie MOF
- 1.1.3. Wsparcie rozwoju kompetencji, umiejętności i wiedzy osób dorosłych, ukierunkowane na podnoszenie aktywności zawodowej i ekonomicznej mieszkańców MOF
- 1.1.4. Wspieranie i wdrażanie rozwiązań z zakresu opieki nad dziećmi, sprzyjających aktywności zawodowej rodziców
- 1.1.5. Wypracowanie wspólnej polityki i bogatej oferty prowadzącej integracji młodzieży z terenu MOF
- 1.1.6. Promocja i wzmocnienie prestiżu kształcenia ponadpodstawowego na terenie MOF
- 1.1.7. Zapewnienie optymalnej dostępności do kadr oświaty i edukacji, zabezpieczających wysoki poziom edukacji na terenie MOF

Priorytet 1.2. Polityka społeczna przyczyniająca się do polepszenia jakości życia mieszkańców

Obszar MOF Sandomierz jest co do zasady w miarę jednorodną przestrzenią pod względem jakości życia, poziomu rozwoju ekonomicznego, dostępności do miejsc pracy oraz usług publicznych. Jednocześnie wewnętrzne uwarunkowania rozwoju w dużym stopniu kształtuje potencjał usługowy Sandomierza, w tym ranga i znaczenie tego miasta w strukturze osadniczej i rozwojowej województwa świętokrzyskiego i kraju. Sandomierz wyraźnie koncentruje funkcje usługowe, administracyjne oraz gospodarcze na tle całego MOF Sandomierz. Warto podkreślić, iż poszczególne gminy na terenie MOF Sandomierz w ostatniej dekadzie rozwijały się dynamicznie. W przestrzeni MOF Sandomierz widoczny był istotny wpływ procesów suburbanizacyjnych na rozwój wybranych przestrzeni.

Na kwestię dostępności usług społecznych należy w MOF Sandomierz nałożyć kwestie zmian demograficznych, w tym starzenia się społeczeństwa. Jest to zjawisko dynamicznie występujące w kraju oraz na terenie MOF Sandomierz, co wynika ze struktury wieku społeczeństwa. Co więcej, w perspektywie trzech kolejnych dekad utrzymany zostanie wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Oznacza to, że inwestowanie w rozwiązania w zakresie polityki senioralnej będzie służyć społeczności przed długi okres czasu.

Na problemy starzejącego się społeczeństwa należy nałożyć kwestie odpowiedzialności i opieki międzypokoleniowej. Dzieci nie poczuwają się do opieki nad swoimi rodzicami. Pogłębiane jest to przez odpływ młodych osób, co może oznaczać zerwanie więzi rodzinnych oraz generować problem opieki nad samotnymi starszymi osobami.

MOF Sandomierz dążyć będzie do wzmocnienia spójności i dostępności opieki zdrowotnej oraz działań na rzecz integracji społecznej. Poszczególne gminy poszukiwać będą wspólnych rozwiązań dot. infrastruktury opieki nad osobami starszymi lub potrzebującymi, np. w formie mieszkań chronionych, wykorzystując wzajemnie swoje zasoby i kompetencje. Integracja społeczna powinna również objąć osoby przybywające na teren MOF Sandomierz spoza Unii Europejskiej. Partnerzy dążyć będą do rozwijania spójnej oferty w ramach polityki opiekuńczej dla osób defaworyzowanych, a także infrastruktury na rzecz osób starszych oraz oferty w ramach polityki senioralnej, np. wspierającej aktywność seniorów.

Szczególnie ważnym działaniem dla spójności społecznej i jakości życia mieszkańców będzie zapewnienie kadr opieki zdrowotnej. Luka kadrowa w szczególny sposób dotyka kadr medycznych. Partnerzy samorządowi z MOF Sandomierz dążyć będą do stworzenia spójnego systemu ochrony zdrowia na obszarze MOF Sandomierz oraz dalszego rozwoju infrastruktury ochrony zdrowia.

W poszczególnych gminach MOF Sandomierz występują obszary szczególnej koncentracji problemów społecznych. Dotyczy to zarówno przestrzeni miejskich, w których koncentruje się zabudowa komunalna. Dotyczy to również przestrzeni wiejskich, np. miejscowości, w których funkcjonowały PGR-y, miejscowości o deficytach powiązań komunikacyjnych. Dalszej rewitalizacji wymagają także parki i tereny zielone w obszarze MOF Sandomierz. Partnerzy MOF Sandomierz realizować będą działania rewitalizacyjne tych przestrzeni, skupiając szczególną uwagę na włączenie społeczne oraz kompleksowość rozwiązywania problemów.

Kierunki działań

- 1.2.1. Stworzenie spójnego systemu ochrony zdrowia na obszarze MOF oraz rozwój infrastruktury ochrony zdrowia
- 1.2.2. Budowa ośrodków wsparcia i integracji społecznej (np. ŚDS)
- 1.2.3. Stworzenie spójnej oferty w ramach polityki opiekuńczej dla osób defaworyzowanych
- 1.2.4. Rozwój infrastruktury na rzecz osób starszych oraz spójnej oferty w ramach polityki senioralnej
- 1.2.5. Prowadzenie działań rewitalizacji na obszarach koncentrujących problemy społeczne oraz inne zjawiska problemowe, w oparciu o Gminne Programy Rewitalizacji

Priorytet 1.3. Rozwinięta gospodarka mieszkaniowa

Na terenie MOF Sandomierz widoczne są dynamiczne procesy urbanizacyjne. Dotyczą one w szczególny sposób terenów podmiejskich. Należy oczekiwać, iż trend ten zostanie podtrzymany. Konieczne jest moderowanie procesów osadnictwa i rozwoju terenów zurbanizowanych na terenie MOF Sandomierz, w tym zapanowanie nad chaotycznie rozlewającym się budownictwem na rzecz racjonalnego rozwoju zabudowy, przy założeniu ochrony przestrzeni otwartych.

Atrakcyjność osadniczą obszaru tworzą również przestrzenie miejskie. Ich atutem jest dobra dostępność do usług publicznych i miejsc pracy. Szczególnym wyzwaniem polityki mieszkaniowej MOF Sandomierz jest tworzenie warunków do życia dla osób młodych. Wraz ze wzrostem cen mieszkań pogarsza się dostępność do zasobów mieszkaniowych osób uboższych. Dlatego kolejnym wyzwaniem jest rozwijanie budownictwa społecznego. Jedną z głównym barier w zakresie dostępności do mieszkań dla osób młodych jest wysoka i rosnąca cena mieszkań w relacji do wynagrodzeń. Należy prognozować, iż trend wzrostu cen nieruchomości zostanie podtrzymany. MOF Sandomierz tworzyć będzie warunki do zatrzymania młodych m. in. poprzez rozwój oferty mieszkaniowej przystępnej cenowo.

Kierunki działań

- 1.3.1. Przygotowanie i promowanie terenów inwestycyjnych pod budownictwo mieszkaniowe (wielorodzinne i jednorodzinne) – adekwatnie do zapotrzebowania zgodnego z prognozą demograficzną
- 1.3.2. Rozwój infrastruktury publicznej i komunalnej służącej rozwojowi mieszkalnictwa
- 1.3.3. Rozwój budownictwa społecznego
- 1.3.4. Wspieranie rozwiązań z zakresu dostępności do mieszkań dla osób młodych

Priorytet 1.4. Rozwinięta oferta czasu wolnego

Mieszkańcy MOF Sandomierz oczekują, że poza pracą miejsce zamieszkania zapewni im ofertę czasu wolnego. Co do zasady obszar MOF Sandomierz posiada dobrze rozwiniętą ofertę kulturalną, rozwija się również oferta sportowa i rekreacyjna, co widoczne jest m. in. w inwestycjach samorządów gminnych w tym zakresie. Proces ten nie został jeszcze dokończony i partnerzy będą kontynuować inwestycje w zakresie kultury, sportu i rekreacji. Atutem MOF Sandomierz jest dostęp do oferty czasu wolnego bazującej na walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Jednocześnie widoczne są braki w infrastrukturze czasu wolnego. Do kolejnych deficytów MOF Sandomierz należy brak sali widowiskowo-koncertowej, basenu, brak obiektów

kulturalnych na nowobudowanych osiedlach na terenie MOF Sandomierz oraz odpowiednio uzbrojonych i nowoczesnych przystani nad rzeką, brak łatwo dostępnych miejsc edukacji dla dorosłych na obszarach wiejskich.

Należy również zwrócić uwagę na problemy w dostępności do oferty czasu wolnego, dotykające obszarów wiejskich, w tym konieczność tworzenia miejsc dla dzieci z wielofunkcyjnymi placami zabaw, rozbudowę sieci ścieżek rowerowych oraz rozwoju infrastruktury sportowej i kulturalnej a także obiektów turystyki wodnej.

Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do optymalniejszego wykorzystania swoich wzajemnych atutów. W tym celu wzmocniony zostanie system przekazywania i informowania o wydarzenia kulturalnych, sportowych, czy z zakresu turystyki. Poszczególne samorządy dążyć będą do unikania wewnętrznej konkurencji w zakresie oferty czasu wolnego, co może np. przejawiać się w terminach organizacji kluczowych imprez kulturalnych na terenie MOF. Ważne przy tym będzie rozwijanie kanałów i narzędzi dystrybucji informacji.

Warto dodać, iż atutem MOF Sandomierz w przypadku turystyki jest dostępność do terenów zielonych. Partnerzy dążyć będą do wyeksponowania, ochrony i umiejętnego wykorzystanie dla celów oferty czasu wolnego, posiadanego potencjału przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego.

Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do zwiększenia zainteresowania i udziału mieszkańców w ofercie czasu wolnego. W tym celu zakłada się prowadzenie edukacji kulturalnej, wspierającej dodatkowo więzi społeczne i tożsamość mieszkańców.

Kierunki działań

- 1.4.1. Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej
- 1.4.2. Stworzenie wspólnej, spójnej oferty spędzania czasu wolnego, w szczególności dla dzieci, młodzieży i seniorów, wykorzystującej zróżnicowaną ofertę kulturalną, sportową i rekreacyjną oraz atuty przyrodnicze i potencjał dziedzictwa kulturowego
- 1.4.3. Wyeksponowanie, ochrona i umiejętne wykorzystanie dla celów oferty czasu wolnego, posiadanego potencjału przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego
- 1.4.4. Podnoszenie kompetencji mieszkańców MOF do uczestnictwa w kulturze poprzez wspieranie i rozwijanie rożnych form edukacji kulturowej

Priorytet 2.1. Zrównoważony rozwój gospodarczy MOF Sandomierz

Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do wspierania rozwoju gospodarczego na terenie MOF. Obszar MOF Sandomierz posiada istotne atuty dla dalszego dynamicznego rozwoju gospodarczego, do których należy zaliczyć lokalizację,

przebieg tras komunikacyjnych, tradycje gospodarcze, rozwinięte już aktywności gospodarcze, w tym firmy, które odniosły sukces, potencjał edukacji oraz dostępność instytucji wsparcia biznesu. Nie bez znaczenia jest także zasób terenów inwestycyjnych. Kluczowe będzie powiązanie istniejących atutów i zasobów, przede wszystkim tworzenie synergii pomiędzy biznesem, oświatą i samorządami, czyli partnerskie podejście do moderowania rozwoju gospodarczego. Rolą samorządów, przy współpracy z IOB będzie moderowanie procesów rozwojowych oraz docelowo kierowanie interwencji rozwoju, np. infrastruktury, systemu oświaty, na potrzeby rozwoju gospodarczego.

Niezwykle ważnym kierunkiem działania będzie tworzenie warunków do inwestowania na terenie MOF Sandomierz. Poszczególni partnerzy posiadają różnorodny zasób terenów inwestycyjnych. Dążyć będą do stworzenia wspólnej oferty inwestycyjnej, w tym również do wzmocnienia narzędzi i sposobu obsługi inwestorów, w celu optymalnego wykorzystania dostępnych terenów inwestycyjnych.

Ważnym zagadnieniem dla podtrzymania konkurencyjności gospodarki na terenie MOF Sandomierz będzie wzmacnianie i rozwijanie dualnego systemu kształcenia zawodowego. Kształcenie na potrzeby gospodarki odbywać się będzie w sposób praktyczny, przy aktywnym udziale przedsiębiorców.

Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do zacieśnienia współpracy w realizacji działań na rzecz rozwoju gospodarczego.

Kierunki działań

- 2.1.1. Stworzenie przedsięwzięć, produktów i procesów, budujących synergię między biznesem, oświatą i samorządem
- 2.1.2. Wykorzystanie potencjału transgranicznego do rozwoju gospodarczego
- 2.1.3. Wspieranie tworzenia wspólnej oferty eksportowej
- 2.1.4. Stworzenie baz danych i narzędzi teleinformatycznych służących rozwojowi gospodarczemu
- 2.1.5. Rozwinięcie wspólnej oferty inwestycyjnej z uwzględnieniem potencjałów i potrzeb partnerów MOF
- 2.1.6. Rozwój obsługi inwestorów zainteresowanych lokalizacją inwestycji na terenie MOF Sandomierz, w tym digitalizacja i udostepnienie danych
- 2.1.7. Rozwój dualnego modelu kształcenia zawodowego
- 2.1.8. Wsparcie powstania agencji rozwoju gospodarczego MOF

Priorytet 2.2. Transformacja gospodarki w kierunku innowacyjnej i zielonej

MOF Sandomierz dążyć będzie do rozwinięcia i wzmocnienia potencjału do kreowania innowacyjnej i zielonej gospodarki, w szczególności do wspierania potencjału

gospodarczego i innowacyjnego już zlokalizowanego w przestrzeni MOF Sandomierz, w tym potencjału instytucji otoczenia biznesu. W ten sposób pobudzać się będzie do rozwoju inicjatywy i pomysły przedsiębiorców związanych z miejscem zamieszkania, co ograniczać będzie w perspektywie długoterminowej ryzyko przenoszenia działalności gospodarczych poza obszar. W tym kontekście zakłada się m.in. wspieranie lokalnych startupów. Kluczowym zasobem przyszłości dla innowacyjnej gospodarki są ludzie. MOF Sandomierz dążyć będzie do wspierania rozwoju zasobów kadrowych gospodarki, w szczególności w zakresie rozwoju przemysłu.

MOF Sandomierz posiada atuty dla rozwijania niskoemisyjnej i zielonej gospodarki. Przestrzeń MOF to obszar o stosunkowo niskiej presji na środowisko, z bogatymi zasobami przyrody. Ważne będzie eksponowanie tych atutów i wspieranie działań, które budować będą społeczną akceptację dla ekologicznych rozwiązań, również w wymiarze gospodarczym. Przykładem takich rozwiązań będzie rozwój niskoemisyjnego transportu, np. poprzez rozwijanie infrastruktury szybkiego ładowania pojazdów elektrycznych, czy też rozwój zielonej energetyki.

Potencjał zielonej gospodarki dotyczy również gospodarki rolnej. Wspieranie rozwoju rolnictwa ekologicznego lub ekstensywnego jest spójne z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu. Produkty ekologiczne powinny docelowo wspierać lokalne usługi, np. turystyczne, tym samym tworząc wewnętrzne łańcuchy powiazań gospodarczych.

Na obszarze MOF Sandomierz partnerzy dążyć będą do wzmocnienia współpracy przy poszukiwaniu i realizacji wspólnych tematów badawczo-rozwojowych, aby docelowo optymalnie wykorzystać potencjał wsparcia zewnętrznego dla potrzeb rozwoju innowacji.

Kierunki działań

- 2.2.1. Wspieranie rozwoju i wykorzystania potencjału naukowego w celu budowania innowacyjnej i zielonej gospodarki
- 2.2.2. Wspieranie, promocja i rozwój zielonej energetyki np. OZE
- 2.2.3. Wspieranie i realizacja działań na rzecz zmniejszenia emisyjności lokalnej gospodarki, np. infrastruktury „szybkiego ładowania" pojazdów elektrycznych
- 2.2.4. Wspieranie lokalnych startupów
- 2.2.5. Wspieranie rolnictwa ekologicznego i tworzenie warunków do sprzedaży produktów regionalnych
- 2.2.6. Wspieranie rozwoju przemysłu 4.0
- 2.2.7. Wspieranie specjalizacji gospodarczej MOF w oparciu o istniejące zasoby

Priorytet 2.3. Rozwinięta oferta turystyczna

Na obszarze MOF Sandomierz istnieje potencjał do rozwijania gospodarki w oparciu o funkcję turystyczną. Tworzy je zarówno atrakcyjność przyrodnicza, liczne tereny zielone i inne walory przyrodnicze, w tym obszary Natura 2000, rzeka Wisła, lasy, ale też potencjał kultury, w tym dziedzictwa kulturowego oraz historycznego, muzea i placówki kultury, liczne imprez kulturalne, a także potencjał lokalizacyjny i komunikacyjny. W tym przypadku w rozwoju turystycznym nie można nie uwzględniać poprawiającej się dostępności komunikacyjnej oraz bliskości bogatego rynku dla usług. Regionalną specjalizacją turystyczną MOF Sandomierz może być turystyka wodna – nad zbiornikami wodnymi czy rzekami. Wynika to m. in. z położenia nad Wisłą.

Dostępność komunikacyjna MOF Sandomierz poprawi się dzięki planowanym przez Departament Turystyki, Sportu i Spraw Zagranicznych Urzędu Marszałkowskiego woj. Świętokrzyskiego ścieżkom rowerowym.

W przyjętej przez Zarząd woj. Świętokrzyskiego „Koncepcji przebiegu tras rowerowych na terenie woj. Świętokrzyskiego", wynika że przez obszar MOF Sandomierz przebiegać będą 4 regionalne trasy nr 152, 154, 159 i Wiślna Trasa Rowerowa (WTR), które to trasy zostaną uwzględnione w aktach planowania przestrzennego regionów MOF. WTR jest fragmentem trasy o znaczeniu krajowym i stanowi część planowanego przedsięwzięcia pn. projekt Blue Valley – Wiślanym Szlakiem". Projekt jest inicjatywą województw Polski Wschodniej i zakłada utworzenie wspólnego produktu turystycznego, który będzie składał się z budowy nowoczesnych o parametrach europejskich tras rowerowych wraz z towarzyszącą jej infrastruktura kajakowa i kamperową wydłuż rzeki Wisły. W ramach tego projektu na terenie gminy Sandomierz powstanie Miejsce Obsługi Rowerzystów.

Aby jak najszerzej wykorzystać ten potencjał MOF Sandomierz inwestować będzie w infrastrukturę turystyczną oraz tworzyć będzie warunki do rozwoju usług turystycznych – zewnętrznie przede wszystkim dla mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, Opatowa, Tarnobrzega, Stalowej Woli czy Kraśnika. Natomiast docelowo w niektórych zakresach (specjalizacjach) również szerzej – dla mieszkańców całej Polski.

Potencjał rozwoju funkcji turystycznej związany jest również z popytem wewnętrznym, który przejawia się m. in. aktywnością sportową, rekreacyjną i wypoczynkową. W tym kontekście atuty do rozwoju funkcji turystycznej widoczne są m. in. w sąsiedztwie samego miasta Sandomierza, ale nie tylko. Tworzy to szansę na rozwój turystyki wewnętrznej – pomiędzy mieszkańcami obszaru MOF, którzy korzystać będą z oferty turystycznej sąsiedniej gminy, np. mieszkańcy Sandomierza i gmin sąsiednich jako turyści korzystający z akwenu wodnego w Bogorii Skotnickiej,

czy mieszkańcy gmin wiejskich jako turyści korzystający z oferty kulturalnej w Sandomierzu czy Wilczycach.

Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do wzmocnienia i rozwoju infrastruktury turystycznej, która poprawi dostępność atrakcji turystycznych, pozwoli lepiej je ze sobą powiązać, a także wykreuje nowe produkty turystyczne, np. związane z turystyką rowerową. Ważne jest rozwijanie infrastruktury turystycznej w układach sieciowych, tj. pozwalających na uzyskanie efektów synergii, także z obszarami położonymi poza MOF Sandomierz.

Wspierając rozwój turystyki MOF, partnerzy będą dążyć do zorganizowania wspólnej promocji. Zakłada się pakietowanie wybranych atrakcji i produktów, w szczególnej łączności z koncepcją promocji Województwa Świętokrzyskiego, co zwiększy skuteczność przekazu promocyjnego.

Kierunki działań

- 2.3.1. Przygotowanie i promowanie terenów inwestycyjnych pod funkcje turystyczne
- 2.3.2. Wykorzystanie potencjału drogi krajowej 77
- 2.3.3. Tworzenie warunków do rozwoju oferty turystyki wodnej
- 2.3.4. Tworzenie, wzmacnianie i promowanie lokalnych produktów turystycznych
- 2.3.5. Poprawa dostępności i rozwój infrastruktury turystycznej
- 2.3.6. Stworzenie wspólnej oferty turystycznej

Priorytet 3.1. Aktywna adaptacja do zmian klimatycznych

Problemy dotyczące ochrony środowiska na obszarze MOF Sandomierz są zasadniczo przekrojowe i charakterystyczne dla jego całej przestrzeni, część jest również kształtowana specyfiką wybranych składowych obszaru. Do kwestii problemowych, które dotykają całej przestrzeni MOF Sandomierz należy zaliczyć kwestie jakości powietrza atmosferycznego, determinowaną głównie niską emisją.

W przejętym przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dokumentem „Aktualizacja programu ochrony powietrza dla woj. Świętokrzyskiego wraz z planem działań krótkoterminowych" wskazano przyczyny wystąpienia przekroczeń poziomów dopuszczalnych i docelowych a następnie wskazano zalecenia podjęcia działań naprawczych, które poprawią jakość powietrza i będą skutkować dotrzymaniem obowiązujących standardów. Ponadto na terenie woj. Świętokrzyskiego obowiązuje uchwała antysmogowa (Uchwała nr XXII/292/20), która wprowadza szereg ograniczeń i zakazów w zakresie eksploatacji instalacji, w których następują spalanie spalin.

Problemem przekrojowym jest oczywiście kwestia dostosowania się do zmian klimatycznych, z tą różnicą, że poszczególne obszary MOF wymagają specyficznego podejścia do tematu kryzysu klimatycznego. Szczególny wymiar zmian klimatycznych przejawia się w zagrożeniu powodziowym oraz zagrożeniu podtopień, wywołanych przez nawalne deszcze. Warto dodać, że przez teren MOF Sandomierz płynie Wisła.

Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców, m. in. poprzez działania edukacyjne, wspieranie rozwiązań z zakresu wymiany źródeł ciepła, promocję odnawialnych źródeł energii, czy też działania realizowane przy współpracy z organizacjami i podmiotami zajmującymi się ochroną przyrody.

Ważne w kontekście społecznego odbioru i budowy świadomości ekologicznej mieszkańców będą działania na rzecz rozwoju terenów zielonych. Działania te ukierunkowane będą m. in. na zwiększaniu odporności przestrzeni na zjawiska kryzysowe, takie jak susze, upalne dni, czy też nawalne deszcze.

Dla części gmin, w tym głównie na obszarach wiejskich, wciąż nierozwiązanym problemem jest gospodarka ściekowa. Oznacza to potrzebę inwestowania w rozwój sieci kanalizacyjnej lub rozproszone systemy oczyszczania ścieków. Problemem nadal pozostaje kwestia właściwej gospodarki odpadami, także w kwestii segregacji odpadów.

Ważnym działaniem dla MOF Sandomierz będzie monitorowanie stanu środowiska, głównie wody i powietrza. Monitoring środowiska powinien mieć wymiar nie tylko analityczny, ale jego wyniki powinny służyć działaniom informacyjnym, edukacyjnym oraz zapobiegawczym.

Jednym z kluczowych zagadnień dla wymiaru środowiskowego na obszarze całego MOF Sandomierz będzie organizacja transportu zbiorowego. W obszarze dążyć będzie się do wspierania i rozwijania niskoemisyjnego transportu zbiorowego, opartego na elektromobilności, a także rozbudowy sieci ścieżek rowerowych. Ważnym i kontynuowanym tematem będzie dążenie do poprawy efektywności energetycznej budynków, np. poprzez ich termomodernizację, jak też rozwój i promowanie odnawialnych źródeł energii.

Kierunki działań

- 3.1.1. Rozwój infrastruktury błękitno-zielonej
- 3.1.2. Rozwój systemu kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków, w szczególności w mniejszych miejscowościach i na obszarach wiejskich
- 3.1.3. Racjonalna gospodarka odpadami wraz z budową infrastruktury wspierającej segregacje, w tym PSZOK
- 3.1.4. Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznych i mieszkaniowych

- 3.1.5. Wspieranie rozwoju OZE, w tym współpracy producentów energii i tworzenia klastrów energii
- 3.1.6. Tworzenie i utrzymanie terenów zielonych na obszarach miejskich oraz poddanych presji urbanizacyjnej
- 3.1.7. Rozwój systemów zagospodarowania wód opadowych i roztopowych
- 3.1.8. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców
- 3.1.9. Prowadzenie monitoringu stanu środowiska oraz działań informacyjnych w tym zakresie
- 3.1.10. Niwelowania miejskich wysp ciepła

Priorytet 3.2. Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych

Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych na obszarze MOF Sandomierz jest konieczna dla zachowania atutów i walorów przyrody. Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do eksponowania przyrody i budowania społecznej wrażliwości na rzecz przyrody. W tym celu rozwijać będą infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną przyjazną środowisku. Dążyć będą do ograniczania zabudowy na obszarach wrażliwych i cennych przyrodniczo, tak aby zachować bioróżnorodność i zróżnicowanie siedlisk. Wraz z partnerami społecznymi oraz instytucjami publicznymi realizować będą działania z zakresu czynnej i biernej ochrony przyrody, w tym działania popularyzujące przyrodę.

Warto dodać, iż przy realizacji działań na rzecz przyrody mogą liczyć na współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami publicznymi, realizującymi zadania czynnej i biernej ochrony przyrody. Partnerzy ci mogą wnosić potencjał wiedzy, zaangażowania oraz doświadczenia w realizacji działań edukacyjnych i w zakresie ochrony przyrody, w tym np. dotyczące rozwoju turystyki przyrodniczej, rozwoju infrastruktury turystycznej, kształtowania zasad polityki przestrzennej.

Ważną kwestią dla zachowania przyrody na obszarze MOF Sandomierz jest ciągłość i spójności obszarów chronionych. Szczególnie ważne jest to na styku obszarów chronionych oraz w odniesieniu do miejsc, które mogą być poddane znacznej presji urbanizacyjnej. W tym celu partnerzy samorządowi wspólnie z partnerami społecznymi i instytucjami zamierzają opracować strategię ochrony środowiska i polityki ekologicznej MOF Sandomierz.

Kierunki działań

- 3.2.1. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej przyjaznej środowisku
- 3.2.2. Ograniczenie zabudowy na terenach wrażliwych i cennych przyrodniczo (np. Natura 2000) oraz na terenach naturalnych zagrożeń
- 3.2.3. Wspieranie ochrony i zachowania zasobów przyrodniczych MOF

- 3.2.4. Stworzenie strategii dotyczącej ochrony środowiska i polityki ekologicznej na terenie MOF
- 3.2.5. Popularyzacja wiedzy nt. walorów przyrodniczych MOF wśród mieszkańców i turystów

Priorytet 3.3. Skoordynowane planowanie przestrzenne

Z uwagi na oczekiwaną znaczną dynamikę procesów rozwojowych na obszarze MOF Sandomierz oraz potrzebę zrównoważonego rozwoju tej przestrzeni, konieczna jest koordynacja procesów rozwoju przestrzennego. Są one widoczne w szczególny sposób na granicach administracyjnych poszczególnych gmin, przykładem mogą być zjawiska urbanizacyjne zachodzące pod Sandomierzem, kwestie utrzymania spójności ochrony zasobów przyrodniczych, czy na przykład kwestia spójności układów komunikacyjnych, w tym np. dróg i ścieżek rowerowych. Nie bez znaczenia dla planowania przestrzennego będą działania na rzecz rozwoju aktywności gospodarczej.

Partnerzy samorządowi MOF Sandomierz są świadomi deficytów w zakresie koordynowania planowania przestrzennego. Konieczne będzie podjęcie wysiłków na rzecz większej współpracy planistów przestrzennych z poszczególnych gmin, być może tworzenie wspólnych narzędzi i zasobów otwartych danych przestrzennych, które ułatwią koordynację. Ważnym zagadnieniem dla planowania przestrzennego będzie włączenie w procesy planistyczne mieszkańców i kształtowanie ich świadomości w zakresie zrównoważonego rozwoju. Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do systematycznego powiększania powierzchni objętej planami zagospodarowania przestrzennego.

Przy planowaniu przestrzennym partnerzy uwzględniać będą ochronę przestrzeni otwartych, wyznaczania nowej zabudowy w odniesieniu do realnego zapotrzebowania i na zasadzie koncentracji. Wskazane zostaną odpowiednie parametry, wskaźniki, materiały, kolorystyka dla harmonijnego i estetycznego kształtowania architektury i przestrzeni.

Kierunki działań

- 3.3.1. Podejmowanie działań na rzecz podnoszenia spójności planowania przestrzennego (kształtowanie wspólnej polityki przestrzennej uwzgledniającej uwarunkowania społeczne, gospodarcze i środowiskowe) – uwzględniającego zrównoważony rozwój oraz kształtowanie ładu przestrzennego
- 3.3.2. Zwiększenie powierzchni obszarów objętych planowaniem przestrzennym
- 3.3.3. Zwiększanie aktywnego udziału mieszkańców w procesie planowania przestrzennego

Priorytet 4.1. Zwiększona wewnętrzna spójność i dostępność komunikacyjna

Kwestie dostępności komunikacyjnej są kluczowe dla zrównoważonego rozwoju obszaru MOF Sandomierz. Są one przekrojowe dla celów społecznych, gospodarczych i środowiskowych. System komunikacji publicznej będzie swoistym krwioobiegiem dla spójności społecznej oraz utrzymania konkurencyjności gospodarki i rynku pracy. Przestrzeń MOF Sandomierz nasycona jest nierównomiernie usługami publicznymi. Im dalsza odległość od Sandomierza, w tym dostępność do usług maleje. Dostępność do usług publicznych należy postrzegać również w wymiarach lokalnych. Warto również dodać, iż obszar MOF Sandomierz doświadcza zjawiska starzenia się społeczeństwa. Mobilność starszych osób jeszcze w większym stopniu zależeć będzie od dostępności do komunikacji publicznej. Podobny problem dotyka również młodzieży szkolnej, dojeżdżającej do szkół.

Kluczowe inwestycje i rozwiązania poprawiające wewnętrzną dostępność komunikacyjną opierać się będą na istniejącym układzie drogowym, które wzmocniony zostanie przez kilka kluczowych rozwiązań.

Dla mieszkańców i pracodawców z MOF Sandomierz ważny będzie rozwój komunikacji publicznej, który powinien uwzględniać kwestie środowiskowe – niskoemisyjność. Powinien być on ukierunkowany na poprawę dostępności do Sandomierza, jak też miejsc ważnych ze względu na dojazdy do pracy. Powinien opierać się na zintegrowanej ofercie, wykorzystującej mocniej połączenia kolejowe. Partnerzy MOF Sandomierz dążyć będą do integracji rożnych środków komunikacji, w której wiodącą rolę odgrywać będzie komunikacja publiczna. Coraz istotniejszą rolę w komunikacji odgrywać będzie rower. Partnerzy dążyć będą do rozwijania spójnej i wygodnej dla mieszkańców, funkcjonalnej sieci dróg i ścieżek rowerowych. Sieć rowerowa rozwijać się będzie w odniesieniu do potrzeb codziennego przemieszczania się mieszkańców, integrując się m.in z komunikacją publiczną. Infrastruktura rowerowa rozwijana będzie również z myślą o funkcji turystycznej i odwoływać się będzie do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i edukacyjnych oraz wpisywać się będzie w zrównoważony rozwój turystyki.

Kierunki działań

- 4.1.1. Poszerzenie oferty i usprawnienie obecnej komunikacji zbiorowej
- 4.1.2. Budowa, rozwój i integracja sieci dróg rowerowych oraz połączeń pieszych (m. in. chodników i ścieżek pieszych)
- 4.1.3. Poprawa jakości dróg lokalnych, w tym poprawa stanu i komfortu podróżowania, poprzez zapewnienie odpowiedniego bezpieczeństwa dla wszystkich uczestników ruchu drogowego, w tym dla osób ze szczególnymi potrzebami

- 4.1.4. Poprawa rozwiązań z zakresu komunikacji publicznej, z uwzględnieniem potrzeb poszczególnych gmin wchodzących w skład MOF
- 4.1.5. Budowa i rozwój komunikacji zbiorowej niskoemisyjnej
- 4.1.6. Zwiększenie dostępności komunikacyjnej Sandomierza jako rdzenia MOF
- 4.1.7. Wykorzystanie potencjału dwóch osi drogowych (Wschód – Zachód, Północ – Południe) do zwiększenia dostępności komunikacyjnej wewnątrz MOF
- 4.1.8. Realizacja inwestycji w pasie drogowym, które przyczyniają się do poprawy bezpieczeństwa (np. oświetlenie ulic, przystanki autobusowe)
- 4.1.9. Opracowanie Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla MOF Sandomierz

Priorytet 4.2. Zwiększona zewnętrzna dostępność komunikacyjna

Partnerzy MOF Sandomierz uczestniczyć będą aktywnie z pracach nad rozwojem systemów i połączeń komunikacyjnych w ujęciu regionalnym i krajowym, które stworzą przestrzeń MOF komunikacyjnie, pozwolą powiązać ją efektywniej z przestrzenią kraju oraz w układzie międzynarodowym. Ważne dla MOF Sandomierz będzie zintegrowanie połączeń komunikacji publicznej z komunikacją lotniczą.

Kierunki działań

- 4.2.1. Zwiększenie dostępności kolejowej, drogowej, wodnej oraz lotniczej obszaru MOF na poziomie krajowym oraz transgranicznym, w tym wykorzystanie potencjału intermodalności rozwiązań komunikacyjnych, m. in. potencjału rzek w funkcji komunikacyjnej i transportowej

Priorytet 5.1. Zinstytucjonalizowana współpraca w ramach MOF Sandomierz

Współpraca w ramach MOF Sandomierz jest przekrojowym celem, bez którego trudno myśleć o skutecznej realizacji założeń wspólnej strategii rozwoju MOF Sandomierz dążyć będzie do wzmocnienia i rozwinięcia potencjału instytucjonalnego. Warto podkreślić, iż część partnerów MOF Sandomierz posiada już doświadczenie we wzajemnej współpracy. Poszerzenie MOF wymaga zbudowania na nowo zasad współpracy.

Na obszarze MOF Sandomierz znalazły się również obszary charakteryzujące się znaczną skalą depopulacji, która dotyka również obszarów wiejskich. Oznacza to, że pespektywa celów rozwojowych i priorytetów znacznie się poszerzyła. Zmieniła się również dynamika i skala wybranych problemów. Wymaga to stworzenia odpowiednich struktur zarządzania i wsparcia koordynacji wybranych działań rozwojowych, np. poprzez pracę tematyczną w grupach roboczych. Do szczególnych

wymiarów współpracy należy zaliczyć edukację, kulturę, sport i rekreację, turystykę oraz transport publiczny. Ważną kwestią będzie tematyka planowania przestrzennego oraz wspólnego moderowania rozwoju gospodarczego. Wartością dodaną partnerstwa mogą być projekty realizowane ze środków ponadlokalnych, krajowych i międzynarodowych, które premiują kompleksowe podejście. Partnerzy mogą również wspólnie uczyć się od siebie, wzmacniać i uzupełniać swoje kompetencje.

Kierunki działań

- 5.1.1. Powołanie zespołu ds. zarządzania MOF odpowiedzialnego za realizację strategii
- 5.1.2. Powołanie tematycznych grup roboczych

Priorytet 5.2. Zintegrowana obsługa mieszkańców i klientów MOF Sandomierz w ramach e-usług oraz rozwój narzędzi SMART

Poprawa jakości usług publicznych przez partnerów MOF Sandomierz wymaga integrowania działań i narzędzi, w szczególności wykorzystujących nowoczesne środki komunikacji. Ułatwi to odbiorcom końcowym, czyli mieszkańcom, ale też przedsiębiorcom, pozyskiwanie niezbędnych informacji oraz usług, które funkcjonować będą w sposób jednolity w przestrzeni MOF Sandomierz. Partnerzy samorządowi dążyć będą do dalszego rozwijania e-usług. Konieczne jest również dążenie do poprawy dostępności do szeroko pasmowego internetu na obszarze całego MOF Sandomierz, jak też prowadzenie działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu, np. seniorów. Poszczególni partnerzy samorządowi dążyć będą do rozwijania w ramach swoich kompetencji rozwiązań inteligentnych, tzw. idei SMART CITY oraz SMART VILLAGE. Wymiar SMART dotyczy faktycznie bardzo szerokich zagadnień. Kluczowym punktem odniesienia jest mieszkaniec lub odbiorca działań, realizowanych przez samorządy. Oznacza to, że rozwijanie idei SMART wymaga nie tylko zastosowania nowoczesnych technologii, ale również rozwijania partycypacyjnego modelu funkcjonowania samorządu lokalnego. Przykładem mogą być działania typu Urban Lab, w których wspólnie z mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi tworzy się i testuje wybrane rozwiązania, służące podnoszeniu jakości życia, zwiększające dostęp do usług np. kultury, pomocy społecznej, komunikacji publicznej, czy też administracji. Przykładem rozwiązań SMART może być model konsultacji i partycypacji społecznej, polityka informacyjna, oparte na możliwości korzystania z otwartych danych, ale też rozwiązania sprzyjające oszczędności energii, ochronie środowiska, poprawiające dostęp do komunikacji publicznej.

Kierunki działań

- 5.2.1. Rozbudowa i integrowanie platform informatycznych dla wzmocnienia systemów współpracy i zarządzania MOF Sandomierz
- 5.2.2. Rozwój e-usług
- 5.2.3. Wspieranie rozbudowy sieci internetowej, w tym dążenie do zwiększania dostępu do internetu dużych prędkości
- 5.2.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu
- 5.2.5. Tworzenie i wdrażanie kompleksowych inteligentnych rozwiązań i systemów zarządzania miastem, gminą, powiatem, w tym rozwiązań SMART

3.5. ZGODNOŚĆ LOGICZNA

Dla wypracowanych i opisanych celów strategicznych przygotowana została matryca logiczna w zakresie celów i powiązania z uwarunkowaniami rozwojowymi.

Cele strategiczne mogą:

- Wykorzystywać w całości lub w części zidentyfikowane na etapie diagnozy mocne strony (SWOT)
- Niwelować w całości lub w części zidentyfikowane na etapie diagnozy słabe strony (SWOT)
- Wykorzystywać w całości lub w części zidentyfikowane na etapie diagnozy szanse (SWOT)
- Minimalizować w całości lub w części zidentyfikowane na etapie diagnozy zagrożenia (SWOT)
- Realizować w całości lub w części zidentyfikowane na etapie diagnozy wyzwania rozwojowe
- Tworzyć dowolne kombinacje powyższych czynników

Zatwierdzone cele strategiczne odpowiadają zidentyfikowanym na etapie diagnostycznym kluczowym czynnikom rozwoju (SWOT), mają charakter zintegrowany, łącząc różne obszary problemowe wynikające z przeprowadzonej diagnozy i najpełniej realizują wyznaczone kierunki strategicznej interwencji i współpracy, wpływając kompleksowo na uwarunkowania strategiczne, jednocześnie zachowując konieczny poziom ogólności i dystans.

Całościowo zidentyfikowana siatka celów wraz z ich cechami odnosi się do zidentyfikowanych na etapie diagnozy uwarunkowań rozwojowych: mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń (SWOT) oraz wyzwań rozwojowych. Poziom spójności i nakładanie się celów na uwarunkowania rozwojowe jest kluczowe w kontekście potencjalnej skuteczności strategii i podejmowanych interwencji, wg zasady, że podejmowane działania powinny wykorzystywać potencjały i niwelować problemy dla realizacji potrzeb w możliwie najszerszy i trwały sposób.

Zostało to przedstawione na poniższej matrycy logicznej ukazującej relację celów strategicznych do uwarunkowań rozwojowych.

Rysunek 3: Matryca relacji celów strategicznych do uwarunkowań rozwojowych

SWOT: MOCNE STRONY	SWOT: SŁABE STRONY	SWOT: SZANSE	SWOT: ZAGROŻENIA	WYZWANIA SPOŁECZNE	WYZWANIA GOSPODARCZE	WYZWANIA ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNE	WYZWANIA KOMUNIKACYJNE	WYZWANIA ZARZĄDCZE	CELE
									Cel 1.
S1, S5, S8	W1, W3, W5, W6, W7, W8, W9, W10, W12	O2, O3, O4, O5, O7, O10, O11, O12, O13, O14, O15, O16	T1, T2, T3, T5, T6, T7, T8, T10, T11, T12, T13, T14, T15, T16	WS1, WS2, WS3	WG1, WG2	WŚ1, WŚ2	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 1.1.
S1, S7	W3, W6, W7, W11	O7, O13, O15	T9, T10, T11	WS1				WZ1, WZ2	P 1.2.
S1, S2, S8	W1, W6, W8, W9	O9, O15	T1, T6, T12, T13, T14, T15	WS1, WS2, WS3			WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 1.3.
S1, S2, S3, S4, S5, S6, S8	W1, W2, W3, W5, W6, W7, W8, W9, W10, W11, W12, W13, W14	O1, O2, O3, O4, O5, O6, O7, O9, O10, O11, O12, O13, O15, O16	T1, T2, T6, T8, T10, T11, T12, T13, T14, T15	WS1, WS2	WG1	WŚ2	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 1.4.
									Cel 2.
S1, S2, S3, S4, S5, S6, S8	W1, W2, W3, W4, W5, W6, W7, W8, W9, W10, W11, W12, W13, W14	O1, O2, O3, O4, O5, O6, O7, O8, O9, O10, O11, O12, O13, O14, O15, O16	T1, T2, T5, T6, T7, T8, T9, T10, T11, T12, T13, T14, T15, T16	WS1, WS2, WS3	WG2	WŚ1, WŚ2	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 2.1.
S1, S2, S4, S5, S6, S8	W2, W4, W5, W10, W11, W12, W13	O2, O3, O4, O5, O6, O7, O9, O10, O11, O13, O14, O15, O16	T1, T2, T5, T6, T7, T8, T11, T12, T13, T14, T15, T16	WS2, WS3	WG2	WŚ2	WZ1, WZ2	P 2.2.
S1, S2, S3, S4, S5, S6	W1, W2, W3, W4, W5, W6, W7, W8, W9, W10, W12, W13, W14	O1, O2, O3, O4, O5, O6, O7, O8, O9, O10, O11, O12, O13, O14, O15, O16	T1, T2, T5, T8, T11, T12, T13, T14, T15, T16	WS1, WS2, WS3	WG1, WG2	WŚ2	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 2.3.
									Cel 3.
S2, S4, S8	W2, W4, W6, W11, W13	O2, O5, O9, O10, O11, O13	T5, T8, T12, T15, T16		WG1	WŚ2		WZ1, WZ2	P 3.1.
S2, S4, S8	W1, W2, W4, W5, W6, W11, W13	O2, O5, O9, O11, O13	T5, T8, T12, T16		WG1	WŚ1, WŚ2		WZ1, WZ2	P 3.2.
S1, S2, S4, S8	W1, W2, W3, W4, W5, W11, W13	O1, O2, O3, O4, O8, O9, O10, O11, O13	T2, T4, T5, T6, T8, T12, T15, T16	WS1, WS2, WS3	WG1, WG2	WŚ1, WŚ2	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 3.3.
									Cel 4.
S1, S2	W1, W2, W3, W4, W5, W6, W7, W8, W9, W10, W12, W13, W14	O1, O4, O5, O6, O7, O8, O9, O10, O11, O12, O13	T1, T2, T4, T5, T6, T7, T8, T10, T11, T12, T13, T14, T15, T16	WS1, WS2, WS3	WG1, WG2	WŚ1, WŚ2	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 4.1.
S1, S2	W1, W3, W4, W6, W7, W8, W9, W10, W12, W14	O1, O4, O8	T1, T2, T4, T5, T6, T7, T12, T13, T14, T15	WS1, WS3	WG1, WG2	WŚ1	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 4.2.
									Cel 5.
S1, S5	W1, W4, W5, W7, W9, W10, W13, W14	O1, O2, O3, O4, O5, O6, O7, O8, O9, O10, O11, O12, O13, O15, O16	T2, T3, T4, T5, T6, T8, T9, T10, T11, T13, T14, T15, T16	WS1, WS2, WS3	WG1, WG2	WŚ1, WŚ2	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 5.1.
S1, S5	W1, W2, W3, W4, W5, W8, W9, W10, W11, W12, W13, W14	O1, O2, O3, O4, O5, O6, O7, O8, O10, O11, O12, O13, O14, O15, O16	T1, T2, T3, T4, T5, T6, T7, T8, T9, T10, T11, T12, T13, T14, T15, T16	WS1, WS2, WS3	WG1, WG2	WŚ1, WŚ2	WK1, WK2	WZ1, WZ2	P 5.2.

Źródło: opracowanie własne

Legenda

kod	SWOT: Mocne strony
S1	1. Sandomierz – stolica powiatu – uznany jako istotny ośrodek gospodarczy, kulturalny i oświatowy
S2	2. Dogodna lokalizacja geograficzna
S3	3. Sadownictwo i warzywnictwo z wieloletnią tradycją stanowiące wizytówkę regionu
S4	4. Walory kulturowe, turystyczne i przyrodnicze
S5	5. Rosnąca liczba wykwalifikowanych mieszkańców
S6	6. Dogodna struktura dla rozwoju branży przetwórczej
S7	7. Duża aktywność instytucji z zakresu opieki społecznej
S8	8. Obecność uczelni wyższych oraz dobra oferta instytucji edukacyjnych
kod	**SWOT: Słabe strony**
W1	1. Lokalizacja o charakterze peryferyjnym w perspektywie województwa
W2	2. Duże rozproszenie gospodarstw rolnych
W3	3. Stosunkowo niezadowalająca kondycja ekonomiczna gospodarstw
W4	4. Uboga oferta uzbrojonych terenów budowlanych i inwestycyjnych
W5	5. Niewystarczająca sieć przetwórstwa rolno-spożywczego
W6	6. Niski przyrost naturalny i w konsekwencji starzenie się społeczeństwa
W7	7. Wysoki odsetek osób bezrobotnych
W8	8. Migracje o charakterze zarobkowym
W9	9. Spadek liczby ludności we wszystkich gminach MOF Sandomierz
W10	10. Deficyt miejsc pracy i stanowisk, które przyciągałyby wysoko wykwalifikowanych specjalistów
W11	11. Rosnąca liczba zachorowań na choroby cywilizacyjne wśród ludności lokalnej
W12	12. Kierunki nauczania nie w pełni odpowiadające na potrzeby rynkowe, za sprawa czego oferta nie jest konkurencyjna w perspektywie rynku pracy
W13	13. Infrastruktura turystyczno–kulturowa nie w pełni wykorzystująca walory, którymi dysponuje region
W14	14. Niedostateczne wykorzystanie popularności miasta Sandomierz zdobytej dzięki serialowi telewizyjnemu Ojciec Mateusz
kod	**SWOT: Szanse**
O1	1. Stolica regionu mogąca liczyć na pozytywną ocenę
O2	2. Budowanie marki powiatu
O3	3. Inicjowanie działań na rzecz stałej współpracy na linii instytucje samorządowe – biznes – ośrodki naukowo-badawcze
O4	4. Tworzenie się stref przemysłowych

O5	5. Tworzenie się grup producenckich
O6	6. Możliwość skorzystania ze środków unijnych dedykowanych sektorowi rolniczemu
O7	7. Rosnące możliwości w zakresie aktywizacji zawodowej
O8	8. Lepsze połączenia komunikacyjne dzięki budowie dróg ekspresowych
O9	9. Poprawa infrastruktury technicznej na terenie obszarów wiejskich
O10	10. Nacisk na budowanie oferty edukacyjnej odpowiadającej na potrzeby rynku pracy
O11	11. Możliwość korzystania ze środków pomocowych dedykowanych poprawie infrastruktury technicznej i ochrony środowiska
O12	12. Rozwój sektora MSP
O13	13. Coraz większa świadomość społeczeństwa w zakresie profilaktyki i ochrony zdrowia
O14	14. Rosnąca popularność współpracy między szkołami wyższymi oraz przedsiębiorcami
O15	15. Zaangażowanie społeczności lokalnej w rozwiązywanie problemów społecznych i gospodarczych
O16	16. Ukierunkowanie na budowanie potencjału innowacyjnego regionu
kod	SWOT: Zagrożenia
T1	1. Emigracja młodzieży do większych ośrodków akademickich oraz osób młodych, dobrze wykształconych
T2	2. Konkurencyjny wymiar powiatów sąsiadujących, jak Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna
T3	3. Duża konkurencja w kolejce po środki zewnętrzne
T4	4. Nieuwzględnienie Sandomierza oraz powiatu w nowym systemie komunikacji krajowej i tranzytowej
T5	5. Rosnące koszty produkcji
T6	6. Niewystarczająca aktywność inwestorów mogących tworzyć nowe miejsca pracy, a tym samy wpływać na rozwój regionu
T7	7. Wysokie koszty zatrudnienia pracowników z perspektywy pracodawców
T8	8. Niewystarczająca opieka zdrowotna
T9	9. Ubogie świadczenia socjalne
T10	10. Rosnąca liczba przejawów patologii społecznych
T11	11. Rosnące zjawisko „sierot ekonomicznych”
T12	12. Frustracja młodzieży i ludzi młodych spowodowana brakiem perspektyw
T13	13. Spadek liczby ludności we wszystkich gminach MOF Sandomierz
T14	14. Niski przyrost naturalny
T15	15. Silna konkurencja innych regionów
T16	16. Rosnące zagrożenie ze trony coraz liczniej występujących klęsk żywiołowych
kod	Wyzwania społeczne

WS1	Dążenie do spójności i zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, poprzez m.in. zapewnienie pełnego i równego dostępu do usług publicznych dla wszystkich mieszkańców
WS2	Rozwijanie infrastruktury oraz usług publicznych i usług czasu wolnego, kształtowanych z myślą o podnoszeniu jakości życia mieszkańców, spójności społecznej oraz rozwoju turystycznym, wykorzystujące potencjał instytucji kultury, rekreacji, sportu oraz uwarunkowania przyrodnicze
WS3	Rozwój konkurencyjnej gospodarki w kierunku inteligentnej i zielonej, bazującej na potencjałach poszczególnych gmin MOF, oddziałujący pozytywnie na sytuację ekonomiczną mieszkańców (wzrost dochodów ludności, nowe miejsca pracy) i samorządów (wzrost dochodów budżetowych) oraz kształtujący zdolność do zatrzymania młodych osób
kod	**Wyzwania gospodarcze**
WG1	Rozwój funkcji turystycznej z wyróżniającymi się na tle kraju i regionu produktami turystycznymi, w szczególności bazującymi na potencjale przyrodniczym i kulturowym oraz dobrze rozwiniętej infrastrukturze turystycznej
WG2	Kształtowanie nowoczesnej edukacji opartej na synergii między edukacją na każdym poziomie, od podstawowego do ponadpodstawowego, a lokalnym rynkiem pracy, ukierunkowane na zwiększanie szans rozwoju osobistego oraz aktywności zawodowej mieszkańców
kod	**Wyzwania środowiskowo-przestrzenne**
WŚ1	Rozwijanie spójności obszaru MOF poprzez kształtowanie wspólnej polityki przestrzennej uwzględniającej uwarunkowania społeczne, gospodarcze i środowiskowe
WŚ2	Poprawa jakości środowiska, umiejętne wykorzystanie posiadanych walorów przyrodniczych oraz aktywna adaptacja do zmian klimatu
kod	**Wyzwania komunikacyjne**
WK1	Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej kształtowanej przez dobrze rozwinięty i funkcjonujący niskoemisyjny system komunikacji zbiorowej, wpływający na spójność społeczną, dostęp do usług publicznych oraz rynku pracy
WK2	Poprawa zewnętrznej dostępności komunikacyjnej MOF w celu podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru oraz uwolnienia potencjału turystycznego
kod	**Wyzwania zarządcze**
WZ1	Zacieśnianie współpracy w ramach MOF w celu osiągniecia efektu synergii oraz optymalnego wykorzystania zewnętrznych i wewnętrznych narzędzi wsparcia rozwoju regionalnego i lokalnego
WZ2	Intensyfikacja współpracy MOF na poziomie krajowym i międzynarodowym dla zrównoważonego rozwoju obszaru, realizowana przy udziale partnerów publicznych, społecznych oraz gospodarczych
kod	**Cele strategiczne**
Cel 1.	Wysoka jakość życia mieszkańców oraz spójność społeczna obszaru MOF Sandomierz
P 1.1.	Edukacja przyszłości MOF Sandomierz
P 1.2.	Polityka społeczna przyczyniająca się do polepszenia jakości życia mieszkańców
P 1.3.	Rozwinięta gospodarka mieszkaniowa
P 1.4.	Rozwinięta oferta czasu wolnego
Cel 2.	Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka MOF Sandomierz
P 2.1.	Zrównoważony rozwój gospodarczy MOF Sandomierz
P 2.2.	Transformacja gospodarki w kierunku innowacyjnej i zielonej
P 2.3.	Rozwinięta oferta turystyczna

Cel 3. Wysoka jakość środowiska i spójność przestrzenna obszaru MOF Sandomierz
P 3.1. Aktywna adaptacja do zmian klimatycznych
P 3.2. Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych
P 3.3. Skoordynowane planowanie przestrzenne
Cel 4. Wysoka dostępność komunikacyjna MOF Sandomierz
P 4.1. Zwiększona wewnętrzna spójność i dostępność komunikacyjna
P 4.2. Zwiększona zewnętrzna dostępność komunikacyjna
Cel 5. Efektywna współpraca i zarzadzanie na rzecz zrównoważonego rozwoju MOF Sandomierz
P 5.1. Zinstytucjonalizowana współpraca w ramach MOF Sandomierz
P 5.2. Zintegrowana obsługa mieszkańców i klientów MOF Sandomierz w ramach e-usług oraz rozwój narzędzi SMART

4. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ MOF SANDOMIERZ

W dniu 13 listopada 2020 r. wszedł w życie nowy pakiet przepisów dotyczących polityki rozwoju – Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2020 r. poz. 1378), której celem jest realizacja postanowień Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030) w zakresie konsolidacji systemu zarządzania rozwojem Polski i etapowego wprowadzania systemu zintegrowanych strategii. Poza integracją strategii rozwoju na rożnych poziomach administracji, celem nowelizacji przepisów była także integracja w dokumentach strategicznych wymiaru społecznego i gospodarczego z przestrzennym.

Ustawodawca jasno określił elementy strategii rozwoju gminy i strategii rozwoju ponadlokalnego. Są wśród nich takie, które nie występowały w dotychczasowych strategiach:

- Model struktury funkcjonalno-przestrzennej,
- Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie,
- Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań,
- Obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gminy/obszaru, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań.

Przestrzeń stanowi kluczowy zasób, dlatego ujęcie przestrzenne interwencji planowanych w sferze gospodarczej i/lub społecznej ma priorytetowe znaczenie dla rozwoju. W przestrzeni przebiegają lub na nią oddziałują wszystkie procesy społeczne, gospodarcze, przyrodnicze. Z jednej strony stanowi więc uwarunkowanie rozwoju, z drugiej jednak podlega licznym zmianom, które wynikają z prowadzonych działań. Nasze oddziaływanie na przestrzeń, kształtowanie jej w sposób planowy lub mimowolny, wpływa na warunki życia i gospodarowania i warunkuje życie przyszłych pokoleń. Człowiek, niezależnie od miejsca zamieszkania, właśnie na danym terytorium doświadcza występujących tam procesów. Konsekwencją niewłaściwie zaprogramowanych i realizowanych działań rozwojowych mogą być rożnego rodzaju konflikty przestrzenne, których wyeliminowanie może okazać się trudniejsze w momencie, kiedy już zaistnieją. Dlatego tak istotne jest zwrócenie uwagi na aspekty przestrzenne przy przygotowywaniu zarówno dokumentów strategicznych, jak i wdrożeniowych. Przestrzeń powinna być traktowana nie tylko jako oczywiste uwarunkowanie dla rozwoju sfery społecznej i gospodarczej, ale jako kluczowa wartość publiczna. Jest ona podstawą do formułowania celów rozwojowych z uwzględnieniem interesu publicznego, w tym ładu przestrzennego.

Niniejsza Strategia zapewnia koordynację przestrzenną wszelkich planowanych działań w zgodzie ze zrównoważonym rozwojem i ładem przestrzennym.

4.1. ZAŁOŻENIA STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ POSZCZEGÓLNYCH GMIN W KONTEKŚCIE USTALEŃ STRATEGII ROZWOJU MOF SANDOMIERZ

Teren MOF Sandomierz posiada potencjał do wzrostu aktywności społecznej i gospodarczej oraz rozwoju funkcji turystycznej. Obszar ten wyróżnia się dużą atrakcyjnością turystyczną zarówno pod względem występujących na tym obszarze walorów przyrodniczych, jak i kulturowych. Dzięki istniejącemu potencjałowi turystyka głównie w Gminie Sandomierz stanowi istotną gałąź gospodarki. Realizowane projekty wywoływać będą efekt synergii – będą niosły za sobą większe korzyści i przynosiły lepsze rezultaty, aniżeli gdyby każdy z samorządów prowadził działania we własnym zakresie i gdyby nie powstał drogowskaz spójnego i wspólnego działania jakim jest niniejsza Strategia.

Aspiracją rozwojową MOF Sandomierz jest zapewnienie wysokiej jakości życia swoim mieszkańcom i stanie się miejscem, w którym ludzie chcą mieszkać i być aktywni zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej. Realizacja tej aspiracji jest możliwa przy zachowaniu ładu przestrzennego, m.in.: poszanowania dla ochrony środowiska przyrodniczego oraz krajobrazu (rezerwa terenów zielonych/niezabudowanych), ale także wyznaczaniu terenów inwestycyjnych, gdzie możliwy jest rozwój funkcji gospodarczych, w tym usługowych (wspierających funkcję mieszkaniową).

Polityka przestrzenna oparta na zasadzie zrównoważonego rozwoju MOF Sandomierz przez właściwe przeznaczenie i użytkowanie terenu dla prawidłowego, efektywnego funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego obszaru, jest jednym z kluczowych wyzwań strategicznych jakie stoją przed MOF Sandomierz w najbliższych latach. Interwencja polityki przestrzennej ukierunkowana będzie na zwiększenie integracji przestrzennej, społecznej i gospodarczej, zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej, rozwój rynku pracy, poprzez wspomaganie przedsiębiorczości oraz rozwój funkcji gospodarczych o ponadlokalnym obszarze oddziaływania. Ważnym aspektem tworzenia miejsca atrakcyjnego do zamieszkania będzie rozwijanie oferty wysokiej jakości usług publicznych świadczonych na obszarze, w tym szczególnie w miejscowościach stanowiących centra i ośrodki wzrostu dla całego obszaru strategicznej interwencji. Jednym z najsilniejszych atrybutów jakości życia jest dostępność do szeroko rozumianej infrastruktury komunalnej, w tym technicznej, dlatego też zadania i projekty strategiczne są w niniejszej Strategii mocno akcentowane. Najważniejszym elementem rozwoju tego obszaru jest funkcja, gospodarcza oraz rolnicza. Tworzenie wysokiej jakości przestrzeni publicznych jest kluczowym elementem struktur urbanistycznych miast, a także obszarów wiejskich,

wpływającym na ich atrakcyjność nie tylko dla mieszkańców, ale także dla gości, w tym turystów, dlatego też ważne jest, aby takie przestrzenie kształtowane były na obszarze całego MOF Sandomierz, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów gmin wiejskich.

Należy pamiętać, że do instrumentów wdrażania polityki przestrzennej należy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP), które jest dokumentem określającym politykę przestrzenną i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy uwzgledniające uwarunkowania (czyli czynniki i ograniczenia) rozwoju przestrzennego. Obecnie jednak planuje się gruntowną reformę obowiązującego od prawie 19 lat systemu planowania przestrzennego. Jednym z najważniejszych rozwiązań reformy systemu planowania i zagospodarowania przestrzennego będzie uchylenie przepisów upoważniających do wydawania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy – rolę studium w zakresie określenia ram polityki przestrzennej ma spełniać strategia rozwoju gminy. Ogólny kierunek polityki przestrzennej przyjęty w strategii będzie podlegał doprecyzowaniu i przełożeniu na konkretne normy dotyczące zagospodarowania przestrzennego w planie ogólnym (schemat zagospodarowania przestrzeni), a następnie w ramach rozstrzygnięć podejmowanych w planach miejscowych i decyzjach o warunkach zabudowy.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej przedstawia długookresową strategiczną wizję rozwoju obszaru. Wynika on z wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, zdiagnozowanych potrzeb i potencjału obszaru z uwzględnieniem jej specyfiki i zróżnicowania. Struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy została przedstawiona za pomocą map uwarunkowań oraz modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej.

Miejski obszar funkcjonalny Sandomierz położony jest w południowo-wschodniej części Polski, w województwie świętokrzyskim i zajmuje powierzchnię prawie 341 km^2.

W skład MOF Sandomierz wchodzi 5 gmin:

- jedna gmina miejska: Sandomierz
- cztery gminy wiejskie: Obrazów, Samborzec, Dwikozy, Wilczyce.

Rysunek 4: Obszar Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz

Źródło: Opracowanie własne

Atutami MOF Sandomierz jest korzystne położenie geograficzne względem układu dróg krajowych, w tym przebieg drogi krajowej nr 77 Lipnik – Sandomierz – Jarosław (długość: 21,077 km) i 79 (Warszawa – Sandomierz – Kraków (długość: 32,337 km), oraz położone w korytarzu głównym Wisły. Strukturę dróg wojewódzkich tworzą natomiast następujące drogi: droga Nr 723 Sandomierz – Tarnobrzeg, droga Nr 777 Sandomierz – Annopol.

Rysunek 5: Układ komunikacyjny obejmujący obszar MOF Sandomierz

Źródło: Opracowanie własne

Przez teren MOF przebiega linia kolejowa nr 25 łącząca Łódź Fabryczną z Dębicą oraz linia kolejowa nr 78 Sandomierz – Grębów. Sandomierz to dosyć duża stacja węzłowa, znajdująca się ok. 3 km od centrum miasta. Stacja pełni również funkcje towarowe, ponieważ rozpoczyna się tu bocznica do Huty Szkła Pilkington Polska.

Biorąc pod uwagę warunki przyrodniczo-krajobrazowe, w granicach MOF Sandomierz można wyróżnić strefy o odmiennym ukształtowaniu. Jedną z nich jest wysoczyzna brzeżna Wyżyny Sandomierskiej o urozmaiconej rzeźbie. Charakterystyczne dla niej są liczne wąwozy lessowe oraz czarnoziemy. Drugi typ krajobrazu to dolina Wisły wypełniona osadami rzecznymi i wytworzonymi z nich glebami madowymi, sprzyjającymi siedliskom lasów łęgowych. W gminie Dwikozy charakterystyczne są zbocza dolin, które są niewysokie, osiągając pułap do 20 m, natomiast charakteryzuje je strome nachylenie, gdzie nachylenia spadków dochodzą do 30%, będąc przyczyną silnych procesów erozyjnych. Gminę przecina wschodnia granica Wyżyny Sandomierskiej, którą tworzy erozyjna krawędź doliny Wisły. Cała powierzchnia Wyżyny Sandomierskiej zajmuje powierzchnię ok. 1140 km2 i obniża się od niespełna 300 do 180 m n.p.m. Przez gminę Dwikozy przebiega jej wschodnia

granica, którą tworzy erozyjna krawędź doliny Wisły. Na południu gminy odsłaniają się kambryjskie łupki ilaste z wkładkami kwarcytów (rez. Góry Pieprzowe). Urodzajne gleby wytworzone na podłożu lessowym sprawiają, że jest to region rolniczy, prawie w całości pozbawiony kompleksów leśnych.

Z kolei charakterystyczne dla gminy Samborzec jest położenie w obszarze, który odznacza się intensywnym rozwojem rolnictwa, a w szczególności sadownictwa i warzywnictwa. Korzystny klimat oraz dobra jakość gleb sprzyjają rozwojowi produkcji rolniczej. Ze względu na warunki mikroklimatyczne w rejonie skumulowana jest produkcja sadownicza (w dominującej mierze uprawa jabłoni, śliw, wiśni, moreli, brzoskwiń, nektaryn) oraz produkcja warzywnicza.

Na terenie MOF Sandomierz znajdują się dwa rezerwaty przyrody – Góry Pieprzowe o pow. 18,01ha i Wisła pod Zawichostem o pow. Na terenie woj. świętokrzyskiego – 693,97 ha (54,9% całości) oraz 35 pomników przyrody i 3 użytki ekologiczne.

W ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 w Dyrektywie Siedliskowej i Ptasiej zostały wytypowane 2 specjalne obszary ochrony ptaków / OSO / i specjalne obszary ochrony siedlisk / SOO/ w skład których, na terenie MOF Sandomierz znajduje się „Tarnobrzeska Dolina Wisły" – w obrębie gmin: Dwikozy, Koprzywnica, Łoniów, Sandomierz oraz Góry Pieprzowe – w obrębie gmin Sandomierz, Dwikozy.

Rysunek 6: Formy ochrony przyrody na terenie MOF Sandomierz

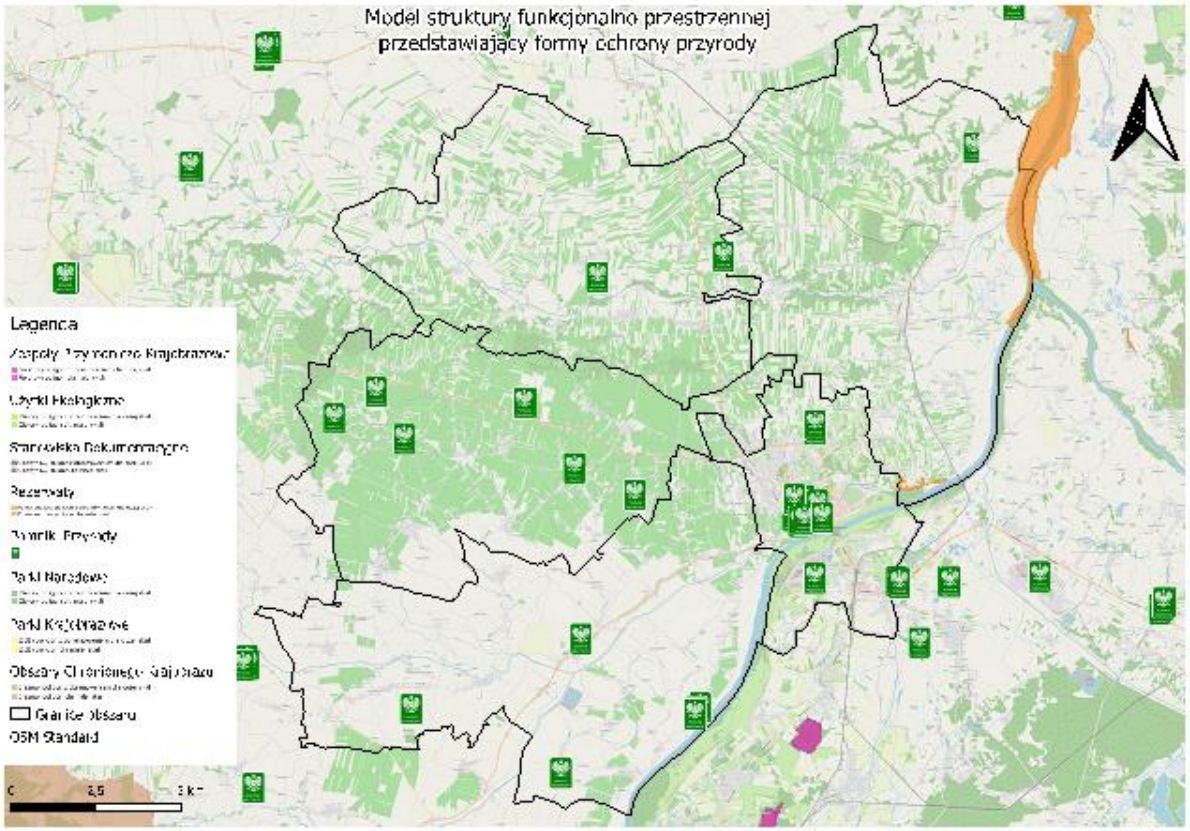

Źródło: Opracowanie własne

Na terenie MOF Sandomierz występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Zgodnie z definicją zawartą w ustawie Prawo wodne obszary szczególnego zagrożenia powodzią to:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano wał przeciwpowodziowy, a także wyspy i przymuliska, stanowiące działki ewidencyjne,
- pas techniczny brzegu morskiego stanowiący strefę wzajemnego bezpośredniego oddziaływania morza i lądu.

Na terenie MOF Sandomierz występują obszary zaliczane do obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1% oraz wysokie (10%), a także obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano wał przeciwpowodziowy. Obszary te zlokalizowane są wzdłuż Wisły oraz jej dopływów: Koprzywianki, Trześniówki i Opatówki. Ponadto zgodnie z mapami zagrożenia powodziowego, na terenie tym występują obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat (0,2%) oraz obszary narażone na zalanie w przypadku całkowitego zniszczenia wałów przeciwpowodziowych Wisły (wyznaczone dla przepływu o prawdopodobieństwie wystąpienia 1%).

Obecność tych obszarów na terenie MOF Sandomierz ma szczególne znaczenie ze względu na to że zgodnie z art. 166 pkt. 10 ustawy Prawo wodne, planowane zagospodarowanie terenów położonych w obszarach szczególnego zagrożenia powodzią nie może m. in. naruszać ustaleń planu zarządzania ryzykiem powodziowym, stanowić zagrożenia dla ochrony zdrowia ludzi czy też utrudniać zarządzanie ryzykiem powodziowym.

System ochrony przeciwpowodziowej na terenie MOF Sandomierz tworzą przede wszystkim wały przeciwpowodziowe, które obejmują większość odcinków Wisły. Stan techniczny tych obiektów jest zróżnicowany. Również mniejsze rzeki na terenie MOF Sandomierz stwarzają zagrożenia lokalnych podtopień, co ma miejsce szczególnie podczas nawalnych deszczy. Zaliczyć do nich należy rzekę Opatówkę.

Rysunek 7: Mapa szczególnego zagrożenia powodziowego na terenie MOF Sandomierz

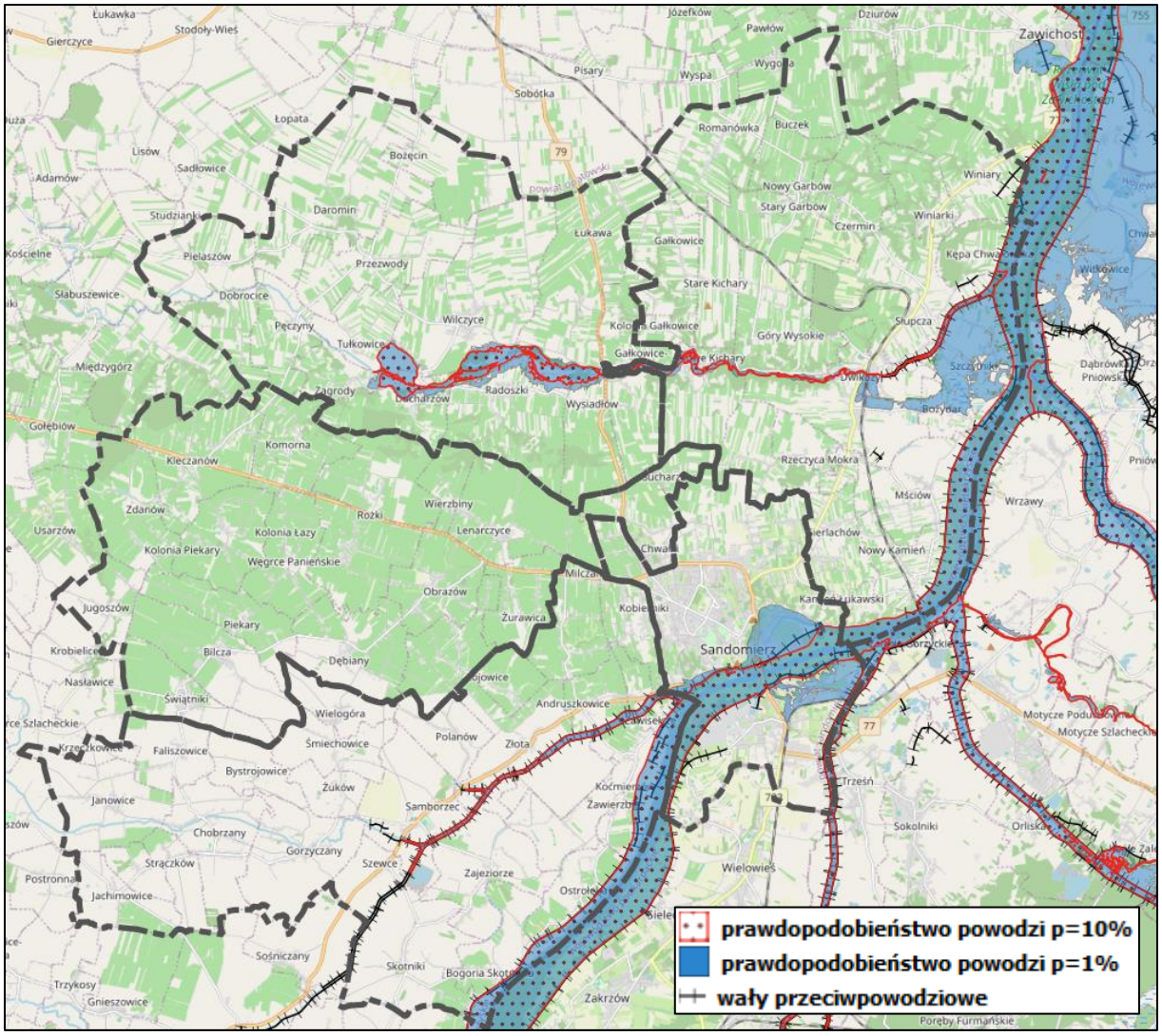

Źródło: Opracowanie własne; https://isok.gov.pl/hydroportal.html

Rysunek 8: Mapa ryzyka powodziowego

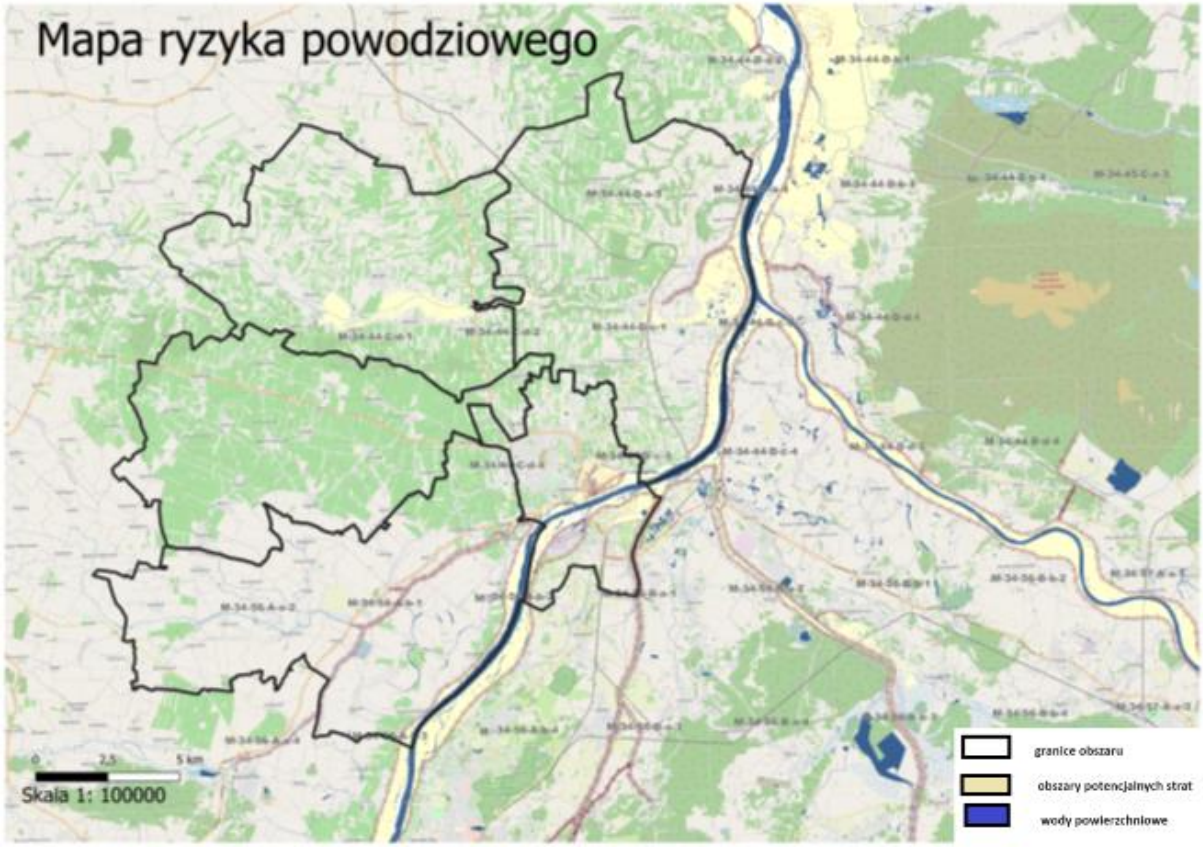

Źródło: Opracowanie własne; https://isok.gov.pl/hydroportal.html

Rysunek 9: Plany zarządzania ryzykiem powodziowym

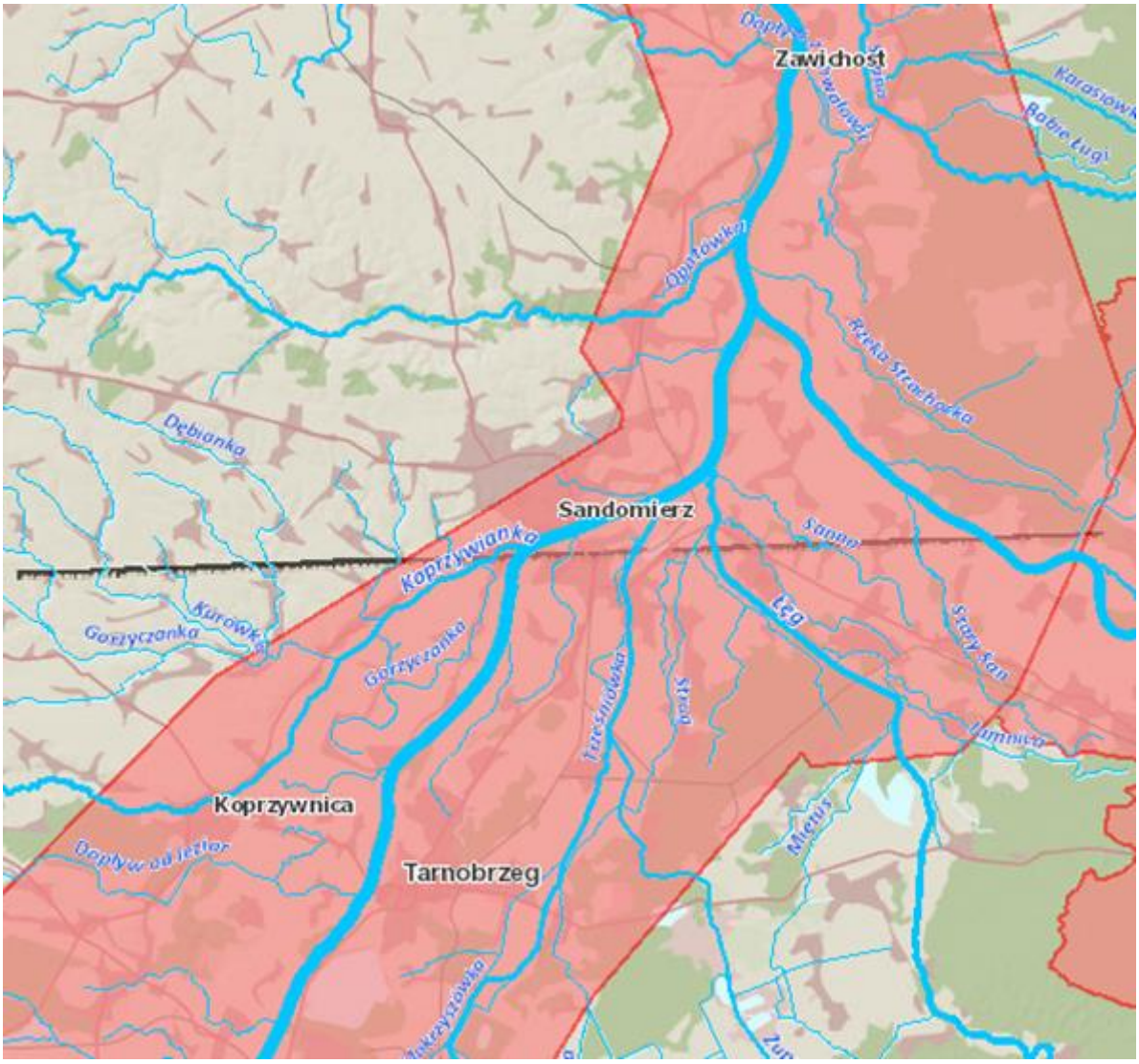

Źródło: Opracowanie własne; https://isok.gov.pl/hydroportal.html

Obszar oznaczony na powyższej mapie na kolor czerwony, to miejsca, dla których sporządzony został plan zarządzania ryzykiem zawodowym. W obszarze MOF Sandomierz, taki plan obejmuje swoim zasięgiem miasto Sandomierz.

Obszar MOF Sandomierz to region o charakterze rolniczym. Uprawa roli i sadownictwo pozostają nadal podstawową gałęzią gospodarki. Obszar MOF charakteryzuje niski stopień uprzemysłowienia.

Szczególny potencjał do rozwoju gospodarczego mają gminy, dobrze skomunikowane, leżące przy głównym szlaku komunikacyjnym (np. Obrazów, Dwikozy). Bliskość połączeń do innych dróg krajowych to kluczowe czynniki wpływające na możliwość przyciągania inwestycji.

Przyszły model funkcjonalno-przestrzenny MOF Sandomierz bazować będzie przede wszystkim na możliwie zrównoważonym rozwoju przestrzennym, którego

wyznacznikiem będzie rozwój systemów komunikacji publicznej oraz modernizacji dróg. Zakłada się ponadto rozwój funkcji gospodarczej, w tym w oparciu o poprawiającą się dostępność komunikacyjną. Obszar MOF Sandomierz dysponuje również znaczącym zasobem wolnych terenów inwestycyjnych.

Poniżej przedstawiono kierunki w zakresie struktury funkcjonalno-przestrzennej, w postaci następujących modeli.

Rysunek 10: Struktura obiektów użyteczności publicznej na terenie MOF Sandomierz

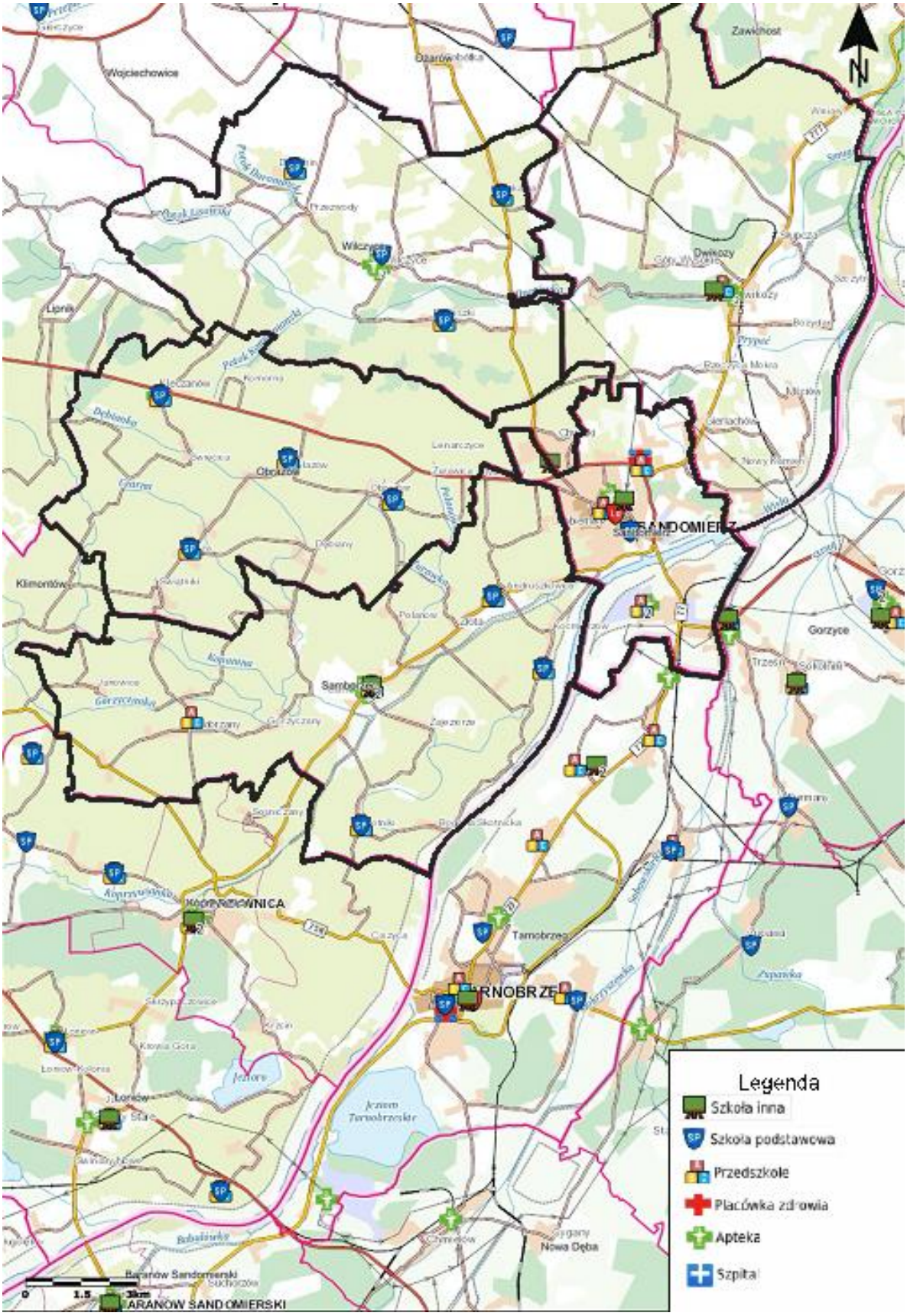

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 11: Struktura przebiegu ścieżek rowerowych na obszarze MOF Sandomierz

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 12: Struktura funkcjonalno-przestrzenna sieci osadniczej, sieci drogowej oraz dziedzictwa kulturowego

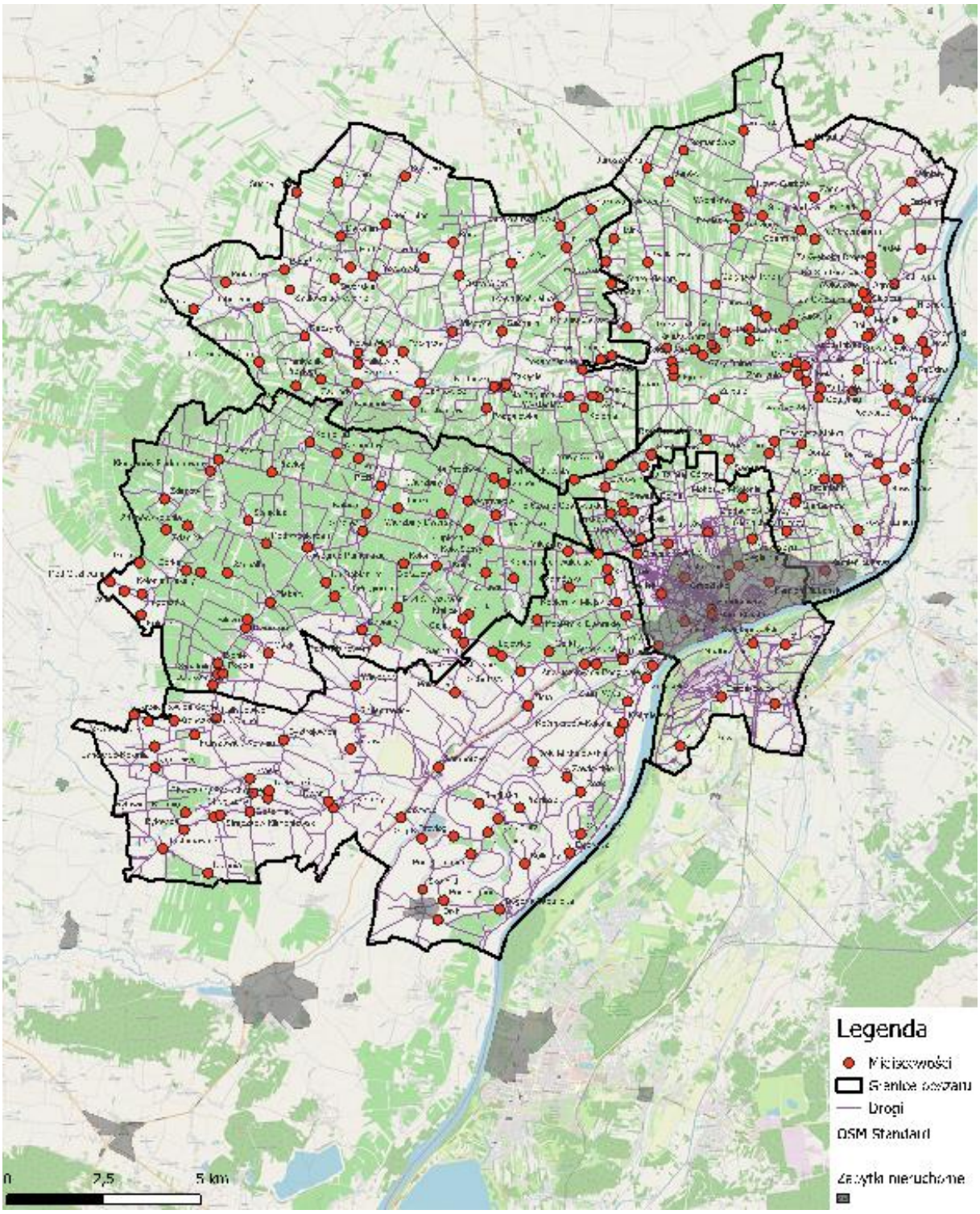

Źródło: Opracowanie własne

Walory przyrodnicze i historyczne miasta Sandomierza oraz atrakcyjne szlaki turystyczne wpływają na zainteresowanie turystów zwiększającą się liczbę odwiedzających miasto. Znajdujące się na terenie miasta obiekty dziedzictwa kulturowego tworzą z Sandomierza unikatowe miejsce dla zwiedzających. Na

atrakcyjność miasta wpływa również dostępność parków, ścieżek i tras rowerowych oraz odbywające się na jego terenie imprezy kulturalne, których jednak jest stosunkowo mniej niż w innych miastach turystycznych np. w Busku - Zdroju. Brak obiektów gastronomiczno-hotelowych przygotowanych do obsługi dużych imprez kulturalnych oraz rozproszona działalność Sandomierskiego Centrum Kultury wpływa na brak możliwości organizacji dużych wydarzeń kulturalnych zarówno dla mieszkańców jak i odwiedzających miasto.

Sandomierz jest starym ośrodkiem osadniczym, o bardzo bogatej przeszłości wpisanym do rejestru zabytków jako zespół urbanistyczno – architektoniczny i krajobrazowy, zaliczany do zabytków o randze światowej. Najbardziej cenna zabytkowa część miasta usytuowana na wysokim brzegu Wisły stanowi piękną ekspozycję obiektów historycznych i panoramę krajobrazową miasta. Nad bogactwem historycznym miasta czuwa m.in. gmina Sandomierz. Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które są na terenie gminy. Gmina sporządza Gminną Ewidencję Zabytków, która obejmuje: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Sandomierz została sporządzona w 2009 r i zaktualizowana w 2021 r. Zawiera ona 317 obiektów. W ewidencji występują m.in. obiekty o funkcji sakralnej, obronnej, użyteczności publicznej oraz przemysłowe. W 2021 r. sporządzono Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sandomierz na lata 2021 – 2024, w którym określono uwarunkowania prawne, zewnętrzne, wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego, ocenę stanu dziedzictwa kulturowego, kierunki działań w zakresie ochrony zabytków.

Rysunek 13: Struktura funkcjonalno-przestrzenna obszarów Natura 2000 i obszarów zagrożenia powodziowego

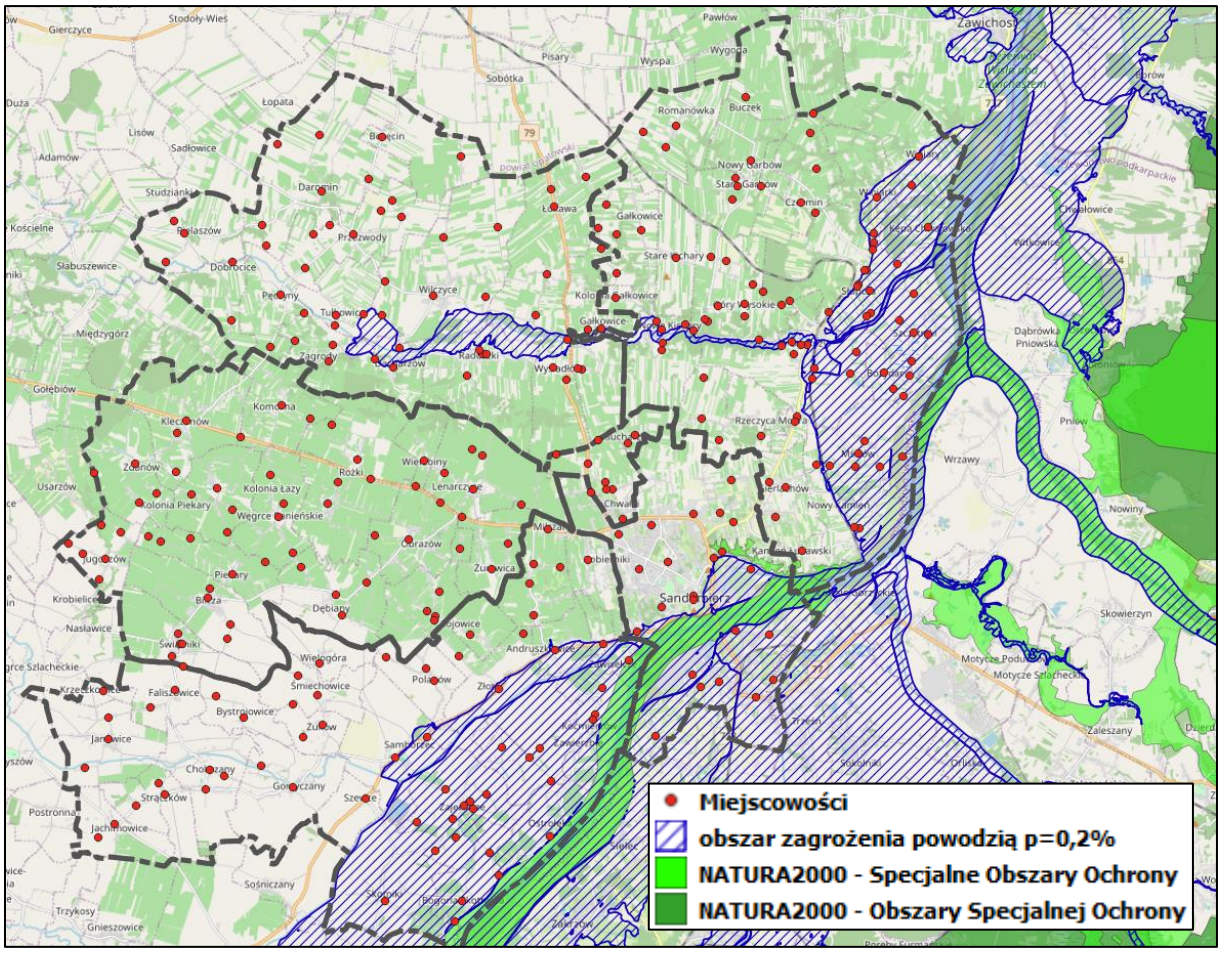

Źródło: Opracowanie własne

Procesy modernizacyjne zachodzić będą zarówno w przestrzeni miejskiej (np. rewitalizacja starego miasta) oraz na obszarach wiejskich (m. in. poprawa dostępności i jakości usług i infrastruktury społecznej, rozwój infrastruktury na rzecz ochrony środowiska).

Przewiduje się, że w obrębie MOF Sandomierz nadal zachodzić będą dynamiczne procesy migracji wewnętrznej, czego wyrazem będzie spadek liczby ludności poszczególnych gmin wchodzących w skład MOF Sandomierz. Wyzwaniem będzie zatrzymanie odpływu mieszkańców z gmin oddalonych od przestrzeni miejskiej Sandomierza, jak i z samego miasta.

Oczekuje się wzmocnienia funkcji turystycznej, w tym wzrostu liczby turystów nocujących na obszarze MOF Sandomierz, poza ścisłym centrum samego Sandomierza.

MOF Sandomierz stanie się przede wszystkim lepiej skomunikowany, zarówno w ujęciu wewnętrznym, jak też zewnętrznym. Wzmocni to dostępność do rynków pracy,

usług, ale wpływać będzie także na rozwój przedsiębiorczości, także na obszarach wiejskich.

4.2. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI W MOF SANDOMIERZ

Polityka rozwoju MOF Sandomierz w wymiarze przestrzennym nie zakłada szczególnej koncentracji wybranych działań, lecz próbę moderowania rozwoju w oparciu o naturalne uwarunkowania, istniejące potencjały, przy jednoczesnym zapewnieniu zrównoważonego przestrzennie rozwoju. Kluczowe dla przyszłego rozwoju MOF Sandomierz będzie wykorzystanie atutów lokalizacyjnych oraz potencjałów edukacyjnych i demograficznych, jak również wolnych terenów inwestycyjnych – do rozwijania innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki. Kluczowym zagadnieniem dla spójności społeczno-ekonomicznej, umożliwiającej z jednej strony rozwój gospodarczy, a z drugiej strony dostępność do miejsc pracy – będą inwestycje komunikacyjne. Priorytetowo należy traktować inwestycje modernizacji istniejących połączeń drogowych.

Obszar MOF Sandomierz posiada swoje specyficzne uwarunkowania rozwoju, do których zaliczyć należy m.in. występowanie terenów szczególnie zagrożonych powodzią. Te specyficzne uwarunkowania widoczne są w obszarach strategicznej interwencji zdefiniowanych z poziomu regionalnego. Ponadto należy zauważyć, iż MOF Sandomierz, dążąc do zrównoważonego rozwoju, musi w szczególny sposób zwracać uwagę na potrzeby obszarów wiejskich, które doświadczają dużej dynamiki przemian społeczno-ekonomicznych. Na obszarze MOF Sandomierz widoczna jest również szczególna koncentracja problemów społecznych, współwystępujących z innymi zjawiskami problemowymi.

Powyższe kwestie wskazują na potrzebę wyznaczenia następujących obszarów strategicznej interwencji:

- Obszar strategicznej interwencji – obszary zagrożenia powodziowego MOF Sandomierz (wyznaczony z poziomu regionalnego)
- Obszary strategicznej interwencji – rozwój aktywności gospodarczej i aktywności ekonomicznej mieszkańców MOF Sandomierz
- Obszar strategicznej interwencji – obszary rewitalizacji MOF Sandomierz
- Obszar strategicznej interwencji – obszary wiejskie MOF Sandomierz
- Obszar strategicznej interwencji – obszary zagrożone trwałą marginalizacją (wyznaczony z poziomu krajowego).

4.2.1. Obszar strategicznej interwencji – obszary zagrożenia powodziowego MOF Sandomierz

Lokalizacja na terenie MOF Sandomierz – gminy: Sandomierz, Samborzec.

Na szczególną uwagę zasługuje informowanie o ograniczaniu zagospodarowania na terenach zagrożonych powodziami (OSZP) p=10% i p=1%. Kluczowe jest zachowanie terenów w niezmienionym kształcie i zagospodarowaniu, niewprowadzanie nowej zabudowy, zachowanie naturalnej retencji, zachowanie swobodnego przepływu wód powierzchniowych. Działania ukierunkowane powinny być na unikanie zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią.

Rysunek 14: OSI Obszary zagrożenia powodziowego

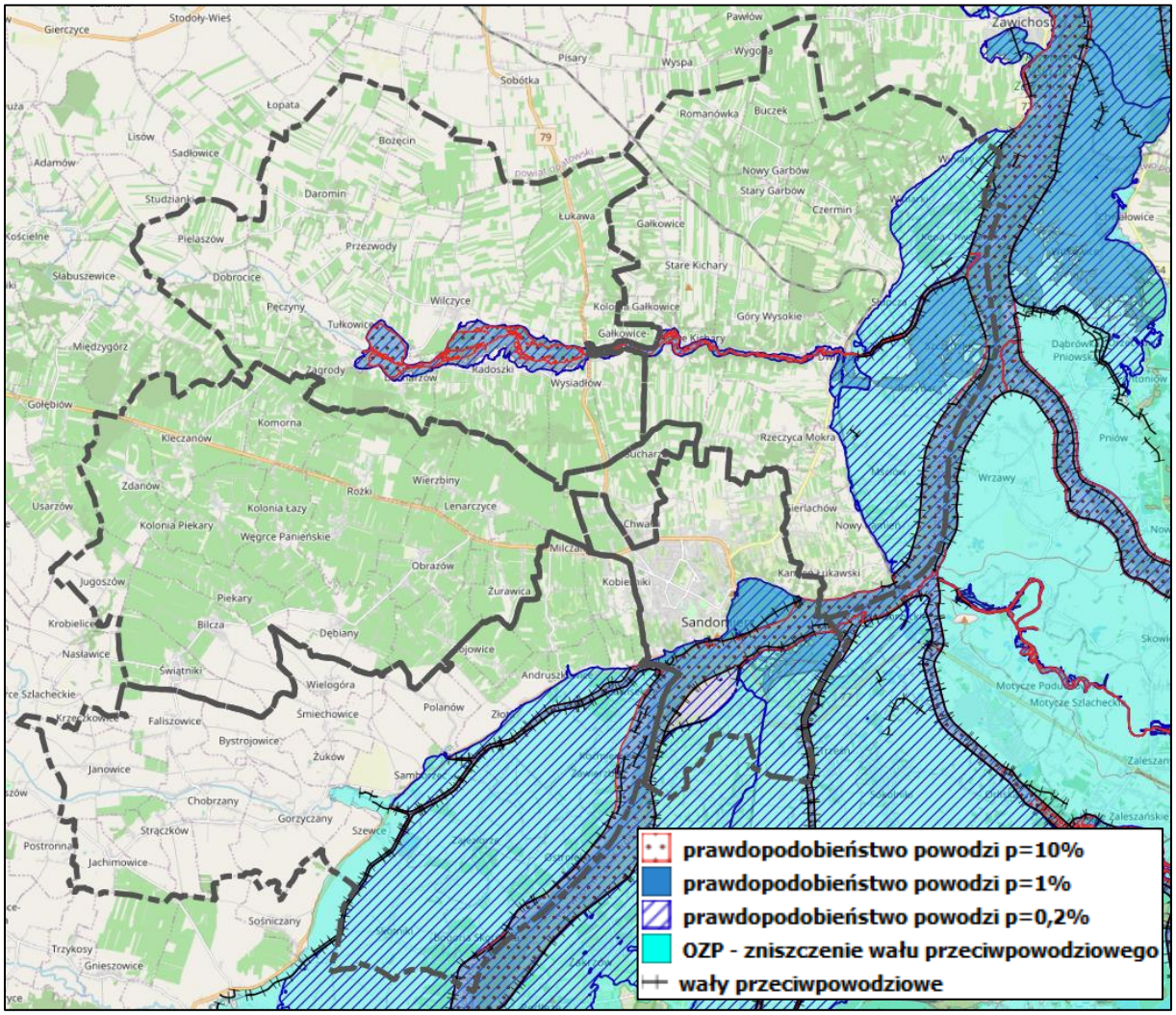

Źródło: opracowanie własne

Powiązania z kierunkami działań ujętymi w Strategii MOF Sandomierz:

- 3.1.1. Rozwój infrastruktury błękitno-zielonej

- 3.1.6. Tworzenie i utrzymanie terenów zielonych na obszarach miejskich oraz poddanych presji urbanizacyjnej
- 3.1.7. Rozwój systemów zagospodarowania wód opadowych i roztopowych
- 3.1.8. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców
- 3.1.9. Prowadzenie monitoringu stanu środowiska oraz działań informacyjnych w tym zakresie
- 3.2.2. Ograniczenie zabudowy na terenach wrażliwych i cennych przyrodniczo (np. Natura 2000) oraz na terenach naturalnych zagrożeń
- 3.3.1. Podejmowanie działań na rzecz podnoszenia spójności planowania przestrzennego (kształtowanie wspólnej polityki przestrzennej uwzgledniającej uwarunkowania społeczne, gospodarcze i środowiskowe) – uwzględniającego zrównoważony rozwój oraz kształtowanie ładu przestrzennego
- 3.3.2. Zwiększenie powierzchni obszarów objętych planowaniem przestrzennym
- 3.3.3. Zwiększanie aktywnego udziału mieszkańców w procesie planowania przestrzennego.

4.2.2. Obszar strategicznej interwencji – rozwój aktywności ekonomicznej mieszkańców MOF Sandomierz

Lokalizacja na terenie całego MOF Sandomierz.

Planowany zakres interwencji:

- wsparcie powstawania nowych ośrodków innowacji oraz instytucji naukowych i badawczych, wzmacnianiu innowacyjności i konkurencyjności sektora przedsiębiorstw, zwłaszcza rozwój funkcji B+R;
- zwiększenie dostępności do usług publicznych wyższego rzędu oraz budowie i modernizacji infrastruktury związanej z usługami publicznymi;
- rozwój terenów inwestycyjnych;
- rozwój zintegrowanych systemów transportu publicznego przy wykorzystaniu elektromobilności i nisko- oraz bezemisyjnych środków transportu), w tym promowanie ruchu pieszego i rowerowego;
- inwestycje w infrastrukturę drogową;
- promowanie innowacji w obszarze smart city i zielonej gospodarki;
- rozwój rożnych form współpracy sieciowej w skali krajowej i międzynarodowej;
- upowszechnienie gospodarki o obiegu zamkniętym w miejskich obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich

Rysunek 15: OSI rozwój aktywności gospodarczej i ekonomicznej

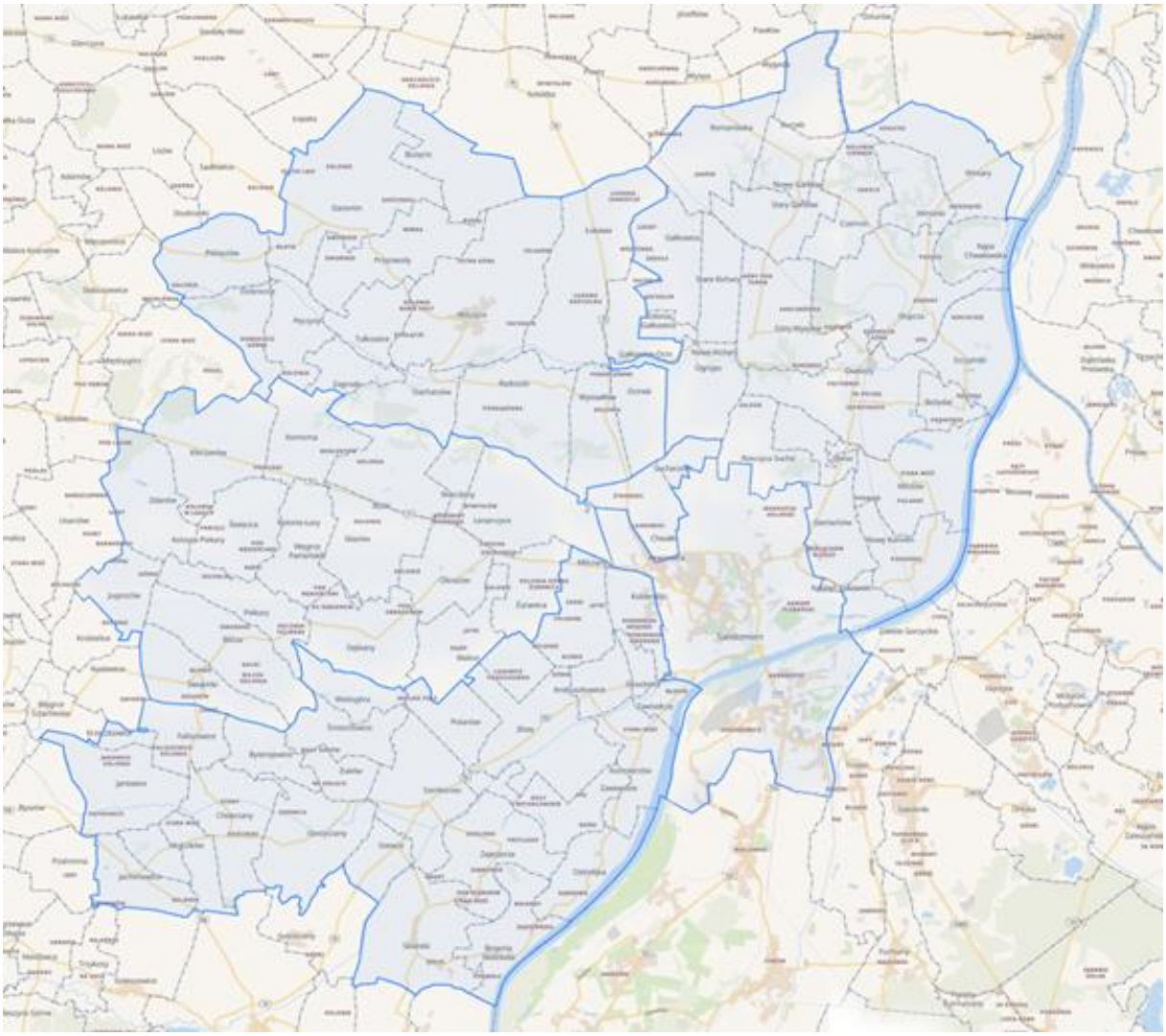

Źródło: Opracowanie własne

Powiązania z kierunkami działań ujętymi w Strategii MOF Sandomierz:

- 1.1.1. Stworzenie spójnego systemu edukacji na obszarze MOF Sandomierz, ukierunkowanego na zwiększanie szans rozwoju osobistego i zawodowego, dostosowanego do zmieniających się uwarunkowań demograficznych oraz społecznych
- 1.1.2. Poprawa jakości i dostępności edukacji poziomu podstawowego oraz średniego na terenie MOF Sandomierz
- 1.1.3. Wsparcie rozwoju kompetencji, umiejętności i wiedzy osób dorosłych, ukierunkowane na podnoszenie aktywności zawodowej i ekonomicznej mieszkańców MOF Sandomierz
- 1.1.4. Wspieranie i wdrażanie rozwiązań z zakresu opieki nad dziećmi, sprzyjających aktywności zawodowej rodziców
- 1.1.6. Promocja i wzmocnienie prestiżu kształcenia ponadpodstawowego na terenie MOF Sandomierz

- 2.1.1. Stworzenie przedsięwzięć, produktów i procesów, budujących synergię między biznesem, oświatą i samorządem
- 2.1.3. Wspieranie tworzenia wspólnej oferty eksportowej
- 2.1.4. Stworzenie baz danych i narzędzi teleinformatycznych służących rozwojowi gospodarczemu
- 2.1.5. Rozwinięcie wspólnej oferty inwestycyjnej z uwzględnieniem potencjałów i potrzeb partnerów MOF Sandomierz
- 2.1.6. Rozwój obsługi inwestorów zainteresowanych lokalizacją inwestycji na terenie MOF Sandomierz, w tym digitalizacja i udostępnienie danych
- 2.1.7. Rozwój dualnego modelu kształcenia zawodowego
- 2.1.8. Wsparcie powstania agencji rozwoju gospodarczego MOF Sandomierz
- 2.2.1. Wspieranie rozwoju i wykorzystania potencjału naukowego w celu budowania innowacyjnej i zielonej gospodarki
- 2.2.4. Wspieranie lokalnych startupów
- 2.2.6. Wspieranie rozwoju przemysłu 4.0
- 2.2.7. Wspieranie specjalizacji gospodarczej MOF Sandomierz w oparciu o zasoby i tradycje przemysłowe
- 2.3.1. Przygotowanie i promowanie terenów inwestycyjnych pod funkcje turystyczne
- 4.1.1. Poszerzenie oferty i usprawnienie obecnej (punktualność) komunikacji zbiorowej
- 4.1.2. Budowa, rozwój i integracja sieci dróg rowerowych oraz połączeń pieszych (m. in. chodników i ścieżek pieszych)
- 4.1.3. Poprawa jakości dróg lokalnych, w tym poprawa stanu i komfortu podróżowania, poprzez zapewnienie odpowiedniego bezpieczeństwa dla wszystkich uczestników ruchu drogowego
- 4.1.4. Poprawa rozwiązań z zakresu komunikacji publicznej, z uwzględnieniem potrzeb poszczególnych gmin wchodzących w skład MOF Sandomierz
- 4.1.6. Zwiększenie dostępności komunikacyjnej Sandomierza jako rdzenia MOF
- 4.1.7. Wykorzystanie potencjału dwóch osi drogowych DK77 i DK79 (Wschód – Zachód, Północ – Południe) do zwiększenia dostępności komunikacyjnej wewnątrz MOF Sandomierz
- 4.2.1. Zwiększenie dostępności kolejowej, drogowej, wodnej oraz lotniczej obszaru MOF Sandomierz na poziomie krajowym oraz transgranicznym, w tym wykorzystanie potencjału intermodalności rozwiązań komunikacyjnych, m. in. potencjału rzek w funkcji komunikacyjnej i transportowej
- 5.1.2. Powołanie tematycznych grup roboczych
- 5.3.5. Tworzenie i wdrażanie kompleksowych inteligentnych rozwiązań i systemów zarządzania miastem, gminą, powiatem, w tym rozwiązań SMART.

4.2.3. Obszar strategicznej interwencji – obszary rewitalizacji MOF Sandomierz

Lokalizacja na terenie MOF Sandomierz – w szczególności obszary wyznaczone do rewitalizacji w ramach Lokalnych/ Gminnych Programów Rewitalizacji.

Planowany zakres interwencji:

W przestrzeniach miejskich oraz wiejskich MOF Sandomierz koncentrują się problemy społeczne oraz inne kwestie problemowe, np. przestrzenno-funkcjonalne i środowiskowe. Są one wynikiem wielu dekad niekorzystnych przemian przestrzennych oraz deficytów w zakresie rewitalizacji. Obszary rewitalizacji wytyczone zostały w każdej z gmin MOF Sandomierz. W gminach miejskich problemy społeczne koncentrują się z reguły w centrach miast. Problematyka rewitalizacji na obszarach wiejskich jest zdecydowanie inna.

Zakłada się realizację kompleksowych działań rewitalizacyjnych, ukierunkowanych na rozwiązywanie specyficznych dla danego obszaru problemów społecznych i współwystępujących z nimi problemów środowiskowych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych oraz technicznych. Działania rewitalizacyjne co do zasady wymagać będą szczególnej koncentracji terytorialnej. Realizowane będą zgodnie z założeniami programów rewitalizacji (po 2023 roku zgodnie z Ustawą o rewitalizacji w oparciu o gminne programy rewitalizacji).

Rysunek 16: OSI Obszary rewitalizacji MOF Sandomierz

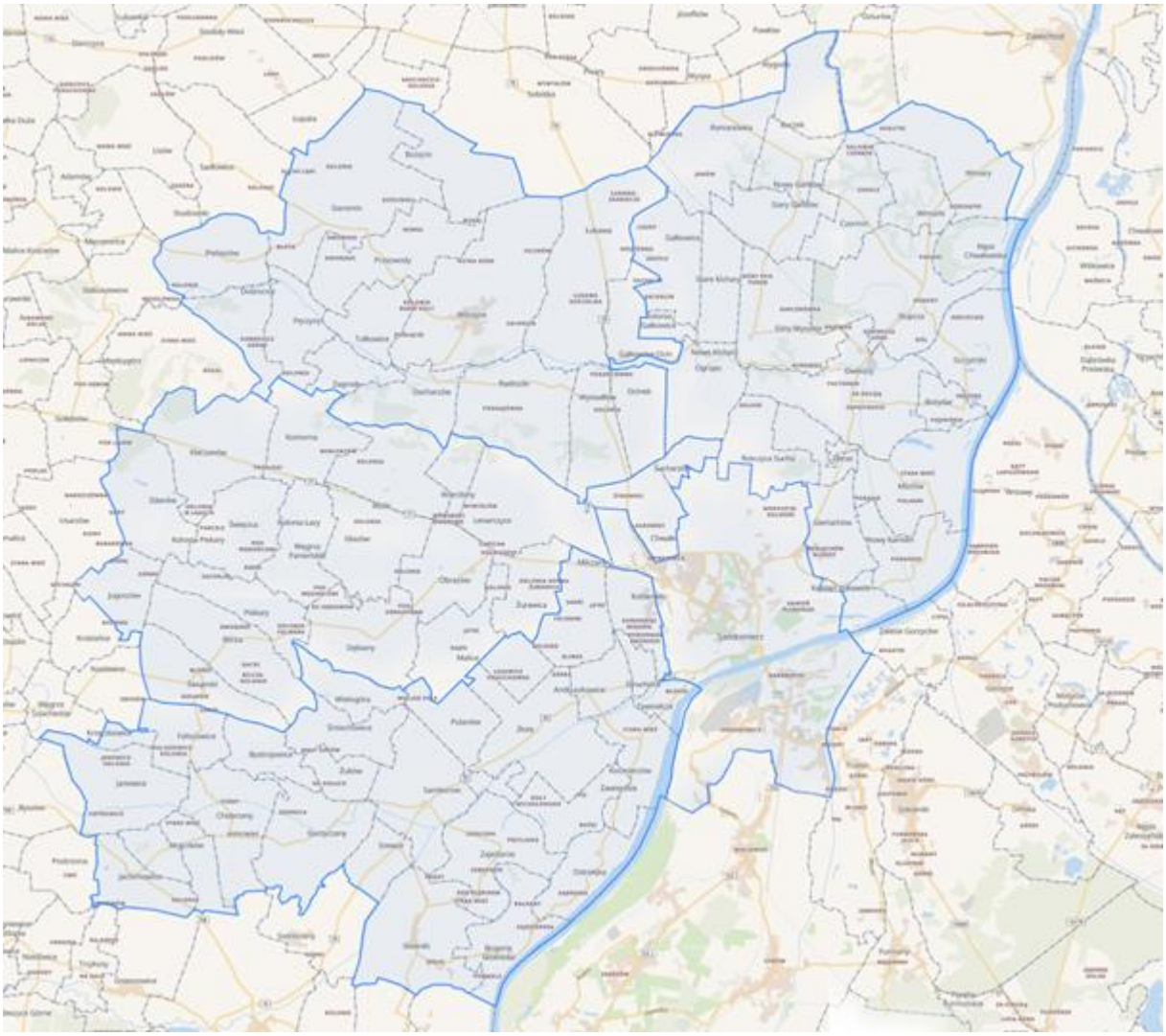

Źródło: Opracowanie własne

Powiązania z kierunkami działań ujętymi w Strategii MOF Sandomierz:

- 1.2.2. Budowa ośrodków wsparcia i integracji społecznej (np. ŚDS)
- 1.2.3. Stworzenie spójnej oferty w ramach polityki opiekuńczej dla osób defaworyzowanych
- 1.2.4. Rozwój infrastruktury na rzecz osób starszych oraz spójnej oferty w ramach polityki senioralnej
- 1.2.5. Prowadzenie działań rewitalizacji na obszarach koncentrujących problemy społeczne oraz inne zjawiska problemowe, w oparciu o Gminne Programy Rewitalizacji
- 1.3.3. Rozwój budownictwa społecznego
- 1.4.4. Podnoszenie kompetencji mieszkańców MOF Sandomierz do uczestnictwa w kulturze poprzez wspieranie i rozwijanie rożnych form edukacji kulturowej

- 3.1.6. Tworzenie i utrzymanie terenów zielonych na obszarach miejskich oraz poddanych presji urbanizacyjnej
- 3.1.8. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców
- 5.1.2. Powołanie tematycznych grup roboczych.

4.2.4. Obszar strategicznej interwencji – obszary wiejskie MOF Sandomierz

Lokalizacja na terenie MOF Sandomierz – gminy: Wilczyce, Samborzec, Obrazów, Dwikozy.

Planowany zakres interwencji:

Obszary wiejskie MOF Sandomierz charakteryzują się znaczną dynamiką przeobrażeń społeczno-gospodarczych. Presja urbanizacyjna wpływa na sposób prowadzenia polityki lokalnej, w tym konieczność dostosowania i rozwijania infrastruktury technicznej, społecznej, ochrony środowiska, wzmocnienia procesów moderowania planowaniem przestrzennym (tj. działania mające na celu ograniczenie procesów suburbanizacji, które występują w gminach otaczających miasto, w tym szczególnie zahamowanie rozlewającego się chaotycznie budownictwa), rozwijania powiązań komunikacyjnych.

Na obszarze MOF Sandomierz występują obszary wiejskie, które są szczególnie narażone na zjawisko depopulacji, starzenia się społeczeństwa, z ograniczonym dostępem do usług publicznych.

Do szczególnych wyzwań rozwoju obszarów wiejskich MOF Sandomierz należy zaliczyć kwestie ochrony środowiska i przyrody.

Obszary wiejskie MOF Sandomierz posiadają atuty do rozwoju aktywności gospodarczej na swoim terenie. Dotyczy to w szczególności zielonej gospodarki, specyficznych form rolnictwa, turystyki, w tym bazującej na dziedzictwie kulturowym i walorach przyrodniczych.

Rysunek 17: OSI Obszary wiejskie MOF Sandomierz

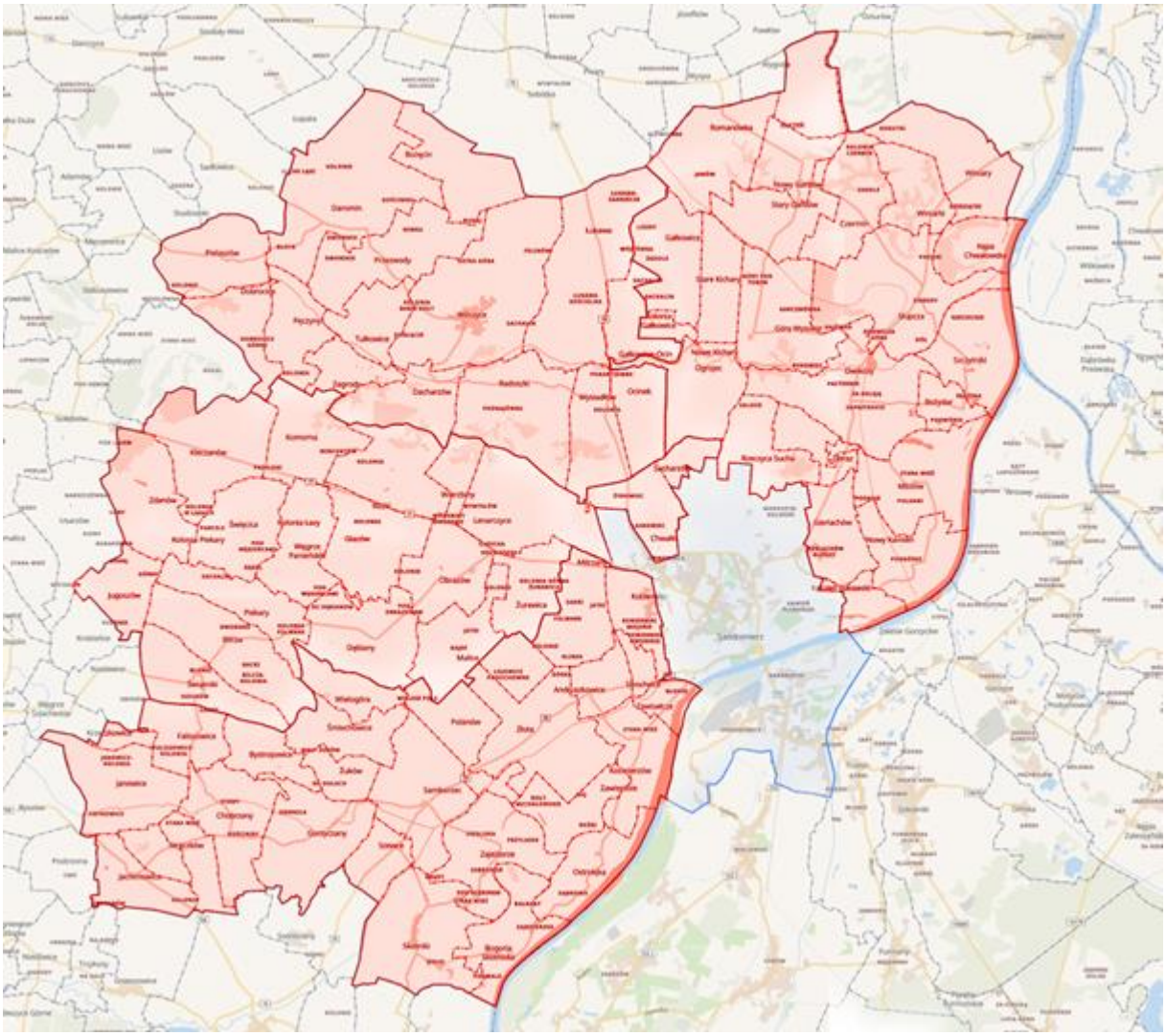

Źródło: Opracowanie własne

Powiązania z kierunkami działań ujętymi w Strategii MOF Sandomierz:

- 1.3.1. Przygotowanie i promowanie terenów inwestycyjnych pod budownictwo mieszkaniowe (wielorodzinne i jednorodzinne) – adekwatnie do zapotrzebowania zgodnego z prognozą demograficzną
- 1.3.2. Rozwój infrastruktury publicznej i komunalnej służącej rozwojowi mieszkalnictwa
- 1.4.1. Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, kulturalnej
- 1.4.2. Stworzenie wspólnej, spójnej oferty spędzania czasu wolnego, w szczególności dzieci, młodzieży i seniorów, wykorzystującej zróżnicowaną ofertę kulturalną, sportową i rekreacyjną oraz atuty przyrodnicze i potencjał dziedzictwa kulturowego

- 1.4.3. Wyeksponowanie, ochrona i umiejętne wykorzystanie dla celów oferty czasu wolnego, posiadanego potencjału przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego
- 2.2.2. Wspieranie, promocja i rozwój zielonej energetyki np. OZE
- 2.2.5. Wspieranie rolnictwa ekologicznego i tworzenie warunków do sprzedaży produktów regionalnych
- 2.3.1. Przygotowanie i promowanie terenów inwestycyjnych pod funkcje turystyczne
- 2.3.3. Tworzenie warunków do rozwoju oferty turystyki wodnej
- 2.3.4. Tworzenie, wzmacnianie i promowanie lokalnych produktów turystycznych
- 2.3.5. Rozwój infrastruktury turystycznej
- 3.1.2. Rozwój systemu kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków, w szczególności w mniejszych miejscowościach i na obszarach wiejskich
- 3.1.5. Wspieranie rozwoju OZE, w tym współpracy producentów energii i tworzenia klastrów energii
- 3.1.6. Tworzenie i utrzymanie terenów zielonych na obszarach miejskich oraz poddanych presji urbanizacyjnej
- 3.2.1. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej przyjaznej środowisku
- 3.2.2. Ograniczenie zabudowy na terenach wrażliwych i cennych przyrodniczo (np. Natura 2000) oraz na terenach naturalnych zagrożeń
- 3.2.3. Wspieranie ochrony i zachowania zasobów przyrodniczych MOF Sandomierz
- 3.2.5. Popularyzacja wiedzy nt. walorów przyrodniczych MOF Sandomierz wśród mieszkańców i turystów
- 3.3.1. Podejmowanie działań na rzecz podnoszenia spójności planowania przestrzennego (kształtowanie wspólnej polityki przestrzennej uwzgledniającej uwarunkowania społeczne, gospodarcze i środowiskowe) – uwzględniającego zrównoważony rozwój oraz kształtowanie ładu przestrzennego
- 3.3.2. Zwiększenie powierzchni obszarów objętych planowaniem przestrzennym
- 3.3.3. Zwiększanie aktywnego udziału mieszkańców w procesie planowania przestrzennego
- 4.1.3. Poprawa jakości dróg lokalnych, w tym poprawa stanu i komfortu podróżowania, poprzez zapewnienie odpowiedniego bezpieczeństwa dla wszystkich uczestników ruchu drogowego.

4.2.5. Obszar strategicznej interwencji – obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Lokalizacja na terenie MOF Sandomierz – gminy.

Planowany zakres interwencji:

- inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał i zasoby, o poprawę dostępu do usług publicznych
- uzupełnienie infrastruktury technicznej
- zwiększanie dostępności komunikacyjnej
- nadanie nowych funkcji obszarom zdegradowanym
- poprawę jakości funkcjonowania instytucji publicznych.

Rysunek 18: OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

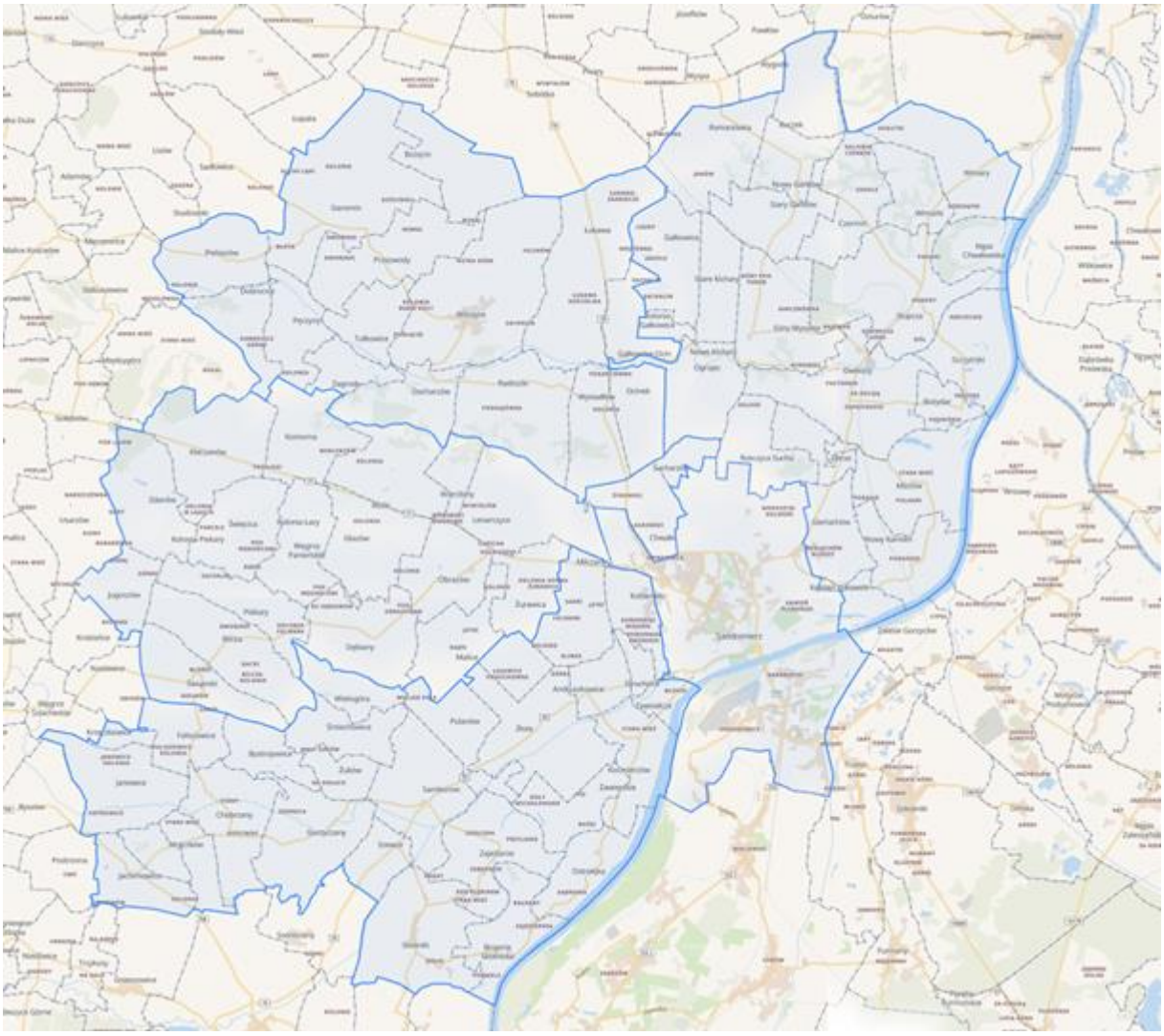

Źródło: opracowanie własne

Powiązania z kierunkami działań ujętymi w Strategii MOF Sandomierz:

- 1.3.1. Przygotowanie i promowanie terenów inwestycyjnych pod budownictwo mieszkaniowe (wielorodzinne i jednorodzinne) - adekwatnie do zapotrzebowania zgodnego z prognozą demograficzną

- 1.3.2. Rozwój infrastruktury publicznej i komunalnej służącej rozwojowi mieszkalnictwa
- 1.4.1. Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, kulturalnej
- 1.4.2. Stworzenie wspólnej, spójnej oferty spędzania czasu wolnego, w szczególności dzieci, młodzieży i seniorów, wykorzystującej zróżnicowaną ofertę kulturalną, sportową i rekreacyjną oraz atuty przyrodnicze i potencjał dziedzictwa kulturowego
- 1.4.3. Wyeksponowanie, ochrona i umiejętne wykorzystanie dla celów oferty czasu wolnego, posiadanego potencjału przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego
- 2.2.2. Wspieranie, promocja i rozwój zielonej energetyki np. OZE
- 2.1.4. Stworzenie baz danych i narzędzi teleinformatycznych służących rozwojowi gospodarczemu
- 2.1.5. Rozwinięcie wspólnej oferty inwestycyjnej z uwzględnieniem potencjałów i potrzeb partnerów MOF Sandomierz
- 2.1.6. Rozwój obsługi inwestorów zainteresowanych lokalizacją inwestycji na terenie MOF Sandomierz, w tym digitalizacja i udostępnienie danych
- 2.2.5. Wspieranie rolnictwa ekologicznego i tworzenie warunków do sprzedaży produktów regionalnych
- 2.3.1. Przygotowanie i promowanie terenów inwestycyjnych pod funkcje turystyczne
- 2.3.3. Tworzenie warunków do rozwoju oferty turystyki wodnej
- 2.3.4. Tworzenie, wzmacnianie i promowanie lokalnych produktów turystycznych
- 2.3.5. Rozwój infrastruktury turystycznej
- 3.1.2. Rozwój systemu kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków, w szczególności w mniejszych miejscowościach i na obszarach wiejskich
- 3.1.5. Wspieranie rozwoju OZE, w tym współpracy producentów energii i tworzenia klastrów energii
- 3.2.1. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej przyjaznej środowisku
- 4.1.3. Poprawa jakości dróg lokalnych, w tym poprawa stanu i komfortu podróżowania, poprzez zapewnienie odpowiedniego bezpieczeństwa dla wszystkich uczestników ruchu drogowego.

4.2.6. Obszary strategicznej interwencji – poziom regionalny

Najważniejszymi dokumentami z punktu widzenia kształtu modelu funkcjonalno-przestrzennego na poziomie regionalnym są obecnie dwa uzupełniające się dokumenty: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego. Wyznaczają one ramy do kształtowania dokumentów na szczeblu lokalnym.

Powyżej wspomniana Strategia określa obszary strategicznej interwencji, zaś w Planie ujęta została struktura funkcjonalno-przestrzenna regionu.

Uchwała nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 marca 2021 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ wyznacza następujące cele strategiczne:

Cele strategiczne i operacyjne:

- CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE
  - Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki
  - Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu
  - Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu
- CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION
  - Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego
  - Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych
  - Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna
- CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI
  - Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie
  - Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym
  - Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu

OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich – w tym MOF Sandomierz

Miasta te cechują się niekorzystnymi wskaźnikami demograficznymi – zachodzi tam najszybsza w skali regionu depopulacja, a procesy starzenia się społeczności są najbardziej zaawansowane. Pomimo problemów gospodarczych, których wyrazem jest stosunkowo wysoki poziom bezrobocia, miasta te należą obok Kielc do najważniejszych ośrodków przedsiębiorczości w regionie.

Oczekiwane skutki interwencji w OSI MOF Miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze a cele Strategii:

W ramach celu strategicznego 1:

- Zachowanie i rozwój funkcji akademickiej Ostrowca Świętokrzyskiego, Sandomierza i Starachowic
- Rozwój funkcji turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego (w tym pomniki historii) i przyrodniczego

W ramach celu strategicznego 2:

- Modernizacja i wykorzystanie zbiorników retencyjnych wraz z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym, z uwzględnieniem przystosowania do pełnienia funkcji turystycznej
- Ochrona różnorodności biologicznej
- Rekultywacja obszarów poprzemysłowych
- Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
- Zabezpieczenie przed skutkami ograniczonego dostępu do wody, niskimi zasobami wodnym
- Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury
- Wspieranie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej w obiektach użyteczności publicznej

W ramach celu strategicznego 3:

- Rozwój społecznych/komunalnych form mieszkalnictwa, w tym wykorzystanie programów krajowych
- Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
- Rozwój podstawowych usług publicznych: społecznych, zdrowotnych oraz w zakresie edukacji, kultury, turystyki sportu i rekreacji
- Rozwój usług publicznych w ośrodkach subregionalnych i lokalnych
- podnoszenie standardów wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, w tym rozwój sieci telekomunikacyjnych
- Rozwój zewnętrznej dostępności transportowej średnich miast w skali regionalnej i krajowej
- Rozwój zewnętrznej dostępności transportowej średnich miast w skali regionalnej i krajowej
- Likwidacja kolizyjnych skrzyżowań kolejowo - drogowych
- Budowa ścieżek rowerowych - oddzielonych od pasa drogi przeznaczonego do ruchu pojazdów samochodowych
- Rozwój sieci telekomunikacyjnych
- Rewitalizacja przestrzeni miejskiej
- Zapobieganie rozpraszaniu się zabudowy w obszarach podmiejskich

OSI Dolina Wisły

Zasięg terytorialny

- gminy miejskie: Sandomierz,
- gminy miejsko-wiejskie: Klimontów, Koprzywnica, Opatów, Osiek, Ożarów, Zawichost, Pacanów, Połaniec, Staszów
- gminy wiejskie: Dwikozy, Lipnik, Łoniów, Łubnice, Obrazów, Rytwiany, Samborzec, Tarłów, Wilczyce, Wojciechowice

Kryterium delimitacji

Gminy OSI łączy położenie w dolinie Wisły oraz jej dopływów: Czarnej, Koprzywianki i Opatówki. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego definiuje Dolinę Wisły jako specyficzny obszar problemowy o charakterze krajowym.

Dolina Wisły stanowi jeden z najważniejszych korytarzy ekologicznych w skali kraju, na terenie OSI niemal w całości objęty ochroną jako obszary Natura 2000. Z punktu widzenia ochrony zasobów wodnych obszaru niekorzystny jest niski odsetek korzystających z kanalizacji, a także niezrekultywowane tereny zagłębia siarkowego. Wysoka jakość gleb powoduje, że gminy OSI są także ważnym terenem rolniczym, na którym powinno postawić się na rozwój rolnictwa tradycyjnego oraz ekologicznego (ze szczególnym uwzględnieniem produkcji zbóż, warzyw oraz sadownictwa na terenie powiatu opatowskiego oraz sandomierskiego), w tym poprawy jakości produktów rolnych poprzez wspieranie innowacyjności i usług sieciowych w zakresie wykorzystania produktów rolniczych.

Niewystarczające jest również wykorzystanie turystyczne wysokich walorów krajobrazu i dziedzictwa kulturowego. Obszar cechuje się najwyższymi wskaźnikami kulturowymi, architektonicznymi i archeologicznymi, co tworzy duży potencjał dla rozwoju subregionu, przeciętnymi na tle regionu wskaźnikami gospodarczymi oraz znaczącą skalą odpływu ludności. Przekłada się to także na jeden z wyższych wskaźników korzystania z pomocy społecznej.

Główne ograniczenia przyrodnicze związane są z występowanie terenów zagrożonych powodzią w przypadku przerwania wałów oraz terenów zagrożonych podtopieniami. OSI jest także strefą zwiększonej koncentracji osuwisk i terenów predysponowanych do występowania ruchów masowych. Zgodnie z zapisami projektu Systemu Ochrony Przeciwosuwskowej, tereny te zlokalizowane są w mieście Sandomierz – w północnej i centralnej części miasta gdzie także oznaczono 6 osuwisk zarejestrowanych, w gminie Samborzec to północna i zachodnia jej część oraz 8 osuwisk zarejestrowanych, Obrazów północna i południowa część gminy i 3 osuwiska zarejestrowane, Wilczyce to głównie centralna część gminy i 3 osuwiska zarejestrowana oraz Dwikozy gdzie znaczne ilość terenów predysponowanych do osuwania się mas ziemnych występuje w północnej i południowej części gminy gdzie także zlokalizowano 13 osuwisk zarejestrowanych. Położenie przy granicy z sąsiednimi regionami powoduje, że wiele problemów przestrzennych na tym obszarze powinno być rozwiązywanych w ramach współpracy międzywojewódzkiej przy wsparciu polityki regionalnej państwa.

Oczekiwane skutki interwencji w OSI Dolina Wisły a cele Strategii

W ramach celu strategicznego 1:

- Rozwój inteligentnej specjalizacji regionu tj. nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego, ze szczególnym uwzględnieniem sadownictwa i rolnictwa ekologicznego, w tym poprawa jakości produktów rolnych poprzez wspieranie innowacyjności i usług sieciowych w zakresie wykorzystania produktów rolniczych
- Wdrożenie praktycznego szkolnictwa zawodowego i współpracy pracodawców z pracownikami w ramach branż kluczowych dla obszaru OSI
- Rozwój przetwórstwa owoców i warzyw
- Zagospodarowanie stref i obszarów rozwoju przedsiębiorczości
- Rozwój turystyki w oparciu o zasoby kulturowe i przyrodnicze doliny Wisły, we współpracy z sąsiednimi regionami.

W ramach celu strategicznego 2:

- Rozwój systemów oczyszczania ścieków i odpadów komunalnych
- Utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i zachowanie bioróżnorodności, w tym siedlisk półnaturalnych
- Wdrożenie kompleksowego programu ochrony przeciwpowodziowej
- Budowa tras i ścieżek rowerowych
- Wspieranie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej w obiektach turystycznych i obiektach użyteczności publicznej.

W ramach celu strategicznego 3:

- Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych (w tym regionalnej)
- Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
- Rozwój podstawowych usług publicznych: społecznych, zdrowotnych oraz w zakresie edukacji, kultury, turystyki sportu i rekreacji
- Rewitalizacja przestrzeni i budynków użyteczności publicznej
- Poprawa dostępności komunikacyjnej w tym rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego oraz transportu międzywojewódzkiego
- Poprawa dostępności do szerokopasmowego Internetu
- Zapobieganie rozpraszaniu się zabudowy
- Rolnicze wykorzystanie wysokiej jakości gruntów rolnych, ochrona przed zmianą ich przeznaczenia
- Wspólne działania na rzecz promowania walorów obszaru OSI
- Poprawa dostępności do infrastruktury kultury i obiektów dziedzictwa kulturowego.

W zakresie celu strategicznego 4:

- Tworzenie i promocja wspólnych marek lokalnych, ze szczególnym uwzględnieniem sadownictwa sandomierskiego i produktów turystycznych,
- Tworzenie grup producenckich.

Kierunki wojewódzkiej polityki w wymiarze przestrzennym zostały określone w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego przyjętym Uchwałą Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego Nr XLVII/833/14 z dnia 22 września 2014 r. Zgodnie z ustaleniami zawartymi w ww. dokumencie gminy tworzące MOF Sandomierza zostały zakwalifikowane do obszaru o największym potencjale rolniczym oraz podobszaru Doliny Wisły i podobszaru kumulacji działań w zakresie dostępności do usług. Ponadto całe województwo świętokrzyskie w ww. Planie stanowi obszar o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwoju, jak również obszar predysponowany do wsparcia krajowego w zakresie odnowy demograficznej.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 na terenie województwa świętokrzyskiego wyznacza natomiast dwa rodzaje OSI (oba o charakterze obszarów problemowych):

- obszary zagrożone trwałą marginalizacją (w województwie świętokrzyskim 40 gmin – tym wszystkie gminy wiejskie wchodzące w skład MOF Sandomierz)
- miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze (Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Jędrzejów i Staszów oraz Końskie, Skarżysko-Kamienna, Sandomierz i Busko-Zdrój).

4.2.7. Obszary strategicznej interwencji – poziom krajowy

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 na terenie województwa świętokrzyskiego wyznacza natomiast dwa rodzaje OSI (oba o charakterze obszarów problemowych):

- obszary zagrożone trwałą marginalizacją (w województwie świętokrzyskim 40 gmin – tym wszystkie gminy wiejskie wchodzące w skład MOF Sandomierz)
- miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze (Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Jędrzejów i Staszów oraz Końskie, Skarżysko-Kamienna, Sandomierz i Busko-Zdrój).

Zasięg terytorialny OSI:

- Miasta zagrożone marginalizacją: Skarżysko-Kamienna, Sandomierz (ośrodki subregionalne), Busko-Zdrój, Końskie (ośrodki lokalne)
- OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – wszystkie 4 gminy wiejskie MOF Sandomierz

OSI obejmuje 40 gmin miejsko-wiejskich i wiejskich, które ze względu na swoje peryferyjne położenie i charakter gospodarczy zagrożone są trwałym wykluczeniem z procesów rozwoju. Na obszarze tym zachodzi szybka depopulacja, niemniej charakteryzuje się on korzystniejszym niż województwo wskaźnikiem obciążenia demograficznego. OSI cechuje się szczególnie trudną sytuacją społeczną – niemal co

10 jego mieszkaniec korzysta z pomocy społecznej. Głównie rolniczy charakter gmin implikuje niski poziom przedsiębiorczości. OSI cechuje też wysoki poziom bezrobocia. Niski poziom dochodów samorządów przekłada się na umiarkowane możliwości ich samodzielnego inwestowania.

4.2.8. Podsumowanie

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej MOF Sandomierz jest zobrazowaniem docelowego stanu zagospodarowania przestrzeni w wyniku realizacji planów rozwojowych określonych w niniejszej strategii. Struktura funkcjonalno-przestrzenna MOF Sandomierz nie ulegnie zasadniczej zmianie. Największy zakres zmian w funkcjonowaniu przestrzeni MOF Sandomierz dotyczyć będzie uwarunkowań związanych z rozwojem gospodarczym, w tym funkcji turystycznej, głównie na obszarach wiejskich. Istotny wysiłek inwestycyjny i organizacyjny położony zostanie na zagadnienia ochrony środowiska.

Wzmocniona zostanie atrakcyjność inwestycyjna MOF Sandomierz. W strategii rozwoju obszaru przewidziano m.in. realizację działań przyczyniających się do przyciągnięcia nowych inwestycji. Zakłada się, że tereny inwestycyjne zlokalizowane będą przede wszystkim na terenie Gminy Obrazów, gdzie wyznaczono tereny inwestycyjne. Tereny inwestycyjne dla działalności gospodarczych powinny być zlokalizowane w układzie komunikacyjnym umożliwiającym dogodny dojazd. Powinny być wyposażone w podstawową infrastrukturę techniczną i teleinformatyczną.

Podstawowy układ komunikacyjny MOF Sandomierz ma typowy układ promienisty, gdzie punktem ciążenia jest Sandomierz. Układ ten wpływa na systemy sieci drogowej w poszczególnych gminach, naturalnie kreując miejsce o największej dostępności komunikacyjnej – Sandomierz.

Dobrze funkcjonujący system dróg będzie uzupełniony poprzez zintegrowanie tras rowerowych i zapewnienie infrastruktury towarzyszącej. Z punktu widzenia codziennych dojazdów z terenów podmiejskich, w pierwszej kolejności powinny być realizowane odcinki dróg rowerowych lub rowerowo-pieszych wzdłuż dróg krajowych o dużym natężeniu ruchu oraz które będą stanowiły nawiązanie do już istniejącej sieci dróg rowerowych na terenie Sandomierz.

Sieć dróg rowerowych na terenie MOF Sandomierz nie łączy wszystkich gmin. Działaniem priorytetowym jest zintegrowanie dróg rowerowych w jeden system, który powinien obejmować połączenie strategicznych punktów miasta Sandomierz oraz gmin ościennych.

MOF Sandomierz posiada istotny potencjał do rozwoju funkcji turystycznej. Największymi walorami warunkującymi rozwój turystyki na terenie MOF Sandomierz są liczne tereny zielone, urozmaicona rzeźba terenu, niski stopień zanieczyszczenia gleb i powietrza oraz walory kulturowe. Ważne w rozwoju turystycznym MOF

Sandomierz jest tworzenie punktów węzłowych dla obsługi ruchu turystycznego. Istotna jest również potrzeba w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego, w tym sylwety miasta Sandomierz oraz wyjątkowo cennych walorów krajobrazowych Gór Pieprzowych oraz Doliny Wisły, a także cennych zasobów środowiska przyrodniczego.

Wyznaczone punkty powinny koncentrować funkcje turystyczne w danych gminach. Dotyczy to organizacji punktów informacji turystycznej, przygotowania miejsc odpoczynku, wypożyczalni sprzętu turystycznego, lokalizacji parkingów czy bazy noclegowej i gastronomicznej. W Sandomierzu, jako centrum obsługi ruchu turystycznego, należy poszerzać ofertę atrakcji kulturalnych, imprez i festiwali, atrakcyjnych przestrzeni publicznych, obiektów handlowych, urządzeń sportu i rekreacji.

Istotnym wyzwaniem, także w odniesieniu do polityki przestrzennej MOF Sandomierz, jest potrzeba ochrony i poprawy stanu środowiska. Przyroda jest znaczącym atutem MOF Sandomierz. W tym kontekście głównym zagrożeniem jakości życia mieszkańców oraz ewentualną barierą procesów rozwojowych jest jakość wód, przede wszystkim Wisły. Podejmowane będą kroki zapobiegające dalszej degradacji wód oraz polegające na utrzymaniu i ochronie ich naturalnego stanu. Wisła jest ważną ostoją zwierząt, w tym ptaków, objętych ochroną, a ich walory krajobrazowe stanowią atrakcję dla turystów odwiedzających MOF Sandomierz. Zagrożeniem jest nieuporządkowana gospodarka wodno-ściekowa, rozwój turystyki. Zanieczyszczenia pochodzą także ze spływów powierzchniowych z pól użytkowanych rolniczo. Obszarem problemowym są też tereny rekreacyjne i mieszkalne położone w bliskiej odległości od rzek i jezior.

Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej jest najważniejszym kierunkiem rozwoju infrastruktury technicznej, który wpływać będzie na ochronę wód. W celu ograniczenia presji działań człowieka na zasoby środowiska przyrodniczego konieczne jest rozwijanie na terenach wiejskich.

Do głównych celów polityki przestrzennej należy ochrona historycznej tożsamości regionu poprzez odpowiednie kształtowanie zagospodarowania przestrzennego. Dobra kultury materialnej o zabytkowym charakterze zlokalizowane na terenie MOF są wyrazem lokalnego krajobrazu kulturowego i jako takie wymagają ochrony podczas wszelkich działań w zakresie planowania przestrzennego. Ważną kwestią jest zahamowanie procesów degradacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia, a w miarę możliwości wykorzystanie ich do celów społecznych i gospodarczych.

Negatywne zjawiska społeczne charakteryzują się koncentracją w wybranych przestrzeniach MOF. Miasto Sandomierz prowadzi rewitalizację starego miasta, pozostałe gminy skupiają się na terenach po zagrożonych trwałą marginalizacją.

W odniesieniu do rozwoju przestrzennego i spójności społecznej obszarów wiejskich należy zwrócić szczególną uwagę na największe wsie, które spełniają najważniejsze funkcje gospodarcze, społeczne, administracyjne, usługowe i kulturalne. Poprawa

funkcjonalności, estetyki, powiązań komunikacyjnych podnieść ma atrakcyjność przestrzeni.

Zakłada się, że rewitalizacja na obszarach MOF Sandomierz będzie kontynuowana, nieznana jest jednak dokładana lokalizacja przyszłych obszarów rewitalizacji. Związane jest to z koniecznością ponownej delimitacji negatywnych zjawisk na obszarze MOF Sandomierz i przygotowania gminnych programów rewitalizacji.

4.3. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

4.3.1. Tereny inwestycyjne

- lokalizacja w bezpośrednim sąsiedztwie ważnych węzłów komunikacyjnych
- dogodne dla logistyki, zwarte przestrzenie;
- wyposażenie w odpowiednią infrastrukturę techniczną;
- zapewnienie połączenia z aktualnym wewnętrznym i zewnętrznym układem komunikacyjnym oraz dostępu do sieci komunikacji publicznej;
- położenie poza układem obszarów chronionych i wrażliwych przyrodniczo oraz w miejscach, które nie będą generować negatywnych oddziaływań dla stref mieszkaniowych.

4.3.2. Układ komunikacyjny

- uzupełnienie układu drogowego w miejscach najsłabiej obsługiwanych, w tym nowych terenach zabudowy inwestycyjnej i turystycznej;
- zapewnienie optymalnych połączeń z układem zewnętrznym oraz pomiędzy gminami
- połączenie istniejącej sieci dróg rowerowych;
- prowadzenie dróg rowerowych przy miejscach atrakcyjnych turystycznie,
- wprowadzenie rozwiązań zmniejszających ruch samochodowy, uspokajających ruch, zapewniających dostępność miejsc parkingowych przy kluczowych obiektach oraz zwiększających bezpieczeństwo i komfort pieszych i rowerzystów

4.3.3. Mieszkalnictwo

- przeciwdziałanie dezurbanizacji i rozpraszaniu zabudowy - uzupełnienie i uporządkowanie struktury istniejącej zabudowy, a dopiero po odpowiednim wypełnieniu tej przestrzeni zagospodarowywanie terenów niezainwestowanych;

- nowoprojektowana zabudowa powinna stanowić odzwierciedlenie i uzupełnienie zabudowy już istniejącej (wkomponowanie w istniejące struktury przestrzenne);
- etapowy rozwój struktury urbanistycznej, w zależności od sytuacji demograficznej;
- modernizacja istniejących zasobów mieszkaniowych, zwiększenie efektywności energetycznej budynków;
- wzmocnienie roli centrów wsi jako miejsca spotkań i rekreacji mieszkańców;
- zapewnienie bliskiej dostępności terenów zieleni oraz funkcjonalnych przestrzeni publicznych;
- zapewnienie dostępności do infrastruktury usług społecznych.

4.3.4. Turystyka

- kształtowanie głównych turystycznych punktów węzłowych;
- wyznaczenie nowych obszarów usług turystyki gmin MOF Sandomierz
- uzupełnienie turystycznego zagospodarowania brzegów Wisły
- włączenie rzeki Wisły i terenów do niej przyległych w świadomie kształtowany system terenów o funkcjach przyrodniczo-rekreacyjnych i krajobrazowych;
- włączenie przestrzeni MOF Sandomierz w system regionalnych i ponadregionalnych tras turystycznych.

4.3.5. Ochrona środowiska

- kształtowanie zagospodarowania przestrzennego przy uwzględnieniu ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych, w szczególności w celu poprawy jakości wód powierzchniowych;
- projektowanie i realizacja ogólnodostępnych terenów zieleni w dolinie rzeki Wisły;
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej, realizacja nowych zespołów zabudowy wraz z uporządkowaniem systemu dostarczania wody i odbierania ścieków;
- uporządkowanie turystyki indywidualnej na terenach bezpośrednio przy rzece Wiśle;
- wdrażanie rozwiązań z zakresu zielono-niebieskiej infrastruktury w przestrzeniach i budynkach publicznych, zachowanie i zwiększenie powierzchni biologicznie czynnych/zielonych w celu minimalizowania ryzyk związanych ze skutkami zmian klimatu.

4.3.6. Dziedzictwo kulturowe

- zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz wyeksponowanie obszarów i obiektów o istotnych wartościach kulturowych, społecznych i gospodarczych;
- rozwój przestrzenny wsi powinien uwzględniać historyczny układ, tj. linię zabudowy, rozmieszczenie zabudowy po jednej lub po dwóch stronach drogi, gabaryty budynków i elementy zagospodarowania;
- zwiększenie atrakcyjności budynków i przestrzeni zabytkowego śródmieścia Sandomierza, wykreowanie prestiżowej przestrzeni wysokiej jakości, będącej dobrym miejscem do życia dla mieszkańców (wraz z centrum usługowym).

5. PROJEKTY

5.1. PROCES IDENTYFIKACJI I WYBORU PROJEKTÓW

Proces generowania projektów strategicznych prowadzony był według założeń maksymalnej efektywności i uzgodnienia pomiędzy uczestnikami procesu. Generowanie projektów odbyło się w zgodności pod kątem prawidłowości formalnej i merytorycznej oraz **zgodności z kryteriami oceny** projektów zintegrowanych, w tym zgodności z wykazanymi w ramach diagnozy potrzebami rozwojowymi.

Tabela 8: Kryteria oceny projektu zintegrowanego

KRYTERIA OBLIGATORYJNE	
Zgodność strategiczna	Projekt jednoznacznie nastawiony na realizację któregoś z celów strategicznych i potrzeb rozwojowych
Walor ponadlokalny	Projekt mający wpływ na rozwój więcej niż jednej gminy
Powiązania	Projekt realizowany w ramach działań tematycznie powiązanych ze sobą
Akceptacja	Projekt przygotowany wspólnie i zaakceptowany przez MOF Sandomierz
KRYTERIA DODATKOWE	
Gotowość do realizacji	Projekt gotowy lub możliwy do przygotowania do realizacji w optymalnym czasie
Wpływ finansowy	Projekt przyczyniający się do obniżenia kosztów świadczenia usług publicznych lub zwiększenia przychodów samorządów
Dostępność finansowania	Projekt możliwy do sfinansowania poprzez środki własne lub źródła zewnętrzne o wysokim stopniu prawdopodobieństwa

Źródło: opracowanie własne

W wyniku tego procesu, działając w oparciu o zasady koncentracji, kumulacji i integracji, przygotowano listę projektów strategicznych, podzielonych na dwie kategorie:

- **projektów kluczowych**
- **pomysłów uzupełniających**.

Wszystkie wybrane projekty strategiczne niezależnie od ich przyporządkowania charakteryzuje zgodność kierunkowa z potrzebami rozwojowymi zidentyfikowanymi w procesie diagnozy, przyjętymi celami strategicznymi i operacyjnymi, ale też celami rozwojowymi wynikającymi ze strategii wyższego rzędu (strategia rozwoju kraju i województwa). Projekty te mają również charakter zintegrowany i komplementarny poprzez określone wewnętrzne powiązania merytoryczne.

Jednocześnie w ramach zarządzania strategią przyjęto zasady **aktualizacji listy projektów**, wynikające z procesu wyłaniania projektów strategicznych oraz weryfikacji obecnych założeń wskazanych w niniejszej strategii.

5.2. LISTA PROJEKTÓW

5.2.1. Lista projektów kluczowych

Lista projektów kluczowych, uwzględniająca wyłącznie projekty finansowane przy udziale instrumentu terytorialnego ZIT, wymagających specjalnego opracowania i pogłębienia (w tym poprzez tabele ze wstępnymi założeniami projektowymi). Projekty kluczowe, co do zasady, charakteryzują się wyższym poziomem dojrzałości i przygotowania, jednocześnie spełniając warunki myślenia strategicznego w kontekście realizacji potrzeb i celów strategicznych.

Tabela 9: Lista projektów kluczowych

L.p.	Tytuł projektu	Priorytet	Działanie w ramach Programu	Indykatywny koszt całkowity projektu
1	2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna	Priorytet 6 – Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych	6.1 Rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych (ZIT)	21 052 635,36 PLN, W tym dofinansowanie: 4 311 695,16 EUR

Źródło: opracowanie własne

Lista projektów kluczowych jest tożsama z listą projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w sposób niekonkurencyjny w ramach Instrumentu ZIT w ramach programu Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027 (FEŚ), opracowanych wg wzoru Instytucji Zarządzającej FEŚ.

Projekt kluczowy 2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna

Tabela 10: Projekt kluczowy 2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna

Projekt nr 2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna		
1.	**Tytuł projektu**	2.3.5.1. **Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna**
2.	**Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy**	Gmina Sandomierz
3.	**Partnerzy projektu**	Gmina Obrazów, Gmina Dwikozy, Gmina Wilczyce, Gmina Samborzec
4.	**Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027**	Cel Szczegółowy 5 (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego , gospodarczego i środowiskowego, kultury , dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich.
5.	**Priorytet FEŚ 2021-2027**	Priorytet 6 – Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych
6.	**Działanie**	6.1 Rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych (ZIT)
7.	**Krótki opis projektu**	**Cel projektu**: Celem projektu jest zwiększenie atrakcyjności obszaru MOF Sandomierz poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, poprawę dostępności do kluczowych atrakcji turystycznych oraz stworzenie zróżnicowanej, ale zintegrowanej oferty turystycznej. Projekt ma na celu przyciągnięcie turystów, co przyczyni się do wzrostu gospodarczego regionu oraz zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego **Uzasadnienie projektu**: Szlak Śladami Regionu stanowi pierwszy krok w realizacji przez partnerów MOF Sandomierz wspólnej oferty turystycznej i kulturalnej dla odwiedzających ten niezwykle atrakcyjny region – z Miastem Sandomierz jako punktem centralnym oraz pozostałymi gminami: Dwikozy, Obrazów, Samborzec i Wilczyce. Zaplanowane poszczególne części będą uzupełniały istniejącą ofertę i infrastrukturę lokalną lub planowaną do realizacji poza MOF Sandomierz – w całości zwiększając potencjał turystyczny obszaru i stanowiąc rozwiązanie komplementarne. Projekt będzie oddziaływał na region i okoliczne powiaty, stanowiąc dotychczas w tym rejonie niedostępną alternatywę w ofercie turystycznej zarówno dla mieszkańców sąsiednich gmin w ramach MOF Sandomierz, ale również dla mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, Opatowa, Tarnobrzega, Stalowej Woli czy Kraśnika. Projekt jest odpowiedzią na zidentyfikowane potrzeby i możliwości wynikające z analizy SWOT, mając na celu poprawę dostępności, rozwój infrastruktury turystycznej oraz wzbogacenie oferty turystycznej. Jego realizacja przyczyni się do zrównoważonego

		rozwoju regionu, wykorzystując jego naturalne i kulturowe walory, a także inne potencjały. MOF Sandomierz cechuje się bogatym dziedzictwem historycznym i kulturowym, unikalnymi walorami przyrodniczymi oraz strategicznym położeniem. Wzmacniając te atuty, projekt uwzględnia rozwój infrastruktury turystycznej, co pozwoli na pełniejsze wykorzystanie istniejących zasobów oraz przyciągnie nowych turystów. Modernizacja i rozwój infrastruktury w ramach projektu, takie jak zagospodarowanie Parku Piszczele i Bulwaru nad Wisłą, stworzenie interaktywnego multicentrum MELETEka, ścieżek pieszo-rowerowych opodal Gór Pieprzowych, trasy rowerowej z atrakcjami turystycznymi w Samborcu czy zagospodarowanie terenów turystycznych w Samborcu, przyczynią się do wzrostu zainteresowania regionem, poprawy jego dostępności oraz atrakcyjności turystycznej. Analiza SWOT wskazuje na niedostateczną infrastrukturę turystyczną, ograniczoną promocję regionu oraz trudności w dostępie do kluczowych atrakcji turystycznych. Projekt jest odpowiedzią na te wyzwania, koncentrując się na modernizacji i rozbudowie infrastruktury turystycznej, co wpłynie na poprawę jakości usług turystycznych. Realizacja projektu przyczyni się do zwiększenia konkurencyjności regionu na rynku turystycznym, tworząc nowe miejsca pracy oraz stymulując lokalną gospodarkę. Projekt wpłynie również na poprawę jakości życia mieszkańców poprzez stworzenie nowych możliwości turystycznych, edukacyjnych i kulturalnych. Dzięki lepszej promocji regionu oraz nowoczesnym formom interakcji turystycznej, projekt pomoże w budowaniu pozytywnego wizerunku MOF Sandomierz jako dynamicznie rozwijającego się regionu turystycznego. Projekt jest kluczowym, podstawowym elementem strategii zrównoważonego rozwoju MOF Sandomierz, mającym na celu wykorzystanie jego mocnych stron i szans, jednocześnie minimalizując wpływ słabych stron i zagrożeń. Dzięki kompleksowemu podejściu do rozwoju infrastruktury turystycznej i poprawie dostępności, projekt przyczyni się do wzrostu atrakcyjności turystycznej regionu, promując go jako wyjątkowe miejsce do odwiedzenia i zamieszkania. Obszar MOF Sandomierz jest znany z pięknych widoków, w tym doliny Wisły, wąwozów lessowych oraz zielonych terenów, co przyciąga miłośników przyrody i fotografii. Sandomierz i jego okolice obfitują w zabytki architektury, region ten ma bogate tradycje ludowe, które są pielęgnowane przez lokalne społeczności. Festiwale, jarmarki i wydarzenia kulturalne przyciągają turystów. MOF Sandomierz posiada duży potencjał do wzrostu gospodarczego, pobudzenia aktywności społecznej mieszkańców, w tym stwarzania szeregu zachęt do osiedlania się oraz rozwoju turystycznego. Teren MOF wyróżnia duża atrakcyjność turystyczna zarówno pod względem występujących na tym obszarze zabytków a także walorów historycznych przyrodniczych i kulturowych.

		Dzięki istniejącemu potencjałowi w poszczególnych gminach turystyka stanowi istotną gałąź gospodarki MOF. Bardzo ważne jest zatem prowadzenie racjonalnej i efektywnej polityki przestrzennej. Należy rozważyć tworzenie nowych, ciekawych atrakcji turystycznych, zapewnić dostępność komunikacyjną, wyposażyć gminy w nowoczesną i atrakcyjną infrastrukturę służącą rozwojowi turystyki. Zapewnić skuteczne narzędzia marketingowe, dzięki którym potencjalny turysta zapozna się z ofertą i będzie mógł w łatwy sposób z niej skorzystać. Wszystkie planowane projekty inwestycji strategicznych wywoływać będą efekt synergii – będą niosły za sobą większe korzyści i lepsze rezultaty, aniżeli gdyby każdy z samorządów prowadziłby działania we własnym zakresie. Dzięki zintegrowanej ofercie turysta będzie miał szerszy wachlarz potencjalnych możliwości a wspólne działania będą miały większą skalę oddziaływania. Wspólna oferta MOF sprowadzać się będzie do: Tworzenia pakietów, które obejmować będą różnorodne atrakcje, takie jak noclegi, wyżywienie, bilety wstępu do atrakcji turystycznych oraz zorganizowane wycieczki. Opracowanie tematycznych tras turystycznych, które łączą różne atrakcje w regionie, takie jak szlaki kulinarne, historyczne czy przyrodnicze. Wspólna promocja lokalnych zabytków, atrakcji przyrodniczych, wydarzeń kulturalnych i festiwali, które mogą przyciągać turystów. Angażowanie lokalnych hoteli, restauracji, przewoźników i innych usługodawców w tworzenie atrakcyjnych ofert, które będą korzystne zarówno dla turystów, jak i dla lokalnej gospodarki. Oferowanie różnorodnych form turystyki, takich jak turystyka piesza, rowerowa, wellness, kulinarna czy ekologiczna, aby przyciągnąć różne grupy turystów. Opracowanie wspólnej marki regionu, która będzie promować jego unikalne cechy i atrakcje, co pomoże w budowaniu rozpoznawalności. Inicjowanie i organizowanie wspólnych imprez kulturalnych, sportowych czy festiwali, które mogą przyciągnąć turystów i promować region. Promowanie turystyki zrównoważonej, która uwzględnia ochronę środowiska i lokalnej kultury, co może przyciągać świadomych ekologicznie turystów. Umożliwienie współpracy z innymi regionami w celu stworzenia szerszych ofert turystycznych, które zachęcą do zwiedzania więcej niż jednego miejsca. Szkolenie lokalnych przewodników i pracowników branży turystycznej w zakresie obsługi klienta, języków obcych oraz promocji regionu. Utworzenie wspólnej platformy informacyjnej (aplikacja), która zbierałaby informacje o atrakcjach, wydarzeniach, noclegach i transportach w regionie. Aplikacja posiadać będzie następujące aktywności/funkcje:

		- Interaktywna mapa: Możliwość przeglądania różnych obszarów miejskich, punktów usługowych, instytucji publicznych i atrakcji turystycznych. - Kalendarz wydarzeń: Informacje o zbliżających się wydarzeniach kulturalnych, społecznych i sportowych. - Przewodnik turystyczny: Opis atrakcji turystycznych, muzeów, restauracji, hoteli oraz innych punktów zainteresowania. - Trasy turystyczne: informacje dotyczące tras spacerowych lub rowerowych, które prowadzą przez najciekawsze miejsca w mieście. - Oferty specjalne: Promocje i zniżki dla turystów w lokalnych atrakcjach, restauracjach i hotelach. - Opinie i recenzje: Możliwość dodawania recenzji przez użytkowników, co pomoże innym w wyborze atrakcji. - Informacje o transporcie publicznym: Rozkłady jazdy, dostępność komunikacji miejskiej, - Informacje o lokalnych wypożyczalniach oraz dostępności ścieżek rowerowych. - Powiadomienia o wydarzeniach: Możliwość subskrypcji powiadomień o nadchodzących wydarzeniach i promocjach. - Partnerstwa: Możliwość współpracy z lokalnymi firmami, które mogłyby oferować specjalne zniżki lub promocje dla użytkowników aplikacji. Wspólna oferta turystyczna będzie elastyczna i dostosowana do potrzeb turystów oraz lokalnych społeczności, a także promowana w sposób skuteczny, aby dotrzeć do jak najszerszego grona odbiorców. Powyższy zakres działania będzie przedmiotem realizacji projektu zintegrowanego w ramach FES działania 6.1. Po zakończeniu projektu MOF planuje się zachować jego ciągłość, trwałość i funkcjonalność w takim samym zakresie. **Cele strategiczne**: Cel strategii: Cel 2. Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka Priorytet: 2.3. Rozwinięta oferta turystyczna Kierunki działań: 2.3.5. Poprawa dostępności i rozwój infrastruktury turystycznej **Części projektu:** • **Część 1 Sandomierz**: Atrakcyjna przestrzeń turystyczna z wykorzystaniem walorów kulturowych i przyrodniczych • **Część 2 Obrazów**: Obrazowska MELETEka – nowoczesne centrum poszerzające ofertę turystyczną MOF – Sandomierz i wspierające procesy transformacji cyfrowej lokalnej społeczności • **Część 3 Dwikozy**: W Góry Pieprzowe pieszo lub rowerem

		• **Część 4 Samborzec**: ,,NIEBIESKIE SERCE TURYSTYKI'' Zagospodarowanie części terenu zbiornika wodnego w miejscowości Bogoria Skotnicka i Zajeziorze • **Część 5 Samborzec**: Budowa strefy turystycznej ,,ODDECH W NATURZE'' w miejscowości Wielogóra, oraz zagospodarowanie terenu działek ewid. nr 309, 282, 311/11 i 311/9. **Opis poszczególnych części:** **<u>Część 1 Sandomierz: Atrakcyjna przestrzeń turystyczna z wykorzystaniem walorów kulturowych i przyrodniczych</u>** Projekt zakłada zagospodarowanie wolnych przestrzeni, nadanie im nowych funkcji użytkowych oraz stworzenie nowej oferty dla turystów, przy zachowaniu dotychczasowych atrakcji turystycznych. Realizacja projektu przyczyni się do rozszerzenia dotychczasowej oferty, powstania nowych atrakcji, szczególnie dla rodzin z dziećmi a tym samym wzbogacenia oferty i wydłużenia pobytu turysty w Sandomierzu i okolicznych miejscowościach, w wysokim sezonie turystycznym a zwłaszcza poza nim. Projekt jest odpowiedzią na oczekiwania i potrzeby osób odwiedzjących Sandomierz, poprzez stworzenie przestrzeni kulturalnej, turystycznej w otoczeniu przyrody z wykorzystaniem walorów istniejącego Parku Piszczele i Bulwaru nad Wisłą. Zadanie obejmuje wzmocnienie atrakcyjności turystycznej Bulwaru im. Marszałka Piłsudskiego. Kluczowym elementem projektu jest zachowanie funkcji starego portu poprzez pogłębienie/ oczyszczenie i odmulenie kanału starego portu wraz z zagospodarowaniem przestrzeni wokół. W ramach projektu zostaną zabezpieczone brzegi kanału przed erozją i pogłębianiem się portu w wyniku przepływu Wisły. Dodatkowo zostaną zamontowane nowe pomosty, zakupione zostaną kajaki jednoosobowe, rowerki wodne, kamizelki ratunkowe, supy oraz zostanie wydzielony skwer dla żaglówek. Za wypożyczenie sprzętu pobierane będą drobne opłaty przeznaczone na pokrycie kosztów przedsięwzięcia. Projekt nie ma w planach naruszenia linii brzegowej, budowy bądź przebudowy istniejącej infrastruktury. Planowane prace są niezbędnym zabiegiem technicznym, w celu utrzymania lustra wody na poziomie pozwalającym wykorzystać obiekt do celów turystycznych jak i zapewnić odpowiednie warunki bytowania faunie i florze znajdującej się na terenie obiektu. Należy również zwrócić uwagę na fakt, iż stary port przyjmuje wody opadowe oraz służy jako zbiornik dla wód powodziowych. Zaniechanie jego pogłębienia spowoduje narażenie infrastruktury sąsiadującej na podtopienia bądź zalania wodami nawalnymi lub powodziami. Woda w kanale nie jest wodą płynącą jedynie wodą stojącą w związku z czym nie będzie powodować pogorszenia dobrego stanu potencjału jednolitych części wód oraz nie będzie mieć wpływu na cele ochrony Natura 2000. Zaplanowane prace nie naruszają Dyrektywy Rady 92/43/EWG z 21.05.1992, oraz Dyrektywy Rady 2009/147/WE z dnia 30.11.1992 wręcz przeciwnie zwiększenie

		obszarowo lustra wody stworzy warunki do bytowania dzikiego ptactwa wodnego. Przedmiotowa inwestycja jest uzgodniona z Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie i uzyskała pozwolenie wodnoprawne. Prace będą polegały na odmuleniu w celu przywrócenia rzędnych wskazanych w dokumentacji archiwalnej, na podstawie której roboty zostały wykonane w przeszłości. Realizacja projektu wpłynie korzystnie na ochronę środowiska. Zabezpieczenie brzegów i koryta rzeki wpłynie pozytywnie na retencję i bezpieczeństwo powodziowe. Wzdłuż Bulwaru przebiega istniejący Wschodni Szlak Rowerowy GREEN VELO z MOR na terenie Bulwaru oraz planowanej Wiślanej Trasy Rowerowe Blue Valley. Inwestycja położona na działce 1002/9- port, przystań i pogłębienie, 1000/1 skwer żeglarski. Właścicielem nieruchomości jest Miasto Sandomierz, teren przekazany w trwały zarząd Miejskiemu Ośrodkowi Sportu i Rekreacji (jednostka miejska). Druga cześć zadania zaplanowana jest w Parku Piszczele i polega na utworzeniu całorocznego igielitowego toru zjazdowego, w okresie letnim i wiosennym na oponach tubingowych całorocznych, w okresie zimowym na nartach. Inwestycja zostanie utworzona w miejscu niegdyś istniejącego wyciągu narciarskiego i polega na zakupie toru, wyciągu i wyposażenia. Z diagnozy potrzeb przeprowadzonej na potrzeby Strategii wynika, że Sandomierz jest miastem mało atrakcyjnym dla rodzin z dziećmi ze względu na brak wystarczającej i ciekawej infrastruktury, jest miastem „jednego dnia" o typowo sezonowym charakterze. Dlatego budowa toru igielitowego to inwestycja skierowana głównie do turystów z małymi dziećmi i będzie miała na celu przyciągnięcie do Sandomierza i zatrzymanie na dłużej właśnie tej grupy interesariuszy. Projekt ten jest komplementarny z innymi projektami mającymi na celu zwiększenie atrakcyjności Sandomierza, zatrzymanie turysty na dłużej niż jeden dzień oraz wydłużenie sezonu turystycznego. Inwestycja zlokalizowana w centrum Parku, działka ewidencyjna nr 729/26, wśród zieleni i ścieżki przyrodniczo- edukacyjnej. Właścicielem nieruchomości jest Miasto Sandomierz, a użytkownikiem Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, jednostka miejska. Za korzystanie z infrastruktury pobierane będą drobne opłaty przeznaczone na pokrycie kosztów jej utrzymania. Kolejną inwestycją jest budowa nowoczesnej toalety publicznej jako infrastruktury uzupełniającej. Toaleta zlokalizowane będzie w pobliżu Bulwaru nad Wisłą, przy parkingu na ul. Krakowskiej, w miejscu gdzie zatrzymują się autokary z wycieczkami. Inwestycja będzie miała na celu zaspokojenie potrzeb turystycznych, podniesienie standardu i atrakcyjności tego miejsca. Inwestycja jest uzupełnieniem brakującej infrastruktury w miejscu dużego natężenia ruchu turystycznego i oddalonego od zabudowań (parking, trasa pomiędzy Rynkiem i Bulwarem nad Wisła). Wzdłuż Bulwaru przebiega istniejący Wschodni Szlak Rowerowy GREEN VELO z MOR na terenie Bulwaru oraz planowanej Wiślanej Trasy Rowerowej Blue Valley.

		<u>Część 2 Obrazów: Obrazowska MELETEka – nowoczesne centrum poszerzające ofertę turystyczną MOF – Sandomierz i wspierające procesy transformacji cyfrowej lokalnej społeczności</u> Obrazowska MELETEka (Melete to jedna z trzech beocjańskich muz, opiekunka ćwiczeń, nauki i pracy) będzie interaktywnym multicentrum, której działalność będzie rozwijała turystykę na obszarze MOF. Jej oferta skierowana będzie do mieszkańców MOF i turystów odwiedzających gminy tworzące ten obszar lub zamierzających wirtualnie poszerzyć swoją wiedzę o atrakcjach turystycznych Sandomierszczyzny, poprzez uzyskanie dostępu on-line do zdigitalizowanych zasobów MELETEki. Kreatywne środowisko multimedialne, wykorzystujące potencjał technologii cyfrowych, umieszczone w zaskakującym swoją formą architektoniczną nowoczesnym budynku dostosowanym dla osób z niepełnosprawnościami pozwoli na zgłębienie walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i edukacyjnych oraz środowiskowych regionu MOF, w zupełnie nowej, innowacyjnej formie. Będzie ona kierowana do turystów indywidualnych w różnym wieku oraz rodzin i grup z kraju oraz zagranicy. To nowe centrum turystyczne o charakterze węzłowym w sieci atrakcji turystycznych MOF, zaproponuje wszystkim chętnym pełny dostęp do niedokumentalnych i dokumentalnych (tradycyjnych i elektronicznych) źródeł informacji naukowej o ww. walorach tego obszaru. Odwiedzający przy ich poznawaniu będą mogli nabyć także umiejętność płynnego poruszania się w otoczeniu technologicznie zaawansowanym oraz w wysoce skomputeryzowanym środowisku. W holu MELETEki będzie prezentowana m.in. oferta turystyczna Gmin: Obrazów, Sandomierz, Wilczyce, Samborzec i Dwikozy należących do MOF Sandomierz. W laboratoriach i salach: symulacyjnej, kreatywności i nauki, wirtualnej rzeczywistości oraz badań i doświadczeń, turysta będzie mógł poszerzyć swoją wiedzę o gminach położonych na terenie MOF i m.in. w sposób przemyślany: • Ułożyć sobie program pobytowy, uwzględniający jego oczekiwania i zainteresowania oraz zdobyć z różnych źródeł dodatkową wiedzę o zaplanowanych w nim poszczególnych elementach składowych, a nawet zapoznać się podczas wirtualnych spacerów ze wszystkimi walorami antropogenicznymi i przyrodniczymi MOF, np. obejrzeć wąwozy lessowe w Gminie Obrazów i Dwikozy, poznać procesy kształtowania się doliny Wisły i powstawania starorzeczy w Gminie Samborzec. Dodatkowo będzie mógł np. przed zwiedzaniem Zamku sandomierskiego, nie tylko poznać jego historię przedstawioną w różnych źródłach informacji, ale również zagrać w grę, dzięki której przeniesie się do wirtualnego średniowiecza i aktywnie włączy się w budowę tej warowni. Zdobytą w ten sposób wiedzę, będzie mógł skonfrontować ze swoimi rzeczywistymi wrażeniami odniesionymi podczas zwiedzania zamku. Najmłodsi turyści będą mogli zbudować podobny zamek z klocków tematycznych lub wykreować zupełnie nowe fortyfikacje obronne. Wyposażenie pracowni i dostępne w nich oprogramowania umożliwią również „własnoręczne" lub wirtualnie dokonanie odkryć

		archeologicznych z epoki neolitu i np. odtworzenie glinianych naczyń z tego okresu. Dzięki tej wiedzy i zdobytym umiejętnościom, zwiedzanie stanowisk archeologicznych w Gminie Wilczyce nabierze zupełnie innego wymiaru. Bogata oferta warsztatowa obejmująca m.in. różnego rodzaju animacje, film i fotografię, programowanie i robotykę, gry szkoleniowe, wielodziedzinowe symulacje komputerowe oraz duża przestrzeń gamingowa z najnowszymi konsolami Play Station i Xbox, systemem VR oraz symulatorami będzie nie tylko dodatkową atrakcją dla turystów, ale również dla prawie 50 tysięcznej społeczności zamieszkałej na terenie MOF, która będzie mogła przez cały rok korzystać z oferty programowej Obrazowskiej MELETEki . Ponadto na piętrze MELETEki zlokalizowane będzie schronisko młodzieżowe składające się z dwunastu pokojów wraz z łazienkami dla odwiedzających. Trzecia kondygnacja budynku to poddasze użytkowe oraz kopuła obserwatorium astronomicznego służącego turystom. Przedstawione powyżej możliwości MELETEki mają tylko charakter poglądowy, a jej oferta będzie stale ewaluowała i odpowiadała na współczesne wyzwania i oczekiwania, które stale rosną. Koszty kwalifikowane projektu to budowa budynku MELETEki, zakup jej wyposażenia – mebli, dedykowanych aplikacji (np. wirtualne miejsce zbrodni inspirowane przygodami detektywa w sutannie, aplikacja do budowania Zamku sandomierskiego), urządzeń symulacyjnych VR, urządzeń gamingowych, sprzętu kryminalistycznego, kopuły obserwacyjnej. W bezpośrednim otoczeniu przyszłej MELETEki znajduje się infrastruktura turystyczno –kulturalna, w skład której wchodzi strefa rekreacyjna: góra saneczkowa, altana, zarybiony staw, siłownia parkowa, ścieżka sensoryczna, plac targowy mogący służyć jako miejsce wystawiennicze, a także budynek Samorządowego Centrum Kultury z całoroczną, zadaszoną sceną ulokowaną w muszli koncertowej. Powyższa infrastruktura jest wykorzystywana w stu procentach i nie może już sprostać oczekiwaniom turystów, a tym samym poszerzyć oferty Gminy Obrazów w tym zakresie. Postęp technologiczny pozwala na wprowadzenie innowacyjnych metod poznawania walorów kulturowo – przyrodniczych Sandomierszczyzny, a przy okazji nabywania nowych umiejętności niezbędnych do funkcjonowania we współczesnym świecie. Gmina Obrazów, jako gmina wiejska ma odpowiednią lokalizację do budowy obserwatorium, ze względu na swoje oddalenie od miasta oraz niskie zanieczyszczenie świetlne. Sąsiadowanie z Sandomierzem sprawia, że Gmina Obrazów jest atrakcyjna również dla turystów odwiedzających miasto, jednak brak odpowiednio rozwiniętej bazy noclegowej sprawia, że turyści nie zatrzymują się w gminie na dłużej. Wykazany brak możliwości lokalowych uniemożliwia Gminie stworzenie oferty odpowiadającej na oczekiwania turystów, a co za tym idzie bez powstania nowej infrastruktury nie jest w stanie włączyć się w ofertę zrównoważonej turystyki MOF Sandomierz. MELETEka będzie zlokalizowana na części działki 182/3 o pow. ok. 2400 m2 położonej w Obrazowie:

		• przy skrzyżowaniu dróg powiatowych: Klimontów - Obrazów nr P 0782T (1706T) i Głazów – Obrazów nr P 0740 (1689T), które są również częścią szlaku rowerowego wyznaczonego wspólnie przez gminy Powiatu Sandomierskiego w ramach OSI „Dolina Wisły", łączącego się ze szlakiem Green Velo i tworzącego wraz z nim prawie całkowicie zamknięty turystyczny pierścień wokół Sandomierza. Powstały ring łączy się drogami 77, 79 i 777 z obwodnicą Sandomierza, a także wyznaczonym specjalnie bezpiecznym szlakiem z centrum Sandomierza (a tym samym MOF), poprzez miejscowość Chwałki do ulicy Chwałeckiej i dalej przez ulicę Sucharzowską, na której łączy się z Niebieskim Szlakiem Rowerowym dookoła Sandomierza „Sandomierskie Krajobrazy" połączonym ze Szlakiem „Green Velo", a następnie ulicami: Różaną, Wojska Polskiego, do skrzyżowania z ul. Mickiewicza, gdzie następuje „wpięcie" do nowej Sandomierskiej Trasy Turystycznej. • w pobliżu Samorządowego Centrum Kultury, które jest również wyznaczonym Miejscem Odpoczynku na ww. szlaku rowerowym. Za korzystanie z budynku pobierane będą drobne opłaty przeznaczone na pokrycie kosztów jej funkcjonowania. Część 3 Dwikozy: W Góry Pieprzowe pieszo lub rowerem Gmina Dwikozy planuje uatrakcyjnić teren Gór Pieprzowych a także zapewnić bezpieczeństwo odwiedzającym je coraz liczniej turystom poprzez budowę ciągu pieszo-jezdnego (ścieżki pieszo-rowerowej) oraz budowę obiektu pełniącego funkcje turystyczną. Projekt ma celu również rozwój infrastruktury turystycznej i poprawę dostępności atrakcji turystycznych. Na terenie Gór Pieprzowych na działce gminnej 90/7 powstanie budynek o powierzchni zabudowy 119,10 m2 pełniący funkcje turystyczne ("dom turysty"). Nie będzie to budynek standardowo pełniący funkcji świetlicy wiejskiej. Utrzymanie budynku będzie leżeć po stronie Gminy, a odwiedzający Góry Pieprzowe turysta będzie mógł skorzystać z niego nieodpłatnie. Turysta poruszający się rowerem, bądź pieszo, dostając się środkiem transportu kolejowego od strony Nowego Kamienia czy w każdy inny sposób od strony drogi Wojewódzkiej nr 777 relacji Sandomierz-Lublin, w budynku gminnym znajdzie miejsce aby odpocząć, skorzystać z zaplecza kuchennego, sanitariatów. W obrębie działki gminnej posadowione zostaną ławki, stojaki na rowery, miejsce na ognisko, zatem na okres sezonu martwego, będzie to miejsce przechowywania np ławek. Gmina Dwikozy nie posiada w Kamieniu Łukawskim żadnego budynku pełniącego funkcje turystyczne a zwiększony w tym obszarze ruch turystyczny będzie wymuszał w sposób naturalny budowę infrastruktury zapewniającej obsługę i zaspokojenie potrzeb turysty. Ciąg pieszo - rowerowy swój początek będzie miał w miejscowości Kamień Łukawski i prowadzić dalej będzie przez miejscowość Kamień Nowy do stacji kolejowej Metan (inwestycja ponad regionalna PKP poza finasowaniem ZIT MOF Sandomierz). Ciąg pieszo jezdny ma długość około 2 km i przebiega przez tereny

		miejscowości Gierlachów - Kamień Łukawski- Nowy Kamień, co obrazuje załączony rysunek Góry Pieprzowe to miejsce unikatowe, gdzie planowana jest kluczowa inwestycja województwa świętokrzyskiego tj. budowa centrum edukacji ekologiczno-przyrodniczej i utworzenie Sandomierskiego Parku Krajobrazowego. Zamierzenie to nie jest elementem projektu zintegrowanego. Budowa ścieżki pieszo rowerowej wpisuje się również w założenia rozwoju turystyki rowerowej województwa świętokrzyskiego, gdyż planowana Regionalna Trasa Rowerowa nr 152, na długości 11 km przebiegać będzie przez gminę Dwikozy. Dodatkowo trasa ta jest styczna do planowanej Wiślanej Trasy Rowerowej a przecinać się mają obie te trasy w okolicach Kamienia Łukawskiego. Dzięki poprawie infrastruktury turystycznej, docelowo stworzona zostanie szansa na rozwój turystyki wodnej ze względu na położenie „pieprzówek" bezpośrednio nad Wisłą. **<u>Część 4 „NIEBIESKIE SERCE TURYSTYKI" Zagospodarowanie części terenu zbiornika wodnego w miejscowości Bogoria Skotnicka i Zajeziorze</u>** Gmina Samborzec zamierza przystąpić do realizacji projektu polegającego na zagospodarowaniu części terenu zbiornika wodnego w miejscowości Bogoria Skotnicka i Zajeziorze, położonego zaledwie 12 km od malowniczego Sandomierza, znajdującego się w sąsiedztwie popularnej i często uczęszczanej trasy rowerowej Green Velo. Zbiornik zlokalizowany jest w obrębie miejscowości Bogoria Skotnicka i zajmuje powierzchnię ok. 9,70 ha. W chwili obecnej, z uwagi na zbyt słabo rozbudowaną dostępność tego miejsca, zbiornik służy wyłącznie wędkarzom ze stowarzyszenia AMUR. Obecny stan zbiornika znacznie ogranicza możliwości turystycznego wykorzystania tego urokliwego miejsca. Bezpośredni dostęp do jeziora możliwy jest zarówno od strony miejscowości Bogoria Skotnicka jak i Zajeziorze. Projekt obejmuje zagospodarowanie działek ewidencyjnych nr 1083, 1082, 1081, 1077/2, 1110 znajdujących się w obrębie miejscowości Zajeziorze, oraz działek ewidencyjnych nr 260 i 372 w obrębie miejscowości Bogoria Skotnicka. Na działkach tych planuje się budowę licznych udogodnień, takich jak: • Plaża z miejscem do edukacji ekologicznej. • Trzy pomosty umożliwiające spacerowanie i eksplorację terenu. • Wieża widokowa jako punkt obserwacyjny, z której będzie można podziwiać panoramę okolicy, oraz podglądać florę i faunę za pomocą zainstalowanej lunety obserwacyjnej. • Strefa edukacji ekologicznej – miejsce gdzie znajdą się urządzenia do edukacji ekologicznej - zegar fenologiczny, przekładka, ławostół edukacyjny itp. Wszystkie urządzenia będą służyć do edukacji.

		• budowa ciągu pieszego. Ciąg pieszy projektowany jest w miejscach zlokalizowanych przy zbiorniku wodnym tam, gdzie będzie techniczna możliwość jego budowy. • Ławeczki oraz stanowiska wędkarskie, które stworzą komfortowe warunki dla wędkarzy. • Strefa piknikowa z altaną, grillem i paleniskiem. • Strefa postojowa - stanowiska postojowe dla samochodów osobowych do 10 stanowisk włącznie. Poprzez strefę postojową należy rozumieć stanowiska postojowe dla samochodów osobowych do 10 stanowisk w rozumieniu ustawy prawo budowlane. Strefa nie jest dominującym elementem projektu, ale stanowi jego nieodłączny element jako uzupełnienie zaplanowanej infrastruktury turystycznej. Budowa stanowisk postojowych nie przekroczy 15% kosztów kwalifikowalnych 1. NOWE MOŻLIWOŚCI TURYSTYCZNE Rozbudowa zielonej infrastruktury przyciągnie turystów szukających relaksu na łonie natury, rodzin z dziećmi oraz miłośników aktywnego wypoczynku. Dojazd do jeziora jest możliwy zarówno od strony miejscowości Zajeziorze, jak i Bogorii Skotnickiej. Tuż obok jeziora znajduje się szlak rowerowy Green Velo, którego uczestnicy, choć zachwyceni pięknem natury wokół zbiornika nie mają możliwości zatrzymania się przy nim i zmuszeni są do kontynuowania swojej podróży. Planowana inwestycja przyniesie wiele korzyści w tym zapewni turystom rowerowym miejsce do postoju, odpoczynku i relaksu na trasie. Kluczową inwestycję jest budowa wieży widokowej, umożliwiającej obserwację lokalnej flory i fauny, co będzie szczególnie atrakcyjne dla miłośników przyrody i fotografii, z kolei ścieżki spacerowe umożliwią odwiedzającym podziwianie malowniczych krajobrazów, zlokalizowanych pomiędzy sadami jabłoniowymi, które to dominują w tym rejonie Sandomierszczyzny. Obserwację lokalnej flory i fauny umożliwi zainstalowanie lunet obserwacyjnych, co może stać się dodatkową atrakcją dla fotografów przyrody i entuzjastów ,,birdwatchingu''. Plaża i strefa piknikowa staną się idealnym miejscem na rodzinne wycieczki i letnie pikniki, oraz spędzanie letnich dni nad wodą a kładki na jeziorze zapewnią dodatkowe możliwości spacerowe. Taka infrastruktura zapewni kompleksowe miejsce odpoczynku dla turystów. 2. EDUKACJA EKOLOGICZNA I PRZYRODNICZA Realizacja inwestycji przyniesie wymierne korzyści w sferze edukacji poprzez: • Warsztaty i Zajęcia Terenowe: Organizowanie warsztatów i zajęć terenowych dla szkół i grup młodzieżowych, gdzie uczestnicy mogą uczyć się o lokalnej florze i faunie, ekologii wodnej, znaczeniu ochrony środowiska oraz zrównoważonym rozwoju. • Programy Edukacyjne: Tworzenie programów edukacyjnych na temat ochrony przyrody, bioróżnorodności, roli zbiorników wodnych w ekosystemie oraz metod monitorowania jakości wody.

		• Punkty Obserwacyjne: Instalacja lunet i teleskopów umożliwiających obserwację ptaków i innych dzikich zwierząt, co może być podstawą do zajęć z ornitologii i nauk przyrodniczych. • Ścieżki Edukacyjne: Utworzenie ścieżek edukacyjnych z tablicami i zewnętrznymi grami edukacyjnymi które będą prezentować informacje o lokalnych gatunkach roślin i zwierząt, procesach ekologicznych oraz znaczeniu zbiorników wodnych. • Dni Wędkarskie i Zawody: Organizowanie wydarzeń, takich jak dni wędkarskie i zawody, które mogą być połączone z elementami edukacyjnymi, np. wykładami na temat rybostanu i metod jego ochrony. **Część 5 - Budowa strefy turystycznej „ODDECH W NATURZE" w miejscowości Wielogóra, oraz zagospodarowanie terenu działek ewid. nr 309, 282, 311/11 i 311/9** Wielogóra jest miejscowością położoną w północnej części gminy, z potencjałem do działań na rzecz turystyki, których realizacja przyczyni się do rozwoju Gminy Samborzec pod względem turystycznym i gospodarczym. Wszystkie działania przewidziane w projekcie są kompatybilne i wpłyną na rozwój lokalny oraz zwiększenie atrakcyjności turystycznej Gminy Samborzec. W ramach zadania planuje się budowę pętli pieszo rowerowej oraz zagospodarowanie terenów zielonych w obrębie działek ewidencyjnych nr 309, 282, 311/11 i 311/9 obręb Wielogóra. Całkowita długość pętli to ok. 2145 m. W ramach porozumienia MOF Sandomierz planuje się realizację ok. 565 m pętli, pozostałe odcinki będą poprowadzone po istniejących drogach gminnych, powiatowej, lub zostaną wykonane jako odrębne zadanie. Elementem całości zadania będzie wytyczenie, budowa i oznakowanie ciągu pieszo rowerowego, który połączy się z istniejącymi drogami (gminna i powiatową), tworząc jedną pętlę po której będą mogli poruszać się turyści. Turysta będzie mógł poruszać się po całej zaplanowanej pętli. Koncepcja zagospodarowania terenu przedstawia Rysunek 19. Planuje się oznakowanie pętli oraz oznaczenie jej we wspólnej aplikacji, utworzonej na potrzeby porozumienia. Budowa pętli zwiększy dostępność atrakcji turystycznych zaplanowanych w miejscowości Wielogóra. Tereny objęte inwestycją są urokliwe, z dużą ilością zadrzewienia i możliwością kontaktu z przyrodą. Pętlę pieszo rowerową planuje się po istniejących drogach i działkach gminnych, okalających teren działki 309. Najważniejszymi obiektami na działkach będą: • wieża widokowa usytuowana na wzgórzu, umożliwiająca obserwację przyrody, • strefa edukacji ekologicznej – gry typu przekładka, zegar fenologiczny, kosze do segregacji z przekładkami, ławostół itp., • strefa biwakowa, • ławeczki oraz oświetlenie LED wokół terenu,

		• strefa hamakowa, • scena plenerowa. Inwestycja została zaplanowana na działkach ewid. nr 282, 309 i 311/11 w obrębie Wielogóra, jednostka Samborzec. Działki nr 282 i 311/11 są własnością Gminy Samborzec, natomiast działka nr 309 jest własnością Skarbu Państwa, a zarządza nią Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa. Gmina jest w trakcie pozyskiwania tej nieruchomości. Planowany termin uzyskania prawa własności to kwiecień 2025 r. Inwestycja będzie zrealizowana na terenach, które będą własnością gminy Za korzystanie z atrakcji nie przewiduje się pobierania opłat.	
8.	**Całkowita szacunkowa wartość projektu**	RAZEM: 21 052 635,36 PLN W tym: Część 1 Sandomierz: 5 000 000 PLN Część 2 Obrazów: 5 700 000 PLN Część 3 Dwikozy: 5 000 000 PLN Część 4 Samborzec: 1 999 744,57 PLN Część 5 Samborzec: 3 352 890,79 PLN	
9.	**Kwota dofinansowania**	RAZEM: 4 311 695,16 EUR / 18 625 660,75 PLN (kurs EUR=4,3198) W tym: Część 1 Sandomierz: 1 077 923,79 EUR / 4 656 415,19 PLN Część 2 Obrazów: 1 077 923,79 EUR / 4 656 415,19 PLN Część 3 Dwikozy: 1 077 923,79 EUR / 4 656 415,19 PLN Część 4 Samborzec: 402 712,33 EUR / 1 739 636,71 PLN Część 5 Samborzec: 675 211,46 EUR / 2 916 778,46 PLN	
10.	**Okres realizacji projektu**	2025-2028	
11.	**Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021-2027**	RCO074 (osoby)– Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	43204
		RCO075 (szt.)– Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	1
		RCO076 (szt.)– Zintegrowane projekty rozwoju terytorialnego	1
		RCO077 (szt.)– Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	7
		RCO112 (szt.)- Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	6
12.	**Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021-2027**	RCR077 (odwiedzający/rok)– Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	8000

Źródło: opracowanie własne na podstawie tabeli określonej przez IZ FEŚ

Dodatkowo projekt kluczowy 2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna został przedstawiony na mapie pokazującej jego planowane części i ich lokalizację (rysunek 19).

Jednocześnie projekt ten stanowi element komplementarny do innej infrastruktury turystycznej – przede wszystkim istniejących i planowanych szlaków i tras rowerowych realizowanych poza niniejszą strategią – stanowiąc ich dopełnienie i w całości zwiększając potencjał turystyczny obszaru i stanowiąc rozwiązanie komplementarne (rysunek 20).

Rysunek 19: Koncepcja zagospodarowania terenu inwestycji Wielogóra 2

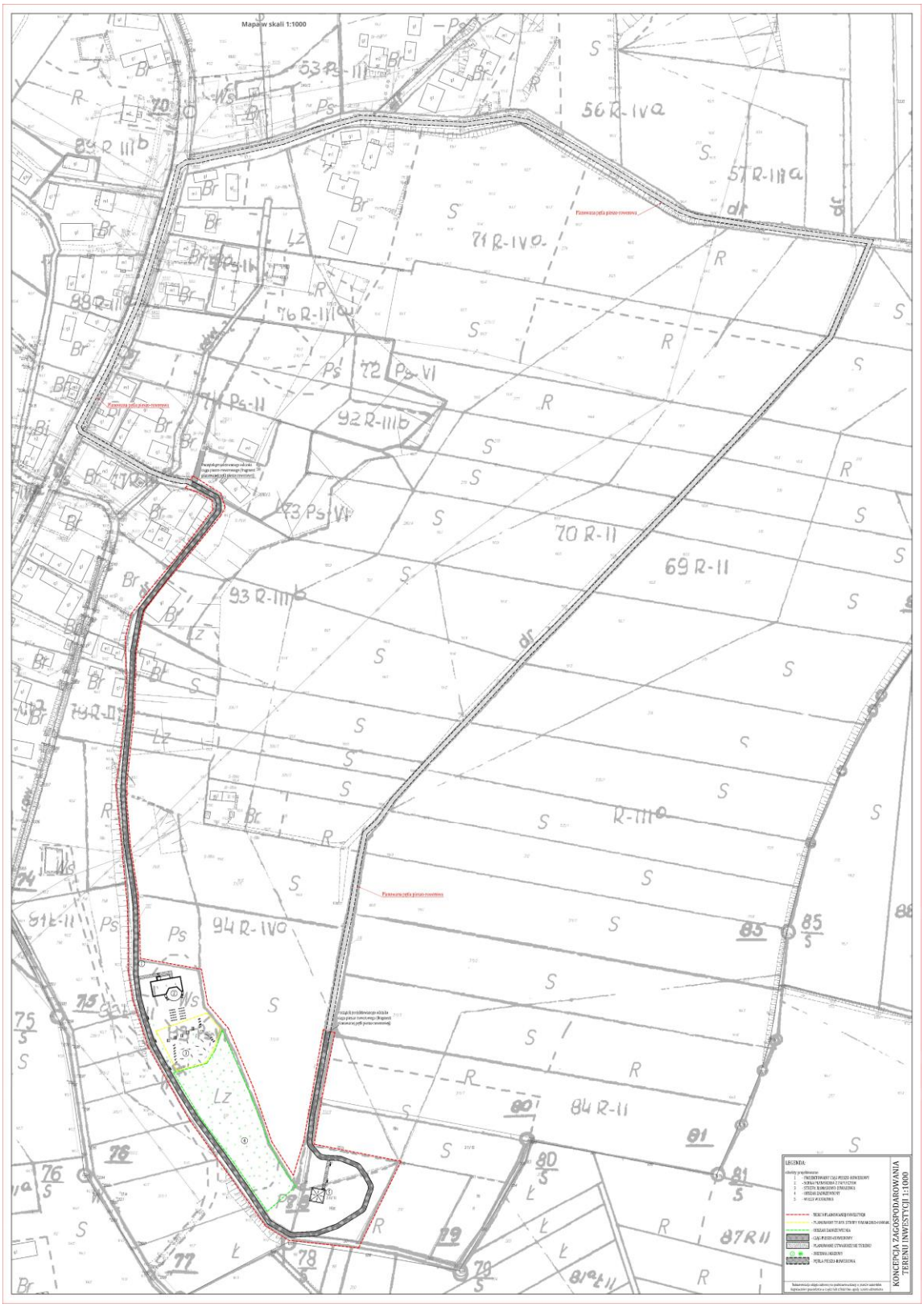

Rysunek 20: Mapa lokalizacji projektu kluczowego 2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna

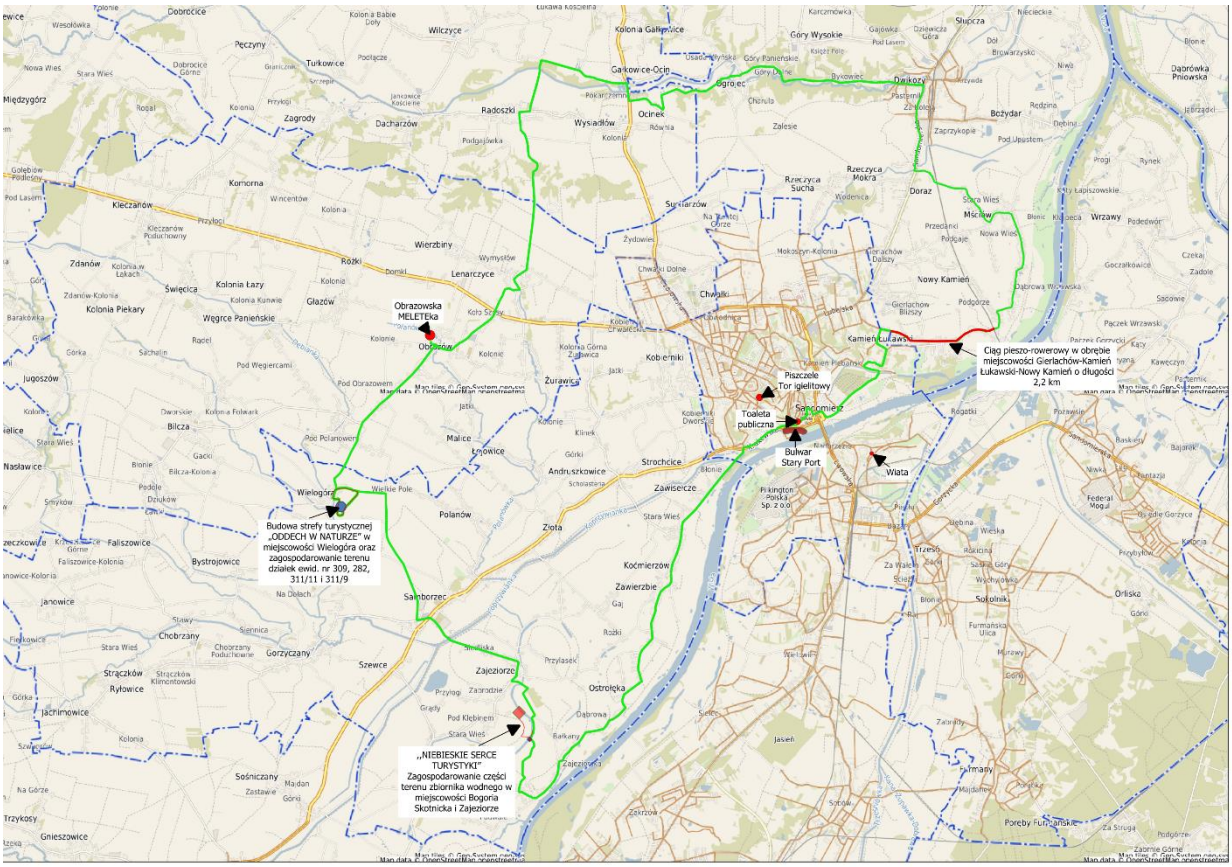

Legenda:

Szlak rowerowy Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna

Projekty partnerstwa MOF

Źródło: Opracowanie własne

Naniesiony na mapę zarys szlaku Śladami Regionu pokrywa się z istniejącymi szlakami rowerowymi, dlatego istnieje możliwość niezakłóconego przemieszczania się pomiędzy realizowanymi zadaniami po istniejącej infrastrukturze. Projekt będzie obejmował jednolite oznakowanie całego szlaku.

5.2.2. Lista pomysłów uzupełniających

Lista **pomysłów uzupełniających**, stanowiących zarysy pomysłów wspierających założenia strategii, do opracowania na późniejszym etapie operacjonalizacji działań.

Pomysły uzupełniające charakteryzują się zróżnicowanym, ale względnie niskim poziomem dojrzałości i przygotowania, co do zasady stanowiąc jedynie zarysy i inspiracje, ale spełniające warunki myślenia strategicznego w kontekście realizacji potrzeb i celów strategicznych.

Tabela 11: Lista pomysłów uzupełniających

Lp.	Tytuł pomysłu	Priorytet strategiczny	Cel strategiczny
1	Poprawa jakości edukacji	1.1. Edukacja przyszłości MOF Sandomierz	Cel 1. Wysoka jakość życia mieszkańców oraz spójność społeczna obszaru MOF Sandomierz
2	Rozwój kompetencji osób dorosłych		
3	Wsparcie dla rodzin i seniorów	1.2. Polityka społeczna przyczyniająca się do polepszenia jakości życia mieszkańców	
4	Budownictwo społeczne	1.3. Rozwinięta gospodarka mieszkaniowa	
5	Budowa dostępnego placu zabaw w Rzeczycy Mokrej	1.4. Rozwinięta oferta czasu wolnego	
6	Budowa centrum kulturalno-regionalnego w miejscowości Koćmierzów		
7	Wspólna oferta inwestycyjna	2.1. Zrównoważony rozwój gospodarczy MOF Sandomierz	Cel 2. Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka
8	Zielona edukacja dla przedsiębiorstw	2.2. Transformacja gospodarki w kierunku innowacyjnej i zielonej	
9	W Góry Pieprzowe pieszo lub rowerem (etap 2)	2.3. Rozwinięta oferta turystyczna	
10	Termomodernizacja obiektów oświatowych i użyteczności publicznej w Sandomierzu	3.1. Aktywna adaptacja do zmian klimatycznych	Cel 3. Wysoka jakość środowiska i spójność przestrzenna obszaru MOF Sandomierz
11	Programy adaptacji klimatycznej		
12	Poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego na terenie Sandomierza poprzez adaptację terenów zurbanizowanych do zmian klimatu	3.2. Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych	
13	Zintegrowany plan zagospodarowania przestrzennego	3.3. Skoordynowane planowanie przestrzenne	
14	Opracowanie Planu Zrównoważonej Mobilności	4.1. Zwiększona wewnętrzna spójność i dostępność komunikacyjna	Cel 4. Wysoka dostępność komunikacyjna MOF Sandomierz
15	Inwestycje drogowe	4.2. Zwiększona zewnętrzna spójność i dostępność komunikacyjna	
16	Zarządzanie realizacją rozwoju strategicznego	5.1. Zinstytucjonalizowana współpraca w ramach MOF Sandomierz	Cel 5. Efektywna współpraca i zarządzanie na rzecz
17	Cyfrowy e-urząd	5.2. Zintegrowana obsługa mieszkańców i klientów MOF	

		Sandomierz w ramach e-usług oraz rozwój narzędzi SMART	zrównoważonego rozwoju MOF

Źródło: opracowanie własne

Jednocześnie lista pomysłów uzupełniających zgodnie z założeniami niniejszej strategii podlega procesowi **stałego monitorowania, aktualizacji i dojrzewania** (modyfikacji zakresów, przyporządkowania, ujmowania i dodawania projektów).

5.3. ZINTEGROWANIE PROJEKTÓW

W wyniku etapu integracji poszczególnych planowanych działań, opierając się o zasady koncentracji, kumulacji i integracji, **przygotowano listę projektów strategicznych,** tj. połączonych propozycji działań strategicznych, mających charakter zintegrowany.

Przez projekt zintegrowany rozumiemy grupę działań (inwestycji, przedsięwzięć) powiązanych ze sobą tematycznie w ramach wspólnego celu, jaki ma zostać osiągnięty, poprzez powiązanie merytoryczne lub funkcjonalne, w sposób na tyle bezpośredni i istotny, że ich planowanie, wdrażanie lub późniejsza eksploatacja wymaga celowego skoordynowania.

Wszystkie projekty strategiczne zaplanowane w strategii mają charakter zintegrowany i spełniają łącznie następujące warunki:

- wnioskodawcami, ze względu na charakter lub cel projektu, będą podmioty jednoznacznie określone przed złożeniem wniosku o dofinansowanie projektu,
- projekty mają strategiczne znaczenie dla społeczno-gospodarczego rozwoju obszaru MOF Sandomierz, tzn. zostały wskazane w strategii.

Zintegrowane projekty strategiczne jako grupa działań, wymagać będą zawsze spełnienia co najmniej jednego z trzech warunków:

- na etapie przygotowania muszą być opracowywane równolegle i w sposób skoordynowany, z uwzględnieniem merytorycznej spójności między nimi lub synchroniczności późniejszego wdrażania;
- na etapie realizacji wymagają wdrażania skoordynowanego z uwagi na ścisłe powiązanie merytoryczne lub funkcjonalne;
- na etapie eksploatacji wymagają skoordynowanego zarządzania i monitorowania.

Zaplanowane przedsięwzięcia i działania w ramach danego projektu strategicznego wykazują więc wzajemną komplementarność, integrację i synergię, zapewniając jednocześnie zróżnicowanie dojrzałości i istotności wybranych komponentów projektu (znaczenie kluczowe lub uzupełniające).

Ponadto analiza wpływu zaplanowanych projektów strategicznych na poszczególne elementy strategii – wpływu na kluczowe mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, a także wpływu na wyzwania rozwojowe – jako opis zintegrowania projektów strategicznych została przeprowadzona na poziomie celów strategicznych.

Jednocześnie projekty strategiczne MOF Sandomierz cechują się szeregiem wzajemnych **powiązań i zależności** między sobą poprzez uzupełnienie, optymalizację lub wzmocnienie realizacji innych projektów. Wybrane wzajemne powiązania i zależności między projektami wskazano na schemacie poniżej:

Tabela 12: Lista przykładowych powiązań i zależności między projektami

Projekt	Powiązanie / zależność	Projekt
2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna	**Optymalizacja**	Poprawa jakości edukacji
	Optymalizacja	Rozwój kompetencji osób dorosłych
	Wzmocnienie	Wsparcie dla rodzin i seniorów
	Wzmocnienie	Budownictwo społeczne
	Wzmocnienie	Budowa dostępnego placu zabaw w Rzeczycy Mokrej
	Wzmocnienie	Budowa centrum kulturalno-regionalnego w miejscowości Koćmierzów
	Wzmocnienie	Wspólna oferta inwestycyjna
	Wzmocnienie	Zielona edukacja dla przedsiębiorstw
	Uzupełnienie	W Góry Pieprzowe pieszo lub rowerem (część 2)
	Optymalizacja	Termomodernizacja obiektów oświatowych i użyteczności publicznej w Sandomierzu
	Optymalizacja	Programy adaptacji klimatycznej
	Optymalizacja	Poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego na terenie Sandomierza poprzez adaptację terenów zurbanizowanych do zmian klimatu
	Optymalizacja	Zintegrowany plan zagospodarowania przestrzennego
	Optymalizacja	Opracowanie Planu Zrównoważonej Mobilności
	Optymalizacja	Inwestycje drogowe
	Optymalizacja	Zarządzanie realizacją rozwoju strategicznego
	Optymalizacja	Cyfrowy e-urząd

Źródło: opracowanie własne

6. WARUNKI I PROCEDURY OBOWIĄZUJĄCE W REALIZACJI STRATEGII

Wdrażanie Strategii MOF Sandomierz powinno odbywać się z zachowaniem kilku kluczowych zasad, istotnych dla prawidłowego systemu funkcjonowania systemu zarządzania:

- **Partnerstwo**

należy pamiętać o kreowaniu partnerskich warunków współpracy między stronami Porozumienia, w tym budowaniu odpowiednich relacji między poszczególnymi podmiotami, nie tylko publicznymi, ale też prywatnymi, szczególnie społecznymi

- **Równość**

wszyscy partnerzy powinni być przekonani co do łączącej ich wspólnoty interesów i celów. System wdrażania Strategii powinien w takim samym stopniu uwzględniać wszystkich partnerów, bez względu na różnice w ich potencjale, wielkości czy finansach

- **Elastyczne rozwiązania**

należy liczyć się z tym, że z biegiem czasu i zmieniającymi się uwarunkowaniami, pewne mechanizmy zapewniające efektywność działań mogą okazać się nieaktualne/nieprzydatne. Należy więc tak formułować rozwiązania i procedury, aby sprawnie można było je dostosować do zmieniających się wyzwań i potrzeb

- **Racjonalne wydatkowanie środków publicznych**

mechanizmy zarządcze w poszczególnych gminach Partnerstwa nie mogą prowadzić do mnożenia się struktur i nieuzasadnionego wydatkowania środków publicznych

- **Stała współpraca**

zasady wdrażania dokumentu powinny być jasno określone. Istotne jest wprowadzenie mechanizmu współpracy z góry określoną minimalną częstotliwością spotkań osób decyzyjnych i koordynujących proces realizacji Strategii. Należy dążyć do budowania partnerstw i współpracy z sektorami innymi niż tylko publiczne.

W niniejszym rozdziale wskazano podmioty zaangażowane w realizację Strategii, biorąc pod uwagę ich rolę, kompetencje i relacje między nimi. Wskazano mechanizmy i narzędzia wdrażania Strategii, określono sposób monitorowania i ewaluacji realizacji Strategii oraz wskazano wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.

6.1. ZARZĄDZANIE WDRAŻANIEM STRATEGII

Planowanie strategiczne jest ciągłym procesem i aby osiągnąć zamierzone wyzwania strategiczne wymagane jest stworzenie efektywnych mechanizmów gwarantujących konsekwentne i skuteczne wdrażanie, monitorowanie i ewaluację efektów strategii. Różne podmioty i jednostki publiczne, prywatne, społeczne będą miały wpływ na realizację głównego celu strategicznego, wykonalność projektów strategicznych, a także sposoby włączenia, kontroli społecznej.

W proces wdrażania strategii, podobnie jak w proces jej tworzenia, zostaną zaangażowane wskazane **organy MOF Sandomierz** wraz z otoczeniem społeczno-gospodarczym, tj. organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, partnerzy społeczni oraz gospodarczy, organizacje skupiające pracodawców, instytucje pomocy i integracji społecznej, lokalne grupy działania, szkoły i placówki prowadzące kształcenie, lasy państwowe i inne.

Wszystkie samorządy MOF Sandomierz tworzą partnerstwo i współpracują w formie **porozumienia komunalnego** gmin zawartego w dniu 6 września 2021 r[2] określającego zasady współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu przygotowania i wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz na lata 2021-2030.

Na mocy porozumienia **liderem jest Miasto Sandomierz**, a pozostałe samorządy stanowią strony tego porozumienia. Lider porozumienia koordynuje działania w zakresie realizacji Porozumienia, natomiast kompetencje te nie wykluczają podejmowania inicjatyw i udziału w tych działaniach pozostałych samorządów MOF Sandomierz.

Lider porozumienia m.in.:

- Reprezentuje MOF Sandomierz przy podejmowaniu ustaleń dotyczących przygotowania i wdrażania Strategii wobec podmiotów zewnętrznych po uprzedniej konsultacji odnośnie kierunku działania
- Przeprowadza w imieniu MOF Sandomierz procedury prawne wymagane w toku przygotowania i wdrożenia Strategii
- Informuje partnerów o ustaleniach, podjętych działaniach i istotnych okolicznościach mających wpływ na realizację celów Porozumienia.

W celu realizacji założeń Porozumienia i wdrożenia Strategii MOF Sandomierz dla celów sprawności procesu wyodrębniono trzy współdziałające i uzupełniające się zespoły:

[2] Porozumienie z dnia 6 września 2021r. określające zasady współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu przygotowania i wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz na lata 2021-2030

- **Zespół Doradczy**[3] – z rolą opiniująco-doradczą (reprezentanci różnych środowisk publicznych, gospodarczych i społecznych, z całego obszaru),
- **Komitet Sterujący**[4] – z rolą strategiczną (włodarze wszystkich samorządów)
- **Zespół do spraw przygotowania i wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Sandomierz na lata 2021-2030 (Zespół Roboczy)**[5] – z rolą operacyjną (przedstawiciele wszystkich samorządów)

Rysunek 21: Model organizacyjny MOF Sandomierz

Źródło: opracowanie własne

Zespół Doradczy partnerów społeczno-gospodarczych (zwany Zespołem Doradczym) powołany został w czerwcu 2024 roku jako wewnętrzna forma organizacyjna MOF Sandomierz i pełni rolę **ciała opiniująco-doradczego dla MOF Sandomierz**, zapewniającego stałą partycypację społeczną w procesie rozwoju lokalnego na poziomie Partnerstwa i składa się z partnerów społeczno-gospodarczych określonych w art. 34 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027.

Celem Zespołu Doradczego jest wsparcie doradcze w zakresie przygotowania i wdrażania strategii MOF Sandomierz, w szczególności w zakresie jej realizacji w perspektywie finansowej 2021-2027.

[3] Zespół Doradczy powołany Zarządzeniem nr 142/2024//RPŚZ z dnia 24 czerwca 2024 r. w sprawie powołania Zespołu Doradczego partnerów społeczno-gospodarczych dla realizacji Strategii Rozwoju MOF Sandomierz; https://bip.um.sandomierz.pl/12396/524/zarzadzenie-nr-1422024rpsz-z-dnia-24-czerwca-2024-r.html

[4] Powołany na mocy Porozumienia z dnia 6 września 2021r.

[5] Powołany na mocy Porozumienia z dnia 6 września 2021r.

W skład Zespołu Doradczego wchodzą przedstawiciele lokalnych środowisk społecznych, gospodarczych, publicznych i opiniotwórczych, w tym podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji działających na terenie MOF Sandomierz.

Do zadań Zespołu Doradczego należy w szczególności:

- opiniowanie i doradzanie w sprawach dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego MOF Sandomierz i realizacji założeń strategicznych;
- opiniowanie projektów poszczególnych dokumentów strategicznych, w tym raportu diagnostycznego i Strategii;
- udział w procesie monitorowania efektów i ewaluacji Strategii;
- udział w organizowanych spotkaniach, warsztatach i konsultacjach związanych z przygotowaniem i opracowywaniem Strategii;
- rekomendowanie zmian w zakresie Strategii;
- aktywny udział w realizacji Strategii, w tym komunikacji zewnętrznej.

Komitet Sterujący powołany został na mocy Porozumienia z września 2021 roku i pełni **rolę strategiczną**, sprawując funkcję programowo-opiniodawczą oraz kontrolę nad realizacją strategii i podejmując kluczowe decyzje dotyczące partnerstwa.

Do zadań Komitety należy m.in.

- Opiniowanie i zatwierdzanie dokumentów niezbędnych w procesie przygotowania i wdrażania Strategii oraz ich aktualizacji, w tym projektów strategicznych,
- Opiniowanie rozwiązań wdrożeniowych Strategii, inicjowanie działań dodatkowych, porozumień i dokumentów rozwijających współpracę samorządów MOF Sandomierz,
- Podejmowanie decyzji niezbędnych do bieżącego funkcjonowania MOF Sandomierz,
- Określanie źródeł finansowania Strategii MOF Sandomierz

W skład Komitetu wchodzą reprezentanci wszystkich samorządów MOF Sandomierz: organy wykonawcze samorządów MOF Sandomierz lub osoby przez nie wyznaczone (po jednej z każdej z gmin). Pracami Zgromadzenia kieruje **Przewodniczący Komitetu Sterującego**, tj. Burmistrz Miasta Sandomierz, lub osoba przez niego wyznaczona, a spotkania odbywają się co najmniej raz na kwartał.

Zespół do spraw przygotowania i wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Sandomierz na lata 2021-2030 (Zespół Roboczy) powołany został na mocy Porozumienia z września 2021 roku i pełni rolę

operacyjną dla MOF Sandomierz, zajmując się koordynacją i technicznym (roboczym) przygotowaniem i wdrażaniem Strategii.

Do kompetencji Zespołu Roboczego należy m.in.

- Koordynacja opracowania i wdrażanie Strategii na poziomie własnego samorządu
- Koordynacja współpracy między samorządami MOF Sandomierz na poziomie roboczym
- Koordynacja identyfikacji i realizacji projektów oraz zapewnienie komplementarności realizowanych zadań w ramach Porozumienia
- Monitorowanie wdrażania Strategii MOF Sandomierz w oparciu o system wskaźników realizacji
- Komunikacja bieżąca i działania informacyjne na poziomie interesariuszy
- Postulowanie zmian (aktualizacji) w Strategii MOF Sandomierz.

W skład Zespołu Roboczego wchodzą przedstawiciele wszystkich samorządów MOF Sandomierz, delegowani przez członków Komitetu Sterującego. Pracami Zespołu Roboczego kieruje **Koordynator Zespołu** wyznaczony przez lidera, który odpowiada za organizację i koordynację prac dotyczących przygotowania i wdrażania Strategii, współpraca z Przewodniczącym Komitetu Sterującego i stały kontakt z Komitetem Sterującym oraz interesariuszami. Spotkania Zespołu Roboczego odbywają się w zależności od potrzeb.

System wdrażania, monitorowania i finansowania Strategii MOF Sandomierz zawiera bezpośrednie odniesienie do procedur i zakresu odpowiedzialności za realizację zapisów strategicznych, dokonanie pomiaru i obserwacji postępów w realizacji Strategii.

Pozostałe szczegóły w zakresie operacjonalizacji zarządzania strategią będą określane na poziomie dokumentów i działań zwyczajowych (uchwał, zarządzeń, decyzji czy postanowień) i nie wymagają zmiany strategii w tym zakresie.

Na każdym etapie wdrażania niniejszej strategii, wraz z jej rozwojem, rekomendowana jest stała **analiza funkcjonowania systemu organizacyjnego** i podjęcie decyzji kierunkowych o utrzymaniu bądź zmianach, np. reorganizacji zespołów i zależności między nimi, lub w kierunku dalszej instytucjonalizacji w celu poprawienia sprawności organizacyjnej, technicznej, koordynacyjnej, w tym również zmiany organizacyjne (formalne).

6.2. OBOWIĄZYWANIE I AKTUALIZACJA STRATEGII

Strategia przewidziana jest **na okres do 2030 roku** i została przygotowana (opisana) w kilku fazach, z czego ostatnia w drugim kwartale 2024 roku, a do jej przygotowania wykorzystano ówczesny stan wiedzy i wynikających stąd wniosków

i założeń. Jednocześnie dokument ten zakłada **proces aktualizacji**, a w zależności od kontekstu formalnego i merytorycznego proces ten może przyjąć formę:

- **aktualizacji systemowej**, gdzie zmiana dotyczy celów strategicznych, systemów zarządzania, wdrażania lub monitorowania. Konieczność zmian wynika z wniosków z monitorowania oraz ewaluacji, analizy zmian sytuacji społeczno-gospodarczej, lub innych o charakterze systemowym;
- **aktualizacji listy projektów**, która wynika z procesu wyłaniania projektów strategicznych oraz weryfikacji listy wskazanej w strategii.

Przyjęto, iż w ramach procesu monitorowania, Strategia będzie przedmiotem oceny wszystkich jej elementów, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej, systemu finansowania, warunków formalnych i prawnych, i innych mających wpływ na jej efektywną realizację.

Na podstawie przeprowadzonej analizy formułuje się wnioski będące podstawą do podjęcia decyzji strategicznej przez MOF Sandomierz, w zakresie zmiany lub utrzymania kierunków strategicznych, w tym okresu jej obowiązywania.

6.3. WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

Strategia MOF Sandomierz jest fundamentalnym dokumentem wytyczającym kierunki rozwoju MOF Sandomierz do roku 2030. Wszystkie inne plany, zarówno obowiązkowe, jak i fakultatywne, a także programy strategiczne i sektorowe, stanowią dokumenty wykonawcze w stosunku do Strategii. Mają one charakter wzmacniający, doprecyzowujący i wspierający przez co muszą zachowywać wzajemną spójność. Tylko taka spójność gwarantuje koordynację i harmonizację działań rozwojowych na całym obszarze MOF Sandomierz, niezależnie od dziedziny tematycznej czy strategicznej.

Wytyczne dotyczące sporządzania dokumentów wykonawczych obejmują następujące aspekty:

- **Zgodność z celami Strategii MOF Sandomierz**

Każdy dokument wykonawczy musi być zgodny z celami strategicznymi określonymi w Strategii. Oznacza to, że cele, działania oraz rezultaty planowane w dokumentach wykonawczych muszą bezpośrednio wspierać realizację celów Strategii MOF Sandomierz.

- **Kompleksowość i szczegółowość**

Dokumenty wykonawcze powinny być szczegółowe i kompleksowe, obejmując wszystkie niezbędne aspekty planowanego przedsięwzięcia. Powinny zawierać

konkretne kroki, terminy realizacji, odpowiedzialne podmioty oraz mechanizmy monitorowania i ewaluacji.

- **Współpraca i koordynacja**

Sporządzanie dokumentów wykonawczych powinno odbywać się w ścisłej współpracy z wszystkimi zainteresowanymi stronami, w tym z jednostkami administracji publicznej, organizacjami pozarządowymi, sektorem prywatnym oraz społecznościami lokalnymi. Koordynacja działań między różnymi podmiotami jest kluczowa dla uniknięcia dublowania działań oraz dla zapewnienia synergii między różnymi inicjatywami.

- **Spójność i jednolitość terminologiczna**

Dokumenty wykonawcze muszą stosować jednolitą terminologię oraz definicje, zgodnie z tymi przyjętymi w Strategii MOF Sandomierz. Ujednolicenie terminologii ułatwia zrozumienie dokumentów przez wszystkich interesariuszy oraz zapewnia klarowność przekazu.

- **Dostosowanie do lokalnych uwarunkowań**

Przy sporządzaniu dokumentów wykonawczych należy uwzględnić specyficzne uwarunkowania lokalne, takie jak: potrzeby społeczności, dostępne zasoby, potencjały oraz ograniczenia danego obszaru. Dostosowanie dokumentów do lokalnych realiów zwiększa ich efektywność i akceptację przez społeczności lokalne.

- **Zarządzanie ryzykiem**

Dokumenty wykonawcze powinny zawierać analizę ryzyka związanego z realizacją zamierzonych działań. Należy określić potencjalne zagrożenia, sposoby ich minimalizowania oraz plany awaryjne na wypadek wystąpienia nieprzewidzianych okoliczności.

- **Transparentność i dostępność informacji**

Proces sporządzania dokumentów wykonawczych powinien być transparentny, a wszystkie dokumenty powinny być łatwo dostępne dla publiczności. Transparentność w procesie planowania i realizacji działań wzmacnia zaufanie społeczne i umożliwia szerokie zaangażowanie obywateli.

- **Monitorowanie i ewaluacja**

Każdy dokument wykonawczy musi zawierać mechanizmy monitorowania postępów oraz ewaluacji osiągniętych rezultatów. Regularne monitorowanie i ewaluacja pozwalają na bieżące korygowanie działań oraz zapewniają ich skuteczność i zgodność ze Strategią MOF Sandomierz.

Podsumowując, dokumenty wykonawcze w ramach Strategii MOF Sandomierz muszą być przygotowane w sposób systematyczny i staranny, z uwzględnieniem powyższych wytycznych. Tylko wtedy będą one skutecznie wspierać realizację założonych celów

strategicznych, przyczyniając się do zrównoważonego i spójnego rozwoju całego obszaru MOF Sandomierz.

6.4. FUNKCJA STRATEGII TERYTORIALNEJ W REALIZACJI LOKALNYCH POLITYK

Niniejsza strategia wpisuje się w założenia polityki rozwojowej Województwa Podkarpackiego, która zakłada szczególne wsparcie dla partnerstw o charakterze ponadgminnym.

W zakresie **funkcji i miejsca** niniejszej strategii w odniesieniu do dokumentów o charakterze strategicznym na poziomie lokalnym, niniejsza strategia:

- określa cele i projekty wspólne dla samorządów MOF Sandomierz, nie odbierając jednocześnie prawa do stanowienia polityki lokalnej przez poszczególne samorządy (strategie rozwoju i inne);
- jest brana pod uwagę przy przygotowaniu dokumentów strategicznych na poziomie lokalnym (strategia rozwoju, program rewitalizacji, plan gospodarki niskoemisyjnej, itp.), dokumentów planistycznych oraz finansowych (WPF);
- stanowi podstawę w negocjowaniu wsparcia z różnych dostępnych źródeł oraz włączania się w inicjatywy o charakterze regionalnym czy ponadregionalnym (współpraca z obszarami z regionów sąsiedzkich).

6.5. MONITOROWANIE I OCENA WDRAŻANIA

Elementem kontroli społecznej i sposobem oceny skuteczności realizacji zamierzeń strategicznych jest system monitoringu i ewaluacji strategii, będącej podstawą do jej oceny w kontekście efektywności i skuteczności. Proces ten prowadzony jest zasadniczo w dwóch uzupełniających się aspektach, które powinny być stosowane łącznie, tj.:

- danych liczbowych i wskaźnikowych (ile i jak jest?)
- refleksji pogłębionej i komentarza kontekstowego (co to oznacza i dlaczego tak jest?)

Skwantyfikowane dane i wskaźniki realizacji strategii stanowią podstawowy, chociaż nie jedyny, element walidacji skuteczności podejmowanych działań strategicznych. Analiza wskaźników i ich wartości stanowić może jedynie wstęp do formułowania wniosków, gdyż **wymaga każdorazowo komentarza strategicznego** w ocenie skuteczności.

6.5.1. Rezultaty strategiczne

System oceny realizacji strategii będzie dostarczał informacji dotyczących głównych problemów i sukcesów w realizacji celów strategicznych oraz będzie wskazywał na niezbędny zakres i przedmiot aktualizacji jej zapisów. Ocena realizacji strategii będzie dokonywana za pomocą dwóch rodzajów wskaźników: rezultatu strategicznego i produktu, według poniższej tabeli.

Matryca prezentuje zasadnicze wskaźniki oceny skuteczności podejmowanych działań i oczekiwane trendy. Szczegółowe wartości docelowe wynikać będą z realizowanych projektów strategicznych wynikających z określonych celów i priorytetów strategicznych.

Tabela 13: Matryca wskaźników strategicznych

Rodzaj wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Trend
WSKAŹNIKI REZULTATU STRATEGICZNEGO		
Wskaźniki rezultatu horyzontalne		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	WLWK-RCR077 (odwiedzający/rok) - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	wzrost
Cel 1. Wysoka jakość życia mieszkańców oraz spójność społeczna obszaru MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	WLWK-RCR071 (szt.) - Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych	wzrost
Cel 2. Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	WLWK-RCR064 – (osoby)Roczna liczba użytkowników infrastruktury rowerowej	wzrost
Cel 3. Wysoka jakość środowiska i spójność przestrzenna obszaru MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	WLWK-RCR032 (MW) - Dodatkowa moc zainstalowana odnawialnych źródeł energii	wzrost
Cel 4. Wysoka dostępność komunikacyjna MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	WLWK-RCR062 (osoby)- Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego	wzrost
Cel 5. Efektywna współpraca i zarzadzanie na rzecz zrównoważonego rozwoju MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	PROG-FESWR-08 (osoby) - Liczba odbiorców przedsięwzięć informacyjno-promocyjnych	wzrost
WSKAŹNIKI PRODUKTU		
Wskaźniki produktu horyzontalne		
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO074 (osoby) - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	43204

WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO075 (szt.) - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	1
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO076 (szt.) - Zintegrowane projekty rozwoju terytorialnego	1
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO077 (szt.) - Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	7
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO112 (szt.) - Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	6
Cel 1. Wysoka jakość życia mieszkańców oraz spójność społeczna obszaru MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLFCO07 (szt.)- Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO141 (szt.)- Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO058 (szt.)- Wspierana infrastruktura rowerowa	wzrost
Cel 2. Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-EECO05 (osoby)- Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie	wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO135 (km)- Długość wspartych szlaków turystycznych	wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO194 (szt.) - Liczba obiektów infrastruktury na cele ukierunkowania ruchu turystycznego albo edukacji przyrodniczej	wzrost
Cel 3. Wysoka jakość środowiska i spójność przestrzenna obszaru MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK PRODUKTU	PROG-FESWP-04 (szt.) - Liczba wspartych obiektów związanych z ochroną przyrody	wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO023 (szt.) - Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków	wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO026 (szt.)- Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania się do zmian klimatu	wzrost
Cel 4. Wysoka dostępność komunikacyjna MOF Sandomierz		
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO082 (km) - Długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii autobusowych	wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO099 (szt.)- Liczba przebudowanych i rozbudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO245 (szt.)- Liczba inwestycji poprawiających bezpieczeństwo ruchu drogowego	wzrost
Cel 5. Efektywna współpraca i zarzadzanie na rzecz zrównoważonego rozwoju MOF Sandomierz		

WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-EECO18 (szt.) - Liczba objętych wsparciem podmiotów administracji publicznej lub służb publicznych na szczeblu krajowym, regionalnym lub lokalnym	wzrost

Źródło: opracowanie własne

6.5.2. Monitorowanie procesu wdrażania strategii

Podstawą skutecznego wdrażania działań służących osiąganiu celu głównego i celów szczegółowych strategii jest dysponowanie **wiedzą na temat postępów** osiąganych w zakresie wdrażanego projektu strategicznego, ich skuteczności (efektywności) oraz **zdolność do reagowania na pojawiające się trudności i ryzyka** w realizacji założeń strategii, w tym osiągania zaplanowanych efektów w określonych terminach.

Monitoring wdrażania strategii w trakcie jej realizacji będzie polegał na ciągłym i systematycznym gromadzeniu i opracowywaniu informacji i danych zbieranych od poszczególnych realizatorów działań strategicznych.

Za monitorowanie strategii odpowiada Zespół Roboczy we współpracy z poszczególnymi samorządami wchodzącymi w skład MOF Sandomierz. Niezbędne dane, informacje o ryzykach i inne niezbędne dane wraz z kontekstem, istotne z punktu widzenia realizacji strategii będą gromadzone na poziomie roboczym, a decyzje w ich zakresie zależeć będą od Komitetu Sterującego MOF Sandomierz.

W celu operacjonalizacji powyższych założeń, zakłada się **cykliczny proces monitorowania w postaci raportów**, zawierających kluczowe informacje o postępie rzeczowym i finansowym dotyczącym strategii.

Wnioski płynące z procesu monitoringu (raportu), przygotowane w okresach dwuletnich za lata 2024-2026, 2027-2028 i 2029-2030, przygotowane przez Zespół Roboczy we współpracy z poszczególnymi samorządami wchodzącymi w skład MOF Sandomierz, zaopiniowane przez Zespół Doradczy i przyjęte przez Komitet Sterujący MOF Sandomierz, będą stanowiły podstawę do **ewentualnej aktualizacji strategii** poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań.

6.5.3. Ewaluacja strategii

Kluczowym narzędziem oceny skuteczności strategii z punktu widzenia wstecz, ale też na przyszłość, jest **ewaluacja**, która odbywa się w konkretnych momentach czasu i dotyczy analizy osiągniętych zamierzeń i rezultatów oraz ich wpływu na sytuację społeczno-gospodarczą obszaru MOF Sandomierz. W procesie ewaluacji

kluczowy jest komentarz i **refleksja pogłębiona** na temat skuteczności podjętych działań z perspektywy czasu oraz możliwych sugestii i praktyk na przyszłość.

W strategii zakłada się ewaluację dwuetapową:

- **Ewaluacja śródterminowa** (mid-term): jest prowadzona w celu diagnozy stopnia, w jakim udało się osiągnąć zakładane wskaźniki rezultatu w połowie realizacji strategii; przeprowadzana co najmniej raz (w połowie, po roku 2028, za okres do 2028);
- **Ewaluacja końcowa** (ex-post): pokazuje, co się udało osiągnąć, jakim kosztem, a także, co się nie udało, z jakich powodów i kto za to odpowiada. w ramach ewaluacji ex-post zbadać można, jaki wpływ realizacja strategii miała na mieszkańców obszaru MOF Sandomierz; przeprowadzana na zakończenie procesu wdrażania strategii (za cały okres do roku 2030).

Przedmiotem ewaluacji będzie przede wszystkim stopień osiągnięcia celów strategicznych, skuteczność osiągania rezultatów bezpośrednich, wpływ na środowisko społeczno-gospodarcze oraz głębokość zmian (trwałość). W systemie oceny uwzględnia się stosowanie poniższych kryteriów oceny:

- **Trafność** – zgodność interwencji ze zdiagnozowanymi wyzwaniami;
- **Efektywność** – relacja pomiędzy poniesionymi nakładami, a faktycznymi efektami;
- **Skuteczność** – stopień realizacji celów strategicznych;
- **Użyteczność** – faktyczna użyteczność i konsekwencje podjętych interwencji;
- **Trwałość** – stopień głębokości zmian.

Za ewaluację strategii odpowiada Zespół Roboczy we współpracy z poszczególnymi samorządami wchodzącymi w skład MOF Sandomierz. Niezbędne dane, informacje o ryzykach i inne niezbędne dane wraz z kontekstem, istotne z punktu widzenia realizacji strategii będą gromadzone na poziomie roboczym, a decyzje w ich zakresie zależeć będą od Komitetu Sterującego MOF Sandomierz.

W celu operacjonalizacji powyższych założeń, rekomenduje się opracowywanie **Raportów ewaluacyjnych z realizacji strategii**, zawierających:

- Metodologię i bazowe informacje **rzeczowe i finansowe**, w tym dane liczbowe, statystyczne i nominalne w zakresie efektów realizacji strategii;
- Stopień realizacji **celów strategicznych**, w tym rezultatów i wskaźników;
- **Kontekst i komentarz**, tworzące niezbędne tło i pozwalających na stworzenie całościowego obrazu;
- **Analizę wyników** (efektywności);
- **Zewnętrzne spojrzenie** i zestawienie z otoczeniem społeczno-gospodarczym;
- Podsumowanie z **rekomendacjami** dotyczącymi następnego okresu.

Wnioski płynące z raportu śródterminowego, przygotowane przez Zespół Roboczy we współpracy z poszczególnymi samorządami wchodzącymi w skład MOF Sandomierz, zaopiniowane przez Zespół Doradczy i przyjęte przez Komitet Sterujący MOF Sandomierz, będą stanowiły podstawę do **ewentualnej aktualizacji strategii** poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie zmian systemu zarządzania, projektów strategicznych, przyjętych wskaźników. Wnioski płynące z raportu końcowego, przygotowanego przez Zespół Roboczy we współpracy z poszczególnymi samorządami wchodzącymi w skład MOF Sandomierz, zaopiniowanego przez Zespół Doradczy i przyjętego przez Komitet Sterujący MOF Sandomierz, będą stanowiły podstawę do **programowania przyszłej strategii**, jako punkt wyjścia do kolejnych raportów i analiz diagnostycznych.

7. SPÓJNOŚĆ STRATEGII Z ZAŁOŻENIAMI POLITYK KRAJOWYCH, REGIONALNYCH I LOKALNYCH

Strategia odnosząc się w swych założeniach (celach głównych, strategicznych i działaniach priorytetowych) do zidentyfikowanych problemów mieszkańców MOF Sandomierz, uwzględnia kontekst innych dokumentów strategicznych na szczeblu lokalnym (stanowiąc istotny element całościowej wizji rozwoju obszaru), a także dokumentów regulujących działania w przedmiotowym obszarze na szczeblu subregionalnym, regionalnym, krajowym oraz europejskim. W związku z tym, komplementarność z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność realizacji Strategii.

7.1. SPÓJNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU Z ZAŁOŻENIAMI POLITYK KRAJOWYCH

7.1.1. Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju

Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju, przyjęta w 2015 r. przez 193 państwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), to program działań o bezprecedensowym zakresie i znaczeniu, definiujący model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Zgodnie z Agendą 2030 współczesny wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach, przy równoczesnej realizacji szeregu celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Analiza spójności dokumentów strategicznych z Agendą ONZ 2030 stanowi swego rodzaju novum w polskiej polityce rozwoju. Zobowiązanie do realizacji Agendy jest dobrowolne i nie umocowane w instrumentach finansowych, z których mogłaby korzystać Polska lub polskie regiony. Niemniej układ celów Agendy wyznacza uniwersalny, globalny model zrównoważonego rozwoju, a sygnatariusze Agendy, w tym Polska, solidarnie zobowiązali się do aktywnej realizacji i monitorowania jej postępu.

Cele Agendy, w które bezpośrednio wpisują się założenia Strategii, to:

- Cel 3. Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt;
- Cel 4. Zapewnić wszystkim wysokiej jakości edukację oraz promować uczenie się przez całe życie;
- Cel 6. Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi;

- Cel 8. Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi;
- Cel 11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu;
- Cel 13. Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom;
- Cel 15. Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymywać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej.

Spójność założeń Strategii z wyżej wymienionymi celami przejawia się bezpośrednio lub pośrednio we wszystkich celach Agendy, tj.:

- Cel. 1 „Wysoka jakość życia mieszkańców" poprzez rozwój infrastruktury komunalnej oraz ochronę środowiska i ograniczanie niskiej emisji – spójność w szczególności z celami 3, 6, 11, 13, 15 Agendy
- Cel. 2 „Efektywna współpraca i zarządzanie na rzecz zrównoważonego rozwoju" poprzez cyfryzację i zagospodarowanie czasu wolnego – spójność w szczególności z celami 4, 8, 11 Agendy
- Cel 4 „Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka" poprzez wspieranie przedsiębiorczości oraz wzmacnianie integracji mieszkańców – spójność w szczególności z celami 3, 8, 11 Agendy.

7.1.2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR) jest dokumentem przyjętym przez Radę Ministrów we wrześniu 2019 r. i jest on w pełni komplementarny do zapisów SOR w wymiarze terytorialnym oraz zgodny z rozstrzygnięciami funkcjonalno-przestrzennymi zawartymi w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. KSRR przewiduje realizację trzech głównych celów:

- Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym;
- Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych;
- Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk publicznych.

W zakresie komplementarności z merytorycznymi celami KSRR, Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz wykazuje najsilniejszą komplementarność z celami:

- Celu 1. Wysoka jakość życia mieszkańców oraz spójność społeczna obszaru MOF Sandomierz
- Celu 2. Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka

- Celu 5. Efektywna współpraca i zarządzanie na rzecz zrównoważonego rozwoju.

7.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030

Głównym celem Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 (SOR) jest: tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski, przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Cel ten uwypukla zatem aspekty związane z jakością życia i dobrobytem ludności, stawiając wymiar społeczny na pierwszym miejscu. Cel ten w pewien sposób koreluje z wizją MOF Sandomierz: „To obszar spójny przestrzennie i cechujący się wysoką jakością środowiska. Umiejętnie dbający i wykorzystujący posiadane walory przyrodnicze oraz potencjał dziedzictwa kulturowego, a także aktywnie adaptujący się do zmian klimatycznych".

7.1.4. Polityka Ekologiczna Państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej

W systemie dokumentów strategicznych Polityka Ekologiczna Państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej (PEP2030) stanowi doprecyzowanie i operacjonalizację zapisów SOR. W związku z powyższym, cel główny PEP2030, tj. Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców, został przeniesiony wprost z SOR.

Priorytety zostały doprecyzowane i określone w odpowiedzi na najważniejsze trendy w obszarze środowiska:

- Priorytet 2.1. Zrównoważony rozwój gospodarczy MOF Sandomierz
- Priorytet 2.2. Transformacja gospodarki w kierunku innowacyjnej i zielonej
- Priorytet 3.1. Aktywna adaptacja do zmian klimatycznych
- Priorytet 3.2. Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych.

7.1.5. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030

Kierunki działań Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, z którymi Strategia jest najmocniej powiązana:

- Opis
- 1.1.2. Zwiększenie atrakcyjności i jakości edukacji poziomu podstawowego i średniego na terenie MOF

- 1.1.3. Wsparcie rozwoju kompetencji, umiejętności i wiedzy osób dorosłych, ukierunkowane na podnoszenie aktywności zawodowej i ekonomicznej mieszkańców MOF
- 1.1.7. Zapewnienie optymalnej dostępności do kadr oświaty i edukacji, zabezpieczających wysoki poziom edukacji na terenie MOF
- 1.4.1. Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej
- 2.2.4. Wspieranie lokalnych startupów
- 5.3.3. Wspieranie rozbudowy sieci internetowej, w tym dążenie do zwiększania dostępu do internetu dużych prędkości.

Wdrożenie Strategii przyczyni się do zwiększenia zaangażowania obywateli w życie publiczne, szczególnie poprzez stworzenie platformy stałej współpracy i komunikacji gminy z mieszkańcami, realizację projektów sprzyjających budowaniu sentymentu i przywiązania do gminy czy wdrażania programu grantowego wspierającego inicjatywy oddolne. Wdrażanie Strategii będzie sprzyjać włączeniu społecznemu, szczególnie poprzez wyrównywanie szans edukacyjnych i kreowanie możliwości do rozwoju młodych ludzi oraz zapewnienie udziału w życiu społecznym seniorom i osobom niepełnosprawnym, których nie brakuje na obszarze MOF Sandomierz, a także poprzez podnoszenie kompetencji zawodowych mieszkańców. Integracja mieszkańców zostanie zwiększona m.in. poprzez tworzenie warunków do partycypacji społecznej. Planowane są także zadania z zakresu cyfryzacji, w tym rozwoju e-administracji, a co za tym idzie digitalizacji i udostępniania danych, w tym dóbr kultury.

7.1.6. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 jest jedną ze strategii rozwoju, o których mowa w Ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r. poz. 1057) i zastępuje Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020 przyjętą uchwałą nr 163 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2012 r. (M.P. poz. 839). W Strategii przedstawiono pogłębioną analizę możliwości rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w wymiarze regionalnym, co umożliwiło określenie kluczowych kierunków ich rozwoju do 2030 r.

Cele i kierunki interwencji, w które bezpośrednio wpisują się założenia Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz:

- Cel 1: Wysoka jakość życia mieszkańców oraz spójność społeczna obszaru MOF Sandomierz
- 1.1.5. Wypracowanie wspólnej polityki i bogatej oferty prowadzącej integracji młodzieży z terenu MOF.

- 1.1.7. Zapewnienie optymalnej dostępności do kadr oświaty i edukacji, zabezpieczających wysoki poziom edukacji na terenie MOF.
- 1.2.4. Rozwój infrastruktury na rzecz osób starszych oraz spójnej oferty w ramach polityki senioralnej.
- 1.3.2. Rozwój infrastruktury publicznej i komunalnej służącej rozwojowi mieszkalnictwa.
- 1.4.1. Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej.
- Cel 2. Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka:
- 2.1.3. Wspieranie tworzenia wspólnej oferty eksportowej.
- 2.1.4. Stworzenie baz danych i narzędzi teleinformatycznych służących rozwojowi gospodarczemu.
- 2.1.5. Rozwinięcie wspólnej oferty inwestycyjnej z uwzględnieniem potencjałów i potrzeb partnerów MOF.
- 2.1.8. Wsparcie powstania agencji rozwoju gospodarczego MOF.
- 2.2.5. Wspieranie rolnictwa ekologicznego i tworzenie warunków do sprzedaży produktów regionalnych.
- 2.2.7. Wspieranie specjalizacji gospodarczej MOF w oparciu o istniejące zasoby

Jednym z elementów przewidzianych do realizacji w ramach Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz jest budowa lub modernizacja infrastruktury technicznej, która będzie prowadzona w sposób zintegrowany z działaniami uzupełniającymi, służącymi zwiększeniu dostępności cyfrowej terenów MOF Sandomierz. Zwiększona będzie dostępność cyfrowa, która coraz silniej warunkuje możliwość upowszechnienia wielu nowych technologii i modeli biznesowych opartych na cyfryzacji i sieci internetowej, w tym Internetu rzeczy, technologii satelitarnych, e-handlu. Planuje się inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej.

Do najważniejszych pozarolniczych wyzwań o charakterze społeczno- gospodarczym, przed którymi stoją obszary wiejskie niebędące wiejskimi strefami podmiejskimi dużych miast, zaliczono m.in. inwestycje służące poprawie jakości usług podstawowych na obszarach wiejskich, do których zaliczono edukację, opiekę zdrowotną, osobami niepełnosprawnymi i seniorami, rozwój kapitału społecznego, jak też poprawę jakości działania instytucji publicznych i kultury – inwestycje takie zostały wskazane jako priorytetowe w Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz. Planowany jest m.in. rozwój e-usług, zwiększenie dostępu do wysokiej jakości systemu ochrony zdrowia, wspieranie rozwoju i uczenia się mieszkańców przez całe życie, w tym w zakresie podnoszenia kompetencji zawodowych, wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych.

Wdrażanie Strategii przyczyni się też do dynamizacji przedsięwzięć na rzecz likwidacji niskiej emisji z systemów grzewczych. Planowane jest też wdrożenie i rozwój infrastruktury błękitno-zielonej. Strategia przewiduje realizację projektów z zakresu

zwiększenia efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, mieszkalnych, a także w przedsiębiorstwach, w tym wykorzystanie OZE.

7.1.7. Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (PZRP)

Plany zarządzania ryzykiem powodziowym (PZRP) to dokumenty planistyczne, których obowiązek opracowania oraz cyklicznego przeglądu i aktualizacji wynika z dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywa Powodziowa) oraz z ustawy Prawo wodne. Aktualnie obowiązujący Plan zarządzania ryzykiem powodziowym został przyjęty rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 2739). W granicach MOF Sandomierz w PZRP wskazano konieczność realizacji zadań pn.:

- „Rozbudowa lewego wału rzeki Trześniówki w km 0+000-3+710 na terenie m. Sandomierz i gminy Sandomierz, pow. sandomierski" o nr ID: W_GWW_1727,
- „Rozbudowa lewego wału rzeki Wisły Zawisełcze-Otoka w km 17+000-42+300 i km 0+000-0+200 m. Sandomierz, gm. Samborzec, gm. Koprzywnica, gm. Łoniów, pow. Sandomierz" o nr ID: W_GZW_1743,
- „Rozbudowa lewego wału rzeki Wisły w km 0+000-1+300 m. Sandomierz, pow. Sandomierz" o nr ID: W_GZW_1744,
- „Rozbudowa lewego wału rzeki Wisły w km 0+000-1+800 m. Sandomierz, pow. Sandomierz" o nr ID: W_GZW_1745,
- „Rozbudowa wałów rzeki Gorzyczanki spełniających funkcję wału cofkowego rzeki Koprzywianki w km 7+500 w m. Samborzec w gm. Samborzec" o nr ID: W_GZW_2962,
- „Rozbudowa wałów Wisły sandomierskiej wymagających podwyższenia" o nr ID: W_GZW_1274,
- „3B.1/1. Ochrona przeciwpowodziowa Sandomierza - zakończenie zadania 3 i 4" o nr ID: W_GZW_5009,
- „Kompleksowa poprawa warunków przepływu w korytach rzek: Starej Gorzyczanki, Cieku od Bogorii i Atramentówki, woj. świętokrzyskie" o nr ID: W_GZW_1154.

W przypadku działań o ID: W_GZW_1743, W_GZW_1744, W_GZW_1745, W_GZW_1274 ich zakres będzie uzależniony od wyników Studium Wykonalności dla zabezpieczenia przeciwpowodziowego obszaru pomiędzy Krakowem a Zawichostem noszącego nazwę „Program działań retencyjnych stanowiący element zarządzania ryzykiem powodziowym w RW Górnej-Zachodniej Wisły oraz Górnej-Wschodniej Wisły między Krakowem a Zawichostem" (ID: W_GZW_GWW_5005), które jest zaplanowane na lata 2022 – 2024.

Zadania określone w Strategii, które są komplementarne z działaniami planowanymi w ramach PZRP, to: „Rozwój infrastruktury błękitno-zielonej" „Rozwój systemów zagospodarowania wód opadowych i roztopowych" oraz „Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców".

7.1.8. Plan przeciwdziałania skutkom suszy (PPSS)

Zgodnie z zapisami Planu: Działania mające na celu wzmocnienie oraz przywrócenie zdolności retencyjnych danego obszaru, takie jak:

- ochrona oraz odbudowa ekosystemów;
- ochrona oraz odbudowa bioróżnorodności m.in. poprzez renaturyzację i renaturalizację ekosystemów wodnych i od wód zależnych oraz terenów podmokłych, zalesienia, biologizację gleby;
- wdrażanie zasady zrównoważonego planowania i projektowania obszarów miejskich (tzw. smart city, wprowadzanie elementów błękitno-zielonej infrastruktury);
- zmiany na rzecz ograniczania wodochłonności gospodarki – skutecznie przeciwdziałają skutkom suszy, ale także mają swój pozytywny wpływ na tworzenie gospodarki neutralnej dla klimatu. Zatem działania adaptacyjne stosowane w przeciwdziałaniu skutkom suszy nie tylko minimalizują skutki wystąpienia suszy, ale również przyczyniają się do obniżania zagrożenia występowania tego zjawiska.

W Planie zamieszczono mapy klas zagrożenia: suszą rolniczą na terenach rolnych lub leśnych, suszą hydrologiczną, suszą hydrogeologiczną w JCWPd oraz łączną.

Na terenach gmin MOF Sandomierz występuje:

- zagrożenie suszą atmosferyczną – ekstremalne (klasa IV) oraz silne (klasa III),
- zagrożenie suszą rolniczą – wszystkie klasy od ekstremalnego do słabego zagrożenia,
- zagrożenie suszą hydrologiczną – silne (południowa część MOF) oraz umiarkowane (północna część MOF),
- zagrożenie suszą hydrogeologiczną –umiarkowane (zachodnia i centralna część MOF) oraz słabe (wschodnie obrzeża MOF),

łączne zagrożenie suszą – silne na większości obszaru MOF oraz umiarkowane.

Rekomendowane działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy na terenie MOF Sandomierz:

- Realizacja przedsięwzięć zmierzających do zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji;
- Wykorzystanie wód z systemów drenarskich do nawożenia i nawadniania upraw polowych;

- Uwzględnienie tematyki suszy hydrologicznej i hydrogeologicznej w ramach planów zarządzania kryzysowego wszystkich szczebli;
- Opracowanie i wdrożenie działań/lekcji dot. tematyki suszy do szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych, w szczególności w zakresie definicji suszy, przyczyn jej występowania, skutków oraz sposobów identyfikowania i przeciwdziałania jej skutkom;
- Propagowanie ponownego wykorzystania wód;
- Opracowanie zasad finansowania działań przeciwdziałających skutkom suszy.

Zadania określone w Strategii, które najmocniej korelują z zapisami Planu przeciwdziałania skutkom suszy, to: „Rozwój infrastruktury błękitno-zielonej" „Rozwój systemów zagospodarowania wód opadowych i roztopowych" oraz „Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców".

7.1.9. Plan gospodarowania wodami na obszarze Dorzecza Wisły

Dnia 16 lutego 2023 r. ogłoszono w Dzienniku Ustaw rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły. Rozporządzenie to weszło w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia, tj. w dniu 17 lutego 2023 r.

Plan zawiera wykaz jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych, ich charakterystykę oraz stan jakościowy.

Zgodnie z art. 59 Ustawy Prawo Wodne, celem środowiskowym dla JCWPd jest:

- zapobieganie lub ograniczanie wprowadzania do nich zanieczyszczeń,

- zapobieganie pogorszeniu oraz poprawa ich stanu,

- ich ochrona i podejmowanie naprawczych, a także zapewnianie równowagi między poborem a zasilaniem tych wód, tak aby osiągnąć ich dobry stan.

Ponadlokalny Miejski Obszar Funkcjonalny Sandomierza znajduje się na obszarze dorzecza Wisły w regionie wodnym Górnej — Zachodniej Wisły oraz w regionie wodnym Górnej — Wschodniej Wisły (część m. Sandomierz), a główne rzeki to Wisła, Opatówka oraz Koprzywnianka. Na obszarze MOF znajduje się także 10 jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) i ich zlewni:

- Gorzyczanka (RW200006219489),
- Polanówka (RW2000062194929),
- Opatówka (RW200006231499),
- Smugi (RW200006231542),
- Łacha II (RW20000623169),
- Gorzyczanka (RW2000092194969),
- Ramię boczne Wisły (RW200009219949),
- Koprzywianka od Modlibórki do ujścia (RW200011219499),

- Trześniówka od Karolówki do ujścia (RW200011219699),
- Wisła od Wisłoki do Sanny (RW2000122319).

Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (IIaPGW) jest podstawowym dokumentem planistycznym w gospodarce wodnej, w którym ustalono cele środowiskowe dla wód oraz obszarów chronionych. Jako główny cel wskazano osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych, w tym co najmniej dobrego stanu lub potencjału ekologicznego oraz osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód podziemnych, w tym dobrego stanu ilościowego i dobrego stanu chemicznego.

W poniższej tabeli przedstawiono informacje o stanie i cele środowiskowych dla tych JCWP.

Tabela 14 Jednolite części wód powierzchniowych (JCWP) położone w granicach obszaru opracowania

Kod i nazwa JCWP	Stan ogólny	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego	Cele środowiskowe
RW200006219489 Gorzyczanka	zły stan wód	zagrożona	umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [przewodność elektrolityczna właściwa w 200C, 10]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D dobry stan chemiczny
RW2000062194929 Polanówka	zły stan wód	zagrożona	umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot ogólny, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C, IO]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D dobry stan chemiczny
RW200006231499 Opatówka	zły stan wód	zagrożona	umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [OWO, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C, IO]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w),fluoranten(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry

Kod i nazwa JCWP	Stan ogólny	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego	Cele środowiskowe
RW200006231542 Smugi	zły stan wód	zagrożona	umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D dobry stan chemiczny
RW20000623169 Łacha II	zły stan wód	zagrożona	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w)] oniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry
RW2000092194969 Gorzyczanka	brak danych	zagrożona	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D dobry stan chemiczny
RW200009219949 Ramię boczne Wisły	zły stan wód	zagrożona	umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot ogólny, azot amonowy, fosfor ogólny, fosforany, BZT5, IO]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D dobry stan chemiczny
RW200011219499 Koprzywianka od Modlibórki do ujścia	zły stan wód	zagrożona	umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [EFI+PL/ IBI_PL]; pozostałe wskaźniki — II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D; zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników (benzo(a)piren(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry

Kod i nazwa JCWP	Stan ogólny	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego	Cele środowiskowe
RW200011219699 Trześniówka od Karolówki do ujścia	zły stan wód	zagrożona	dobry potencjał ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry
RW2000122319 Wisła od Wisłoki do Sanny	zły stan wód	zagrożona	umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [IFPL, MMI, EFI+PL/ IBI_PL]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny na odcinku cieku istotnego Wisła w obrębie JCWP (dla jesiotra); zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych; zapewnienie drożności cieku dla migracji gatunków o znaczeniu gospodarczym na odcinku cieku głównego Wisła w obrębie JCWP (dla troci wędrownej) stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry

Źródło: www.apgw.gov.pl – Karty Charakterystyk JCWP

Dla osiągniecia celów środowiskowych opracowane zostały katalogi i zestawy działań naprawczych. Dla wszystkich JCW obowiązuje katalog działań krajowych natomiast dla wybranych JCW przypisane zostały działania podstawowe i uzupełniające z zestawu działań. Poniższa tabela przedstawia działania podstawowe dla JCWP leżących w granicach MOF Sandomierz.

Tabela 15 Działania podstawowe dla JCWP położonych w granicach obszaru opracowania

Nazwa i kod JCWP	Nazwa działania podstawowego
Gorzyczanka- RW200006219489 Polanówka - RW2000062194929 Opatówka - RW200006231499 Łacha II - RW20000623169 Ramię boczne Wisły - RW200009219949	Kontrole dotyczące stosowania programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu przez podmioty prowadzące produkcję rolną i działalność
Opatówka - RW200006231499 Smugi - RW200006231542 Łacha II - RW20000623169	Rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych w zakresie utrzymania naturalnego charakteru koryta.

Nazwa i kod JCWP	Nazwa działania podstawowego
Trześniówka od Karolówki do ujścia - RW200011219699 Wisła od Wisłoki do Sanny - RW2000122319	
Opatówka - RW200006231499	Ochrona i odtwarzanie naturalnych procesów hydromorfologicznych w korycie w zakresie spełnienia celów środowiskowych obszarów przyrodniczych
Opatówka - RW200006231499 Łacha II - RW20000623169 Koprzywianka od Modlibórki do ujścia - RW200011219499 Wisła od Wisłoki do Sanny - RW2000122319	Realizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych.
RW20000623169 Łacha II	Rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych w zakresie dopływu zanieczyszczeń.
Łacha II - RW20000623169 Trześniówka od Karolówki do ujścia - RW200011219699	Poprawa stanu elementów hydromorfologicznych w zakresie spełnienia celów środowiskowych
Wisła od Wisłoki do Sanny - RW2000122319	Kontrola gospodarowania wodami oraz przeglądy pozwoleń wodnoprawnych

Źródło: www.apgw.gov.pl – Karty Charakterystyk JCWP

MOF Sandomierza znajduje się także na obszarze trzech jednolitych części wód podziemnych (JCWPd).

Tabela 16 Jednolite części wód podziemnych (JCWPd) położone w granicach obszaru opracowania

Kod JCWPd	Stan JCWPd	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego	Przypisane cele środowiskowe
PLGW2000116	dobry	niezagrożona	dobry stan chemiczny dobry Stan ilościowy
PLGW2000117	dobry	niezagrożona	dobry stan chemiczny dobry stan ilościowy
PLGW2000135	słaby	zagrożona chemicznie	dobry stan chemiczny z wyłączeniem przekroczeń wartości progowej dobrego stanu w przypadku wskaźników: K, Fe, Mn, As, pH, Al, SO4, TOC dobry stan ilościowy

Źródło: www.apgw.gov.pl – Karty Charakterystyk JCWPd

Jednolite części wód powierzchniowych znajdujących się w granicach gmin objętych przedmiotowym opracowaniem odznacza się stanem ogólnym określonym jako zły stan wód, dla jednej nie określono stanu, dwie jednolite części wód podziemnych odznaczają się stanem dobrym, natomiast jednej stan określono jako słaby.

Obszar opracowania znajduje się w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 422 Romanówka (część obszaru gminy Dwikozy).

Zadania określone w Strategii, które są komplementarne z celami środowiskowymi dla JCWP i JCWPd oraz katalogiem działań zapisanym w Planie Gospodarowania Wodami mieszczą się w ramach celu strategicznego 2:

- Modernizacja i wykorzystanie zbiorników retencyjnych wraz z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym, z uwzględnieniem przystosowania do pełnienia funkcji turystycznej
- Ochrona różnorodności biologicznej
- Rekultywacja obszarów poprzemysłowych
- Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
- Zabezpieczenie przed skutkami ograniczonego dostępu do wody, niskimi zasobami wodnym
- Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury
- Wspieranie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej w obiektach użyteczności publicznej

7.1.10. Umowa Partnerstwa dla realizacji spójności 2021-2030 w Polsce

Umowa Partnerstwa określa strategiczne kierunki programowania i ustalenia dotyczące skutecznego i efektywnego korzystania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), Funduszu Spójności (FS), Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST) i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury (EFMRA) na okres od dnia 1 stycznia 2021 r. do dnia 31 grudnia 2027 r. Dokument ten zawiera 6 celów, są to:

- Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki promowaniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej;
- Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa;
- Lepiej połączona Europa;
- Europa o silniejszym wymiarze społecznym;
- Europa bliżej obywateli;

Umożliwienie regionom i obywatelom łagodzenia społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu.

Założenia Strategii MOF Sandomierz wpisują się bezpośrednio lub pośrednio w każdy z powyżej wskazanych celów. Szczególna spójność zauważalna jest dla działań priorytetowych w Strategii, takich jak: „Wysoka jakość środowiska i spójność przestrzenna obszaru MOF Sandomierz" oraz priorytety „Polityka społeczna przyczyniająca się do polepszenia jakości życia mieszkańców", „Rozwinięta oferta czasu wolnego", „Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych", „Zwiększona wewnętrzna spójność i dostępność komunikacyjna" oraz „Zrównoważony rozwój gospodarczy MOF Sandomierz".

7.2. SPÓJNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU Z ZAŁOŻENIAMI POLITYK REGIONALNYCH I PONADLOKALNYCH

7.1.1. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

W Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ wskazano 4 cele szczegółowe, w których zawarto cele operacyjne i kierunki działań. Te, w które bezpośrednio wpisują się założenia Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz na lata 2022–2030, to:

- Cel strategiczny 1. Inteligenta gospodarka i aktywni ludzie:
- Cel operacyjny 1.1 Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki
- Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu
- Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu
- Cel strategiczny 2. Przyjazny dla środowiska i czysty region:
- Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego
- Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczania skutków zagrożeń naturalnych
- Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna
- Cel strategiczny 3. Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi:
- Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie
- Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym
- Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu
- Cel strategiczny 4. Horyzontalny – sprawne zarządzanie regionem:
- Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem
- Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego

- Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa.

Wszystkie założenia w Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz, w tym działania priorytetowe i zadania, wpisują się bezpośrednio lub pośrednio w powyższe cele i kierunki działań.

Jednymi z zadań priorytetowych, które będą wdrażane przez gminy MOF Sandomierz, to m.in.: Opracowanie Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla MOF Sandomierz, rozwój turystyki w oparciu o zasoby kulturowe i przyrodnicze, tworzenie sprzyjających warunków do inwestowania, rozwój usług publicznych, edukacji, budowanie i rozwój partnerstw lokalnych.

7.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego przedstawiono cel główny, który brzmi: Wzmocnienie spójności terytorialnej regionu oraz konkurencyjności jego struktur funkcjonalnych drogą poprawy dostępności komunikacyjnej, zwiększenia wpływu miast na sąsiadujące obszary wiejskie, a także ułatwienia dostępu społeczeństwa do rynków pracy i wyżej zorganizowanych usług.

Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz określa działania priorytetowe i zadania wpisujące się w cele warunkujące, które stanowią rozwinięcie celu strategicznego PZPWŚ. Działania priorytetowe MOF Sandomierz:

- „Poprawa zewnętrznej dostępności komunikacyjnej MOF w celu podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru oraz uwolnienia potencjału turystycznego”, „Podnoszenie kompetencji mieszkańców MOF do uczestnictwa w kulturze poprzez wspieranie i rozwijanie rożnych form edukacji kulturowej” oraz „Rozwiniecie wspólnej oferty inwestycyjnej z uwzględnieniem potencjałów i potrzeb partnerów MOF.” wpisują się w cel 1 PZPWŚ – Wzrost konkurencyjności i innowacyjności przestrzeni gospodarczej województwa w tym szczególnie miast z myślą o wykorzystaniu lokalnych potencjałów rozwoju i dostosowaniu tej przestrzeni do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy;

- „Zrównoważony rozwój gospodarczy MOF Sandomierz” oraz „Stworzenie spójnego systemu edukacji na obszarze MOF, ukierunkowanego na zwiększanie szans rozwoju osobistego i zawodowego, dostosowanego do zmieniających się uwarunkowań demograficznych oraz społecznych” wpisują się w cel 3 PZPWŚ – Tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi zasobów ludzkich oraz integracji rynków pracy;

- „Ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych” wpisuje się w cel 4 PZPWŚ – Ochrona i racjonalne zagospodarowanie zasobów przyrodniczych i dóbr kultury, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju;

- „Tworzenie i wdrażanie kompleksowych inteligentnych rozwiązań i systemów zarządzania miastem, gminą, powiatem, w tym rozwiązań SMART. wpisuje się w cel 5 PZPWŚ – Kształtowanie systemów infrastruktury technicznej i społecznej w aspekcie poprawy dostępności i spójności przestrzennej oraz osiągniecia wysokiego standardu świadczenia usług.

Strategicznymi atutami województwa w kształtowaniu wizerunku regionu konkurencyjnego i otwartego dla inwestorów, który chce uczestniczyć w procesach rozwojowych kraju i Europy jest m.in.: urozmaicony i atrakcyjny turystycznie krajobraz oraz unikalne walory kulturowe w rejonie Sandomierza.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego zawarto kierunki przekształceń struktury funkcjonalno- przestrzennej województwa, gdzie wskazano obszary o największym potencjale rolniczym. Głównym zadaniem polityki przestrzennej na tych obszarach, także na terenie MOF Sandomierz będzie tworzenie warunków terenowych do wzrostu efektywności gospodarowania w rolnictwie z jednoczesną ekologizacją produkcji rolniczej oraz ograniczeniem negatywnych zjawisk w środowisku rolniczym. W Planie tym zawarto również kierunki kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego, gdzie jednym z nich jest ochrona walorów przyrodniczych występujących na terenie województwa. Do celów polityki ochronnej zaliczono: zachowanie i racjonalne wykorzystanie walorów przyrodniczych.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego uwzględniono: w przyszłości należałoby wyznaczyć i oznakować kolejne trasy i ścieżki rowerowe. Obszar MOF Sandomierz w powiązaniu z pozostałym obszarem posiada duży potencjał turystyczny, niemniej wymaga większego wypromowania i doinwestowania.

W Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz uwzględniono budowę ścieżki rowerowej, a także wykorzystanie potencjału turystycznego do rozwoju przedsiębiorczości.

7.2.3. Plan gospodarki odpadami dla województwa świętokrzyskiego 2022-2028

W projekcie Planu gospodarki odpadami dla województwa świętokrzyskiego 2022-2028 (Uchwała Nr LXV/809/23 Sejmiku Województwa świętokrzyskiego z dnia 26 października 2023 w sprawie uchwalenia aktualizacji 'Planu gospodarki odpadami dla województwa świętokrzyskiego" określono cztery główne cele dotyczące zapobiegania powstawania odpadów i ograniczania ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji i kierowanych na składowisko:

1) zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego województwa w kontekście gospodarki odpadami,

2) zapobieganie powstawaniu odpadów i dążenie do gospodarki o obiegu zamkniętym,

3) podniesienie standardów środowiskowych usług oraz infrastruktury w gospodarce

4) utrzymanie i nabywanie umiejętności ekologicznych

Na podstawie sformułowanych celów, określone zostały kierunki działań w zakresie zapobiegania powstawania odpadów oraz kształtowania systemu gospodarki odpadami. Są to przede wszystkim:

- edukowanie ekologiczne społeczeństwa pod kątem dokonywania świadomych zakupów, racjonalnego planowania zakupów artykułów spożywczych, kupowania produktów, które nie są nadmiernie opakowane, ponownego użycia poprzez rozpowszechnianie usług napraw, wypożyczania (np. rzadko stosowanych sprzętów i narzędzi), wymiany, sprzedaży i wykorzystania używanych przedmiotów np. poprzez giełdy rzeczy używanych, portale internetowe, stosowania toreb wielokrotnego użytku, możliwości zabrania z restauracji i miejsc zbiorowego żywienia pozostałości swojej żywności do domu,
- zastępowanie w procesie produkcyjnym substancji niebezpiecznych innymi substancjami niezawierającymi takich substancji, stosowania olejów, baterii i akumulatorów oraz sprzętu elektrycznego i elektronicznego o wydłużonym okresie użytkowania, ponownego wykorzystywania produktów,
- wdrażanie zmian technologicznych, które prowadzą do zapobiegania powstawaniu odpadów oraz zapewniają ich wykorzystanie w procesach produkcji, a także prowadzą do minimalizacji zużycia zasobów naturalnych,
- efektywnego gospodarowania zasobami.

Plan gospodarki odpadami dla województwa świętokrzyskiego określa ponadto kierunki działań w zakresie kształtowania sytemu gospodarki odpadami podejmowane dla osiągnięcia w/w celów. Najważniejsze z nich to:

- Dążenie do osiągnięcia synergii między obiegiem zamkniętym, a redukcją gazów cieplarnianych,
- Edukowanie ekologiczne, w tym w zakresie stosowania zielonych zamówień publicznych,
- Rozpoznawanie możliwości modyfikacji systemów zbierania i odbierania odpadów, na rzecz rozwijania systemu selektywnego zbierania i odbierania odpadów w tym odpadów ulegających biodegradacji,
- Poszukiwanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań z uwzględnieniem gospodarki o obiegu zamkniętym,
- Rozpoznanie potencjału terenów zamkniętych składowisk odpadów w kierunku np.: przywracania bioróżnorodności, budowy farm fotowoltaicznych,

- Propagowanie prawidłowych postaw konsumenckich w zakresie racjonalnego gospodarowania żywnością oraz przeciwdziałania marnowaniu żywności.

Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz wpisuje się w powyższe cele i kierunki działań, poprzez następujące kierunki działań:

- 2.2.2. Wspieranie, promocja i rozwój zielonej energetyki np. OZE,
- 2.2.6. Wspieranie rozwoju przemysłu 4.0,
- 3.1.3. Racjonalna gospodarka odpadami wraz z budową infrastruktury wspierającej segregacje, w tym PSZOK,
- 3.1.8. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców,
- 3.1.9. Prowadzenie monitoringu stanu środowiska oraz działań informacyjnych w tym zakresie.

8. OPIS PROCESU ANGAŻOWANIA PARTNERÓW SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH

Kwestia partycypacji uważana jest za miarę **poziomu rozwoju demokracji** i społeczeństwa obywatelskiego. Dlatego też jedną z istotniejszych form współpracy samorządu terytorialnego ze społecznością lokalną jest **udział mieszkańców w tworzeniu regionalnych i lokalnych planów rozwoju**, jako elementy aktywnej partycypacji społecznej.

Dla zapewnienia właściwego rozwoju ważny i konieczny staje się udział społeczności lokalnej lub jej reprezentantów w opracowywaniu i realizacji różnych decyzji, zwłaszcza tych o charakterze strategicznym. Dlatego też mieszkańcy muszą mieć zapewnioną możliwość uczestnictwa w procesie przygotowywania i wdrażania dokumentów, których efekty wdrożeniowe mają ich bezpośrednio i pośrednio dotyczyć. Sprawne funkcjonowanie lokalnej wspólnoty jest możliwe dzięki wdrożeniu jasnych zasad współpracy oraz klarownemu podziałowi ról i zadań.

W procesie planowania uwzględnia się lokalne uwarunkowania, szczególnie dotyczące właściwych interesariuszy, cele ich działań, punkty widzenia oraz rolę poszczególnych osób i ich oczekiwania. Zaangażowanie lokalnych przedstawicieli w proces planowania sprzyja wzrostowi świadomości społecznej na temat celów podejmowanych działań. W ten sposób następuje **utożsamianie się przedstawicieli lokalnej społeczności z podejmowanymi przez administrację działaniami**. Wzmacnia to również jakość podejmowanych decyzji publicznych (więcej punktów widzenia). Natomiast brak współpracy z osobami zainteresowanymi, które żyją i mieszkają na danym terenie, sprzyja niedowierzaniu mieszkańców co do zasadności i transparentności prowadzonych przez władze poczynań.

Proces zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych można ukazać we wszystkich trzech horyzontach czasowych:

- Etap **przygotowania** strategii,
- Etap **realizacji** strategii,
- Etap **oceny** strategii.

We wszystkich dotychczasowych działaniach w ramach przygotowania strategii kluczowym elementem było **aktywne i transparentne włączenie mieszkańców** i reprezentujących ich podmiotów. Po opinię społeczeństwa sięgano wielokrotnie używając różnych form współdziałania i tworzenia relacji, ale też informowania o planach i efektach podejmowanych działań (feedback).

Działanie w ramach partycypacji społecznej przy opracowaniu niniejszej strategii pozwoliło dostosować misję, wizję i cele strategiczne obszaru do potrzeb i oczekiwań interesariuszy, a także uzyskać społeczną akceptację podejmowanych przedsięwzięć.

Wybrany poziom zaangażowania mieszkańców w proces tworzenia strategii determinuje stopień użyteczności wypracowanych rozwiązań i osiągnięcia sukcesu w zmierzeniu się ze zdiagnozowanymi wyzwaniami MOF Sandomierz. Ma on wpływ na:

- integrację mieszkańców z terenem MOF Sandomierz i ich zaangażowaniem, które przynieść ma odczuwalną i trwałą pozytywną zmianę (zmiany wewnętrzne);
- kształtowanie wizerunku obszaru, jego rozpoznawalność i promocję (zmiany zewnętrzne).

8.1 ZESPÓŁ DORADCZY

W ramach procesu strategicznego wybrana została grupa partnerów społeczno-gospodarczych (kluczowych interesariuszy) powołanych i funkcjonujących jako tzw. **Zespół Doradczy**, czyli wyselekcjonowana grupa współpracy mająca na celu dostarczenie wiedzy i informacji o sytuacji na obszarze MOF Sandomierz, zapewniając różnorodność wniosków i ocen w trakcie procesu.

Kluczowymi czynnikami wyboru członków Zespołu Doradczego były:

- **Wpływ lokalny** – silne oddziaływanie na przygotowanie i realizację programu rozwoju MOF Sandomierz wynikające z formalnej roli regulatora lub egzekutora prawa, autorytetu i pozycji społecznej interesariusza, kompetencji i wiedzy specjalistycznej, posiadanych zasobów materialnych i niematerialnych, itd.
- **Zaangażowanie** – możliwość faktycznego i realnego zaangażowania się w proces rozwoju strategicznego, zarówno na etapie przygotowań (diagnozy i strategii), ale również na etapie jej wdrażania w okresie wieloletnim
- **Reprezentatywność** – zapewnienie zróżnicowania reprezentacji różnych grup interesariuszy wg czterech kategorii, przy szczególnej rekomendacji dla interesariuszy reprezentujących jednocześnie więcej kategorii sektorów (zapewnienie jeszcze większego zróżnicowania i reprezentatywności opinii).

Rysunek 22: Sektory kluczowych interesariuszy w Zespole Doradczym

Źródło: opracowanie własne

Zespół Doradczy partnerów społeczno-gospodarczych (Zespół Doradczy) powołany został Zarządzeniem nr 142/2024//RPŚZ z dnia 24 czerwca 2024 r. w sprawie powołania Zespołu Doradczego partnerów społeczno-gospodarczych dla realizacji Strategii Rozwoju MOF Sandomierz. Wśród 26 wskazanych interesariuszy znaleźli się przedstawiciele lokalnych środowisk reprezentujący **sektor publiczny, prywatny, pozarządowy i opinii**. W skład Zespołu Doradczego wchodzą przedstawiciele wszystkich samorządów MOF Sandomierz wraz z przedstawicielami lokalnych środowisk społecznych, gospodarczych, publicznych i opiniotwórczych, w tym podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji działających na obszarze MOF Sandomierz.

8.2. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE PRZYGOTOWYWANIA STRATEGII

Zakończony proces przygotowania strategii zakładał otwarte i aktywne uczestnictwo przedstawicieli mieszkańców realizowane w różnej formie w celu uzyskiwania

najlepszych efektów – opinii i wniosków strategicznych – na każdym etapie jej tworzenia.

Prace nad dokumentem Strategii oficjalnie rozpoczęto we wrześniu 2021 roku, kiedy to miało miejsce zawarcie porozumienia między Partnerami tworzącymi MOF Sandomierz, określającego podstawowe zasady współpracy i oczekiwane cele. Na mocy zawartego porozumienia wyłoniony został Zespół Roboczy – reprezentujący wszystkie samorządy, zajmujący się bieżącym procesem tworzenia dokumentu strategicznego.

Rysunek 23: Spotkanie inaugurujące MOF Sandomierz

Źródło: materiały UM Sandomierz

Pierwszy etap diagnostyczny uwzględniał współpracę wewnątrz Zespołu Roboczego w celu wypracowania diagnozy społeczno-gospodarczej, w tym zarysowania kluczowych wniosków czy analizy SWOT w oparciu o dostępne publicznie dane i materiały własne. Celem tego działania była identyfikacja wyzwań oraz kluczowych problemów rozwoju obszaru.

Podczas tego etapu podejmowane były działania włączające lokalnych interesariuszy i przedstawicieli wszystkich samorządów. Na początku 2022 roku odbyło się w Sandomierzu spotkanie warsztatowe z przedstawicielami wszystkich gmin MOF Sandomierz, podczas którego omówiono dotychczasowy przebieg procesu, tj. diagnozę obszaru objętego strategią, jej docelową zawartość, a ponadto

zaprezentowano i przedyskutowano wnioski z diagnozy oraz przedstawiano opracowane na jej podstawie wizję, misję oraz cele i kierunki działań. Wypracowane podczas warsztatów zapisy zostały usystematyzowane, a następnie uwzględnione w dalszych pracach nad dokumentem.

Rysunek 24: Spotkanie robocze MOF Sandomierz

Źródło: materiały UM Sandomierz

Następnie przechodząc do etapu strategicznego zaplanowano jeszcze szersze spotkania robocze z przedstawicielami poszczególnych gmin MOF Sandomierz, podczas których omówiono cele, priorytety i kierunki działań. Spotkania miały miejsce:

- w dniu 16.02.2022 w gminach Obrazów i Dwikozy
- w dniu 23.02.2022 w gminie Sandomierz
- w dniu 02.03.2022 w gminach Wilczyce i Samborzec

Podczas spotkań z przedstawicielami poszczególnych gmin poruszano kwestie dotyczące najważniejszych potrzeb w zakresie rozwoju obszarów objętych strategią, możliwości wykorzystania potencjału wybranych gmin oraz zaproponowano pierwsze kierunki działań, które mogłyby zostać zrealizowane na obszarze MOF Sandomierz.

W oparciu o diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej oraz wnioski ze spotkań, które odbywały się w okresie luty-marzec 2022, wypracowano propozycję wizji, misji i celów strategicznych rozwoju obszaru MOF Sandomierz.

Podczas przygotowywania projektu Strategii prowadzono również rozmowy na temat propozycji projektów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju obszaru, którego głównym celem była identyfikacja oczekiwań i potrzeb występujących na tym obszarze oraz zaprogramowanie w Strategii odpowiednich mechanizmów interwencji publicznej. Wypracowano kilkanaście obszarów tematycznych, na podstawie których następnie stworzono listę potencjalnych projektów służących rozwojowi MOF Sandomierz.

W ramach trwających prac opracowywania Strategii w dniu 13.04.2022, odbył się kolejny warsztat roboczy w zakresie wyzwań rozwojowych MOF Sandomierz oraz proponowanych kierunków działań. W warsztacie uczestniczyli przedstawiciele przedsiębiorców z branży turystycznej i hotelarskiej. Podczas spotkania omówione zostały najważniejsze kwestie w obszarze turystyki i hotelarstwa, istniejące problemy i czynniki ograniczające rozwój, potencjalne szanse i wyzwania, a także możliwości dla branży turystycznej i hotelarskiej w najbliższych latach. Omówienie powyższych zagadnień było kluczowe w punktu widzenia określenia właściwych kierunków działań strategicznych, mających na celu rozwój MOF Sandomierz z uwagi na fakt, iż branża turystyczna i hotelarska stanowią jedną z głównych gałęzi gospodarki regionu sandomierskiego.

Rysunek 25: Warsztaty sektorowe z branżą turystyczną

Źródło: materiały UM Sandomierz

Podczas spotkania przedstawiono kwestie dotyczące najważniejszych potrzeb w zakresie rozwoju obszarów objętych strategią, możliwości wykorzystania potencjału wybranych gmin oraz zaproponowano pierwsze kierunki działań, które mogłyby zostać zrealizowane na obszarze MOF Sandomierz. Przedyskutowano istniejące problemy, propozycje i rozwiązania, które następnie zostały uwzględnione w zestawieniu proponowanych kierunków i działań w obszarze rozwoju obszaru turystyki i przedsiębiorczości.

Podczas całego procesu opracowywania projektu Strategii MOF Sandomierz na bieżąco omawiane były kolejne postępy prac, konsultowano poszczególne rozdziały i zapisy dokumentu.

Strategia MOF Sandomierz stanowi odpowiedź władz obszaru na nowe uwarunkowania oraz globalne i wewnętrzne wyzwania stojące przed regionem Sandomierszczyzny. Przedstawia spójny plan działania w perspektywie najbliższych dziesięciu lat oraz propozycję współpracy skierowaną do wszystkich podmiotów zainteresowanych rozwijaniem potencjału społeczno-gospodarczego regionu sandomierskiego.

8.2.1. Informacja o sposobie uwzględnienia praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem dokumentu

Proces przygotowania dokumentu strategii prowadzony był w sposób otwarty i transparentny. Informacje o procesie, w tym badaniach ankietowych, otwartych naborach na pomysły, dystrybuowane były przez kanały informacyjne samorządów MOF Sandomierz, które zobowiązane są do stosowania praktyk równościowych i niedyskryminacyjnych oraz reguł dostępności (np. wymagania dotyczące stron internetowych). Spotkania bezpośrednie w miarę możliwości odbywały się w miejscach dostępnych – czyli w siedzibach urzędów czy placówkach publicznych. W pracach nad dokumentem zachowano parytet kobiet i mężczyzn zarówno ze strony przedstawicieli samorządów, jak i strony społecznej. Ponadto w pracach warsztatowych i w informacjach na temat procesu stawiano duży nacisk na komunikatywność i jasność przekazu, by uniknąć barier zbędnej „eksperckości" i hermetyczności języka, utrudniającego przyswajanie treści.

8.3. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE WDRAŻANIA I OCENY STRATEGII

Zaangażowanie środowiska społecznego we wdrażanie i ocenę strategii jest istotnym warunkiem jej sukcesu. Na tym etapie szczególnie ważna jest także współpraca międzysamorządowa i międzysektorowa, z uwagi na przewidywaną rolę również otoczenia zewnętrznego w stosunku do organizacji MOF Sandomierz.

Udział społeczeństwa w realizacji określonych działań w ramach realizacji strategii musi być oparty na **przejrzystych zasadach** spełniając minimum następujące kryteria:

- **trafność działań** – powiązanych z obszarem problemowym, w którym jest realizowana strategia, a partnerzy powinni posiadać potencjał pozwalający na aktywne uczestnictwo w prowadzonych pracach
- **optymalność** – osiągnięcie optymalnej reprezentacji społeczeństwa, aby ich głos był widoczny w procesie
- **bezstronność** – umożliwienie podejmowania decyzji w sposób neutralny, na podstawie obiektywnych kryteriów, a nie partykularnych przekonań, uprzedzeń czy preferencji, bez faworyzowania którejkolwiek ze stron
- **efektywność** – działanie w sposób możliwie najskuteczniejszy, przy optymalnym zaangażowaniu środków, wiedzy i kapitału ludzkiego
- **prawo do uczestnictwa** – zapewnienie udziału właściwych przedstawicieli społeczeństwa we wszystkich etapach realizacji strategii.

Udział interesariuszy w realizacji strategii jest kluczowy dla osiągnięcia sukcesu w jej wdrożeniu i będzie realizowany na dwóch poziomach:

- **Skoncentrowanym** – polegającym na aktywności wyodrębnionego Zespołu Doradczego, stanowiącego reprezentację kluczowych środowisk mieszkańców
- **Powszechnym** – polegającym na aktywności ogółu mieszkańców obszaru MOF Sandomierz

8.3.1. Poziom skoncentrowany

W zakresie działań **skoncentrowanych** w czerwcu 2024 roku powołany został **Zespół Doradczy partnerów społeczno-gospodarczych dla realizacji Strategii Rozwoju MOF Sandomierz** (**Zespół Doradczy**), pełniący rolę ciała opiniująco-doradczego dla MOF Sandomierz w procesie strategicznym, zapewniającego stałą partycypację społeczną w procesie rozwoju lokalnego na poziomie Partnerstwa.

Rolą Zespołu Doradczego na etapie wdrażania i oceny będzie przede wszystkim opiniowanie realizacji strategii w dwóch aspektach – monitorowania i ewaluacji.

8.3.2. Poziom powszechny

Z kolei szersza, **powszechna** partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii uwzględniać będzie **aktywny udział mieszkańców** poprzez zaplanowanie szeregu działań:

- **badania sondażowe i ankiety** na temat oceny procesów, które zaszły na obszarze MOF Sandomierz w trakcie wdrażania strategii – badanie odbędzie

się podobnie jak na etapie przygotowywania strategii poprzez ankiety internetowe skierowane do wskazanych grup społecznych
- **badania fokusowe** dotyczące jakości życia na obszarze MOF Sandomierz – przeprowadzone podczas bezpośrednich spotkań z mieszkańcami w każdej z gmin lub podczas spotkania przedstawicieli z całego obszaru – częstotliwość spotkań będzie dostosowana do potrzeb (np. zgłaszanych uwag)
- **debaty** z władzami publicznymi i partnerami społeczno-gospodarczymi na temat efektów zrealizowanych działań – przeprowadzona w jednej lub kilku z dostępnych form
- **zbieranie opinii** o realizacji strategii zgłaszanych różnymi kanałami do przedstawicieli MOF Sandomierz.

8.3.3. Komunikacja

Jednocześnie bardzo ważnym elementem jest dalsza właściwa **komunikacja zewnętrzna i informowanie** mieszkańców i ośrodków opinii publicznej o zamierzeniach i efektach strategii działając w oparciu o spójną politykę komunikacyjną i narzędzia (działania PR). Ważne, aby komunikacja ta prowadzona była różnymi kanałami i metodami, z uwzględnieniem potrzeb osób o szczególnych potrzebach, np. seniorów czy osób z niepełnosprawnościami, tak, aby charakteryzować się maksymalną skutecznością i dostępnością.

Elementami do wykorzystania w skutecznej komunikacji będą:

- Publikacje w mediach tradycyjnych (lokalnych, krajowych, zagranicznych)
- Publikacje w mediach społecznościowych
- Nowoczesne formy komunikacji (e-biuletyny, czaty, spotkania online, wideo, itd.)
- Spotkania bezpośrednie (warsztaty, debaty, spotkania lokalne)
- Materiały drukowane, pisane, promocyjne (foldery, broszury, katalog dobrych praktyk)
- Promocja efektów strategii (lokalnych podmiotów i produktów)
- Promocja zewnętrzna strategii (konferencje, fora, debaty, spotkania z przedstawicielami)
- Organizacja cyklicznego wydarzenia poświęconego w całości lub w części efektom realizacji strategii.

8.4. UZGODNIENIA STRATEGICZNE

8.4.1. Konsultacje społeczne

Na podstawie art. 6 ust. 3 Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r. poz. 1057) oraz zgodnie z Porozumieniem z dnia 6 września 2021 roku określającego zasady współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu przygotowania i wdrażania strategii rozwoju ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz na lata 2021-2030 oraz na podstawie ogłoszenia Burmistrza Miasta Sandomierza z dnia 5 września 2022, w dniach 5 września – 9 października 2022 r. odbyły się konsultacje społeczne projektu Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz, które trwały 35 dni i miały na celu zapoznanie wszystkich zainteresowanych z projektem dokumentu.

Projekt Strategii Zintegrowanych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz podlegał obowiązkowo konsultacjom:

- z mieszkańcami gminy,
- z lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, w szczególności z działającymi na terenie gminy, w tym organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami,
- z sąsiednimi gminami i ich związkami,
- z Dyrektorem Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Krakowie – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

Konsultacje odbyły się w następujących formach:

- Zbieranie uwag i wniosków w formie papierowej oraz elektronicznej z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego. Wypełnione czytelnie formularze można było dostarczyć:
  - drogą elektroniczną na e-mail: adriana.wojcik@um.sandomierz.pl, wpisując w tytule „Konsultacje społeczne – projekt Strategii MOF Sandomierz”;
  - drogą korespondencyjną na adres Urzędu Miejskiego w Sandomierzu, pl. Poniatowskiego 3, 27-600 Sandomierz
  - bezpośrednio do Biura Obsługi Interesanta
- Spotkania otwartego, umożliwiającego omówienie założeń dokumentu, a także przedstawienie uwag, opinii i propozycji. Spotkania odbyła się we wszystkich gminach wchodzących w skład MOF Sandomierz, w dniach:
  - Sandomierz: 19.09.2022, godz. 15.30,
  - Dwikozy: 28.09.2022, godz. 12.00,
  - Samborzec: 28.09.2022, godz. 10.00
  - Wilczyce: 12.09.2022, godz. 12.30
  - Obrazów: 12.09.2022, godz. 10.00
  - Sandomierz: 26.09.2022, godz. 15.00

Formularz zgłaszania uwag oraz projekt dokumentu Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz dostępne były od 05.09.2022 r. w wersji elektronicznej na oficjalnych stronach internetowych Urzędu Miejskiego w Sandomierzu oraz na stronach gmin Dwikozy, Obrazów, Wilczyce, Samborzec.

Jedną z form konsultacji społecznych były otwarte spotkania z interesariuszami, które odbyły się w dniach określonych powyżej. W spotkaniach uczestniczyli zainteresowani mieszkańcy poszczególnych gmin, jak również przedstawiciele władz gmin. Podczas spotkań przedstawiono główne założenia programowe i wdrożeniowe dokumentu tj. wizja, misja, cele strategiczne wraz z odpowiadającymi im działaniami, a także zakres rzeczowy projektów strategicznych, które planowane są do realizacji. Przedstawione zostały również założenia przestrzenno-funkcjonalne, w tym model funkcjonalno-przestrzenny.

Wszystkie zgłaszane w trakcie procesu konsultacji społecznych uwagi i komentarze zostały przeanalizowane i uwzględnione w docelowym dokumencie.

8.4.2. Uzgodnienie z Zespołem Doradczym

W ramach procesu partycypacyjnego dokonano zaopiniowania projektu strategii przez członków Zespołu Doradczego. Głównym celem było zaopiniowanie wniosków i założeń strategicznych przez kluczowych przedstawicieli interesariuszy (Zespół Doradczy) i wypracowanie wspólnej, społecznie akceptowanej, wersji strategii terytorialnej.

8.4.3. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Zgodnie z art. 46 pkt 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2021 r. poz.2373), zwanej dalej ustawą OOŚ, przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz planu zagospodarowania przestrzennego, wyznaczające ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, a także koncepcji rozwoju kraju, strategii rozwoju, programu, polityki publicznej i dokumentu programowego, z zakresu polityki rozwoju.

W związku z powyższym sporządzona została Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii rozwoju MOF Sandomierz, której celem było ustalenie, czy zapisy projektowanego dokumentu nie naruszają zasad prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Prognoza miała również ułatwić identyfikację możliwych do określenia skutków środowiskowych spowodowanych realizacją w przyszłości postanowień ocenianego dokumentu oraz określić, czy

istnieje prawdopodobieństwo powstawania w przyszłości konfliktów i zagrożeń w środowisku.

W Strategii rozwoju MOF Sandomierz nie zdiagnozowano bezpośrednio działań, które można zaliczyć do mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko. Zdiagnozowano natomiast działania, które można w pewnych okolicznościach zakwalifikować do przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko. Te okoliczności to przede wszystkim ostateczna lokalizacja, w szczególności w odniesieniu do obszarów chronionych, terenów zurbanizowanych, objecie planami zagospodarowania przestrzennego oraz powierzchnia lub skala inwestycji. Do tych przedsięwzięć zaliczyć można następujące grupy działań:

- Tworzenie i uzbrojenie nowych terenów inwestycyjnych, w tym rozwój infrastruktury technicznej i teleinformatycznej terenów inwestycyjnych, w tym dróg prowadzących do tych terenów,
- Wspieranie rozwoju usług turystycznych, w tym bazy noclegowej, gastronomicznej, rekreacyjnej (wytyczenie terenów inwestycyjnych pod funkcję turystyczną),
- Wyznaczenie nowych terenów zabudowy mieszkaniowej i przygotowanie terenów inwestycyjnych pod budownictwo mieszkaniowe oraz rozwój infrastruktury technicznej w tym kanalizacyjnej, drogowej na potrzeby mieszkalnictwa,
- Modernizacja i rozwój układu sieci drogowej, kolejowej oraz dróg wodnych, poprawiającej dostępność i spójność MOF Sandomierz,
- Rozwój systemu infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej, w szczególności na obszarach wiejskich,
- Działania z zakresu rozwoju retencji wodnej, błękitno-zielonej infrastruktury oraz poprawy bezpieczeństwa powodziowego,
- Działania z zakresu modernizacji i rozwoju sytemu gospodarki odpadami,
- Działania z zakresu rozwoju odnawialnych źródeł energii.

Rozwój turystyki może mieć wpływ na środowisko. Ten wpływ może być związany zarówno z kwestiami inwestowania, m. in. w rozwój usług turystycznych takich jak hotele, pensjonaty czy ośrodki rozrywkowe. Konieczne jest moderowanie rozwoju turystycznego, tak aby minimalizować negatywny wpływ na przyrodę. Kolejną kwestią oddziaływania na środowisko w przypadku rozwoju funkcji turystycznej jest presja ruchu turystycznego. Należy mieć na uwadze, że nadmiar ruchu turystycznego może wywierać negatywny wpływ na ekosystemy przyrodnicze, np. jeziora, oczka wodne, siedliska rzadkich i zagrożonych roślin (np. murawy kserotermiczne) oraz zwierząt.

Ze względu na dość ogólny charakter opisanych w Strategii rozwoju MOF Sandomierz działań trudno wskazać jakie będzie ich ostatecznie oddziaływanie na środowisko. Każde z przedstawionych działań i ujętych w ich ramach zadań może wymagać

osobnej ekspertyzy oddziaływania na środowisko, prowadzonej już w ramach procesu inwestycyjnego. Inwestycje powinny kierować się zasadami wyboru najlepszych dostępnych technik, czyli wyboru najbardziej efektywnych i zaawansowanych poziomów rozwoju technologii i metod prowadzenia danej działalności. Aspekt środowiskowy poszczególnych działań powinien uwzględniać zasady ochrony środowiska polegające na racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom oraz przywracaniu elementów przyrodniczych do stanu właściwego.

Analizując całokształt działań, jakie przewidziano do realizacji w Strategii rozwoju MOF Sandomierz należy podkreślić, iż brak ich realizacji w znacznym stopniu utrudni realizację założeń ochrony środowiska, a nawet ochrony przyrody. Niewątpliwie wybrane działania charakteryzować się będą znaczącym oddziaływaniem na środowisko (m. in. rozwój terenów inwestycyjnych), jednak te działania są niejako konieczne do realizacji w kontekście zrównoważonego rozwoju obszaru MOF Sandomierz (m. in. ze względu na istniejący potencjał do rozwoju konkurencyjnej gospodarki). Kluczowe jest jednak takie moderowanie rozwoju gospodarczego i społecznego, aby zachować i wzmocnić potencjał ekologiczny i przyrodniczy oraz chronić środowisko na terenie MOF Sandomierz.

9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Strategia ponadlokalna Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierza na lata 2021-2030 stanowi kluczowy element systemu zarządzania rozwojem, który wykracza poza administracyjne granice gmin objętych obszarem funkcjonalnym. Strategia koncentruje się na identyfikacji wspólnych potencjałów i wyzwań oraz promowanie wymiany doświadczeń między podmiotami biorącymi udział w procesie planowania działań na wskazanym obszarze. Strategia ta silnie akcentuje wspólne, ponadgminne przedsięwzięcia oraz dążenie do osiągnięcia zintegrowanej współpracy poprzez aktywną wymianę doświadczeń między realizującymi je partnerami.

Realizacja Strategii ZIT będzie wymagała zaangażowania środków finansowych pochodzących z różnych źródeł katalogu środków publicznych, zarówno krajowych jak i zagranicznych (środki z budżetu UE) współfinansowanych w całości lub częściowo, w oparciu o bezzwrotne środki zewnętrzne, instrumenty finansowe oraz finansowanie dłużne. Dlatego też system finansowania Strategii ZIT opiera się na montażu różnych środków finansowych, tj.:

- budżetu Państwa,
- funduszy celowych i innych środków publicznych,
- środków z funduszy Unii Europejskiej oraz innych państw,
- budżetu jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Partnerstwa (środki własne, wkład własny w projektach),
- wkładu prywatnego, w tym wnoszonego w formie partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP),
- pożyczek i kredytów.

Kluczowe źródło finansowania projektów na poziomie krajowym przewidzianych w ramach strategii stanowić będą środki funkcjonujące w ramach Umowy Partnerstwa określającej perspektywę finansową polityki spójności na lata 2021-2027. Środki pochodzące z Unii Europejskiej dystrybuowane będą w ramach programów operacyjnych zarządzanych z poziomu krajowego lub regionalnego.

9.1. PROGRAM REGIONALNY

Na poziomie regionalnym Strategia ZIT może być finansowana w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego **Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027 (FEŚ)**. Jest to program dwufunduszowy o łącznej alokacji 1,45 mld EUR, z czego blisko 1,05 mld EUR pochodzi z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz 405 mln EUR z Europejskiego Funduszu Społecznego+.

Tabela 17: Podział osi priorytetowych w ramach FEŚ

Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027	
Oś Priorytetowa 1	Fundusze Europejskie dla konkurencyjnej gospodarki
Oś Priorytetowa 2	Fundusze Europejskie dla środowiska
Oś Priorytetowa 3	Fundusze Europejskie na mobilność miejską
Oś Priorytetowa 4	Fundusze Europejskie dla dostępności Świętokrzyskiego
Oś Priorytetowa 5	Fundusze Europejskie dla rozwoju społecznego
Oś Priorytetowa 6	Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych
Oś Priorytetowa 7	Zdrowi i aktywni zawodowo
Oś Priorytetowa 8	Edukacja na wszystkich etapach życia
Oś Priorytetowa 9	Usługi społeczne i zdrowotne
Oś Priorytetowa 10	Aktywni na rynku pracy
Oś Priorytetowa 11	Pomoc Techniczna EFRR
Oś Priorytetowa 12	Pomoc Techniczna EES+

Źródło: Opracowanie własne

W ramach programu FEŚ środki unijne przeznaczone są na rozwój innowacji, infrastruktury B+R i przedsiębiorczości. Dofinansowanie obejmie także poprawę jakości powietrza, efektywność energetyczną, OZE, gospodarkę wodno-ściekową, inwestycje drogowe i transportowe. Wsparcie otrzyma również rozwój infrastruktury edukacyjnej, społecznej, zdrowotnej oraz związanej z kulturą i turystyką, a także działania zdrowotne, społeczne, edukacyjne i rynek pracy.

Realizacja Strategii i dobór źródeł finansowania będzie procesem dynamicznym, szczególnie biorąc pod uwagę Osie Priorytetowe FEŚ, w których praktycznie w każdej z osi przewidziane są nabory, w których o środki finansowe mogą ubiegać się samorządy. Ze względu na wielopłaszczyznowość projektów ujętych w Strategii, część Gmin będzie aplikowała „indywidualnie" w konkursach w ramach FEŚ, aby móc osiągnąć zapisane w Strategii cele rozwojowe obszaru, pamiętając jednocześnie o zintegrowaniu działań.

9.1.1. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)

Realizowane projekty w ramach instrumentu ZIT muszą mieć charakter zintegrowany tj. wpisywać się w cele rozwojowe obszaru funkcjonalnego objętego instrumentem i być ukierunkowanymi na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych – oznacza to, że projekt ten ma wpływ na więcej niż jedną gminę w MOF. Projekt zintegrowany powinien spełniać przynajmniej jeden z dwóch warunków, tj.:

- projekt jest projektem partnerskim w rozumieniu art. 39 ustawy wdrożeniowej[6]
- w projekcie deklarowany jest wspólny efekt, rezultat lub produkt końcowy projektu, tj. wspólne wykorzystanie stworzonej w jego ramach infrastruktury, co powinno znaleźć swoje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i kierunkowej strategii[7]

W programie FEŚ realizacja projektów zintegrowanych (wdrażanych za pomocą instrumentu terytorialnego ZIT) przewidziana została w ramach dwóch kluczowych zakresów – rozwoju MOF oraz mobilności.

Tabela 18: Działania FEŚ przewidziane dla instrumentu ZIT

Priorytet	Działanie
Priorytet 6: Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych	**Działanie 6.1 Rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych (ZIT)**
Priorytet 3: Fundusze Europejskie na mobilność miejską	**Działanie 3.1 Mobilność miejska w MOF (ZIT)**

Dedykowanym działaniem dla inwestycji wdrażanych w formule niekonkurencyjnej poprzez Instrument ZIT w FEŚ będzie Działanie 6.1 Rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych (ZIT), które przewiduje wsparcie w zakresie turystyki, kultury i dziedzictwa naturalnego.

Tabela 19: Typy inwestycji przewidzianych w ramach Działania 6.1

Działanie 6.1 Rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych (ZIT)	
I.	**zrównoważona turystyka** projekty dotyczące centrów/punktów informacji kulturalnej i turystycznej, budowę, tworzenie, rozwój tras i szlaków turystycznych odwołujących się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych, edukacyjnych. Rozwojowi zrównoważonej turystyki w ramach MOF będzie sprzyjać budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury oraz promocja walorów środowiskowych regionu, produktów regionalnych
II.	**kultura i dziedzictwa kulturowe** wzmocnienie potencjału województwa w zakresie ochrony i rozwoju dziedzictwa kulturowego, zwiększenia dostępu mieszk. do dóbr kultury w tym podniesienie atrakcyjności turystycznej MOF. Wspierane będą m.in.: działania na rzecz ochrony zabytków, roboty budowlane i modernizacyjne dotyczące

[6] Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027

[7] Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych priorytetów i działań FEP 2021-2027 – zakres EFRR

	zabytków i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (m.in: mała architektura, ścieżki piesze, tereny zielone) oraz obiektów infrastruktury kultury, digitalizację zasobów i oferty kultury, ochronę dziedzictwa niematerialnego
III.	**dziedzictwo naturalne i ekoturystyka (inna niż obszary Natura 2000)** ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000 m.in. ochronę różnorodności biologicznej w oparciu o gatunki rodzime oraz różnorodności geologicznej w ramach MOF. Wspierane będą: budowa, rozbudowa, modernizacja i doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej; inwestycje mające na celu ograniczanie negatywnego oddziaływania turystyki na obszary cenne przyrodniczo oraz służące edukacji i promowaniu form ochrony przyrody i rozwojowi ekoturystyki

Źródło: Opracowanie własne

W ramach Działania 6.1 Rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych (ZIT), dedykowanego dla inwestycji wdrażanych w formule ZIT, z łącznej puli alokacji, wydzielona została określona kwota dla MOF Sandomierz.

Tabela 20: Alokacja dla MOF Sandomierz w ramach Działania 6.1

Zakres	Kwota alokacji (EUR)	Udział (%)
Działanie 6.1 Rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych (ZIT)	65 160 862	100%
MOF Sandomierz	3 929 389	6,03%

Źródło: opracowanie własne

W ramach działania 6.1 Rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych (ZIT), z łącznej puli alokacji wydzielona została kwota dla MOF Sandomierz w wysokości 3 929 389 EUR. Ponadto Instytucja Zarządzająca Programem FEŚ przewidziała w ramach działania 6.1 dodatkowe wsparcie ZIT środkami z budżetu państwa w wysokości 382 306 EUR.

Dodatkowym działaniem dla inwestycji wdrażanych w formule konkurencyjnej dla wszystkich MOF w województwie świętokrzyskim poprzez Instrument ZIT w FEŚ będzie Działanie 3.1 Mobilność miejska w MOF (ZIT), w ramach którego będą realizowane zintegrowane projekty mające na celu rozwój zrównoważonej mobilności miejskiej na obszarach miast i ich obszarów funkcjonalnych.

Tabela 21: Typy inwestycji przewidzianych w ramach Działania 3.1

Działanie 3.1 Mobilność miejska w MOF (ZIT)

I.	Infrastruktura oraz tabor na potrzeby transportu zbiorowego w ramach miast i ich obszarów funkcjonalnych, w tym integracja różnych form mobilności w postaci centrów przesiadkowych dla transportu publicznego
II.	Rozwój infrastruktury dla ruchu niezmotoryzowanego z uwzględnieniem zwiększania bezpieczeństwa ruchu - drogi dla rowerów/drogi dla pieszych i rowerów

Źródło: Opracowanie własne

9.2. PROGRAMY KRAJOWE

Istotnym źródłem finansowania zamierzeń strategicznych MOF Sandomierz będzie możliwość skorzystania z programów na poziomie krajowym finansowanych z budżetu UE oraz narzędzi wsparcia finansowanych z budżetu państwa i innych środków publicznych.

Tabela 22: Podział środków ze źródeł krajowych

Środki z budżetu Państwa, fundusze celowe i inne środki publiczne		
Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg Samorządowych	Fundusz ma na celu poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej, a także zwiększenie atrakcyjności i dostępności terenów inwestycyjnych. Wspiera rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, działając komplementarnie do inicjatyw krajowych w zakresie budowy autostrad i dróg ekspresowych. Źródła finansowania Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg to wpłaty pochodzące z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW), dotacje z budżetu państwa (w tym z części budżetu, której dysponentem jest Minister Obrony Narodowej), Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe oraz z zysku jednoosobowych spółek Skarbu Państwa i spółek, w których wszystkie akcje (udziały) są własnością Skarbu Państwa.	
Pozostałe programy finansowane z budżetu państwa	W zakresie ochrony środowiska	realizowane przez NFOŚiGW oraz właściwy WFOŚiGW
	W zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi	realizowane przez PFRON
	W zakresie aktywizacji osób starszych	Program Senior+

Źródło: Opracowanie własne

Głównymi zewnętrznymi źródłami finansowania projektów w ramach Strategii będą środki z funduszy unijnych w ramach Wieloletnich Ram Finansowych UE na lata 2021-2027. Na poziomie krajowym szczególnie ważne dla realizacji ujętych w strategii projektów mogą być programy: Polska Wschodnia, FEnIKS, FERS, FERC oraz Pomoc Techniczna. Dodatkowo istotnym źródłem finansowania będzie Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO), który jest częścią unijnego Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF).

Tabela 23: Podział środków finansowych z funduszy UE na poziomie krajowym

Środki z funduszy Unii Europejskiej na poziomie krajowym	
Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027	Celem programu jest utrwalenie warunków sprzyjających konkurencyjności gospodarki oraz wyższej jakości życia w PW+. Z programu mogą skorzystać 5 województw: lubelskie, podlaskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie oraz tzw. region statystyczny mazowiecki regionalny. Cele szczegółowe programu to: • wsparcie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, • zwiększenie atrakcyjności miast i podniesienie jakości życia mieszkańców w dobie zmian klimatu, • zwiększenie dostępności transportowej Polski Wschodniej, • rozwój społeczno-gospodarczy dzięki turystyce. Budżet programu to 2,65 mld EUR
Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)	Głównym celem programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego. Projekty realizowane w ramach programu przyczynić się mają do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. W ramach FEnIKS można inwestować w: • obniżenie emisyjności gospodarki i transformację w kierunku gospodarki przyjaznej środowisku i w obiegu zamkniętym, • budowę efektywnego i odpornego systemu transportowego, o jak najniższym negatywnym wpływie na środowisko naturalne, • dokończenie realizacji sieci bazowej TEN-T do roku 2030, • poprawę bezpieczeństwa transportu, • zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej oraz poprawę odporności systemu ochrony zdrowia, • wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Budżet programu to ponad 24 mld EUR

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)	W ramach programu będzie realizowane wsparcie na rzecz: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia. Program FERS ma na celu: • wsparcie samozatrudnienia poprzez udzielanie preferencyjnych pożyczek na rozpoczęcie własne działalności gospodarczej • rozwój potencjału instytucji i służb rynku pracy • wpieranie przedsiębiorców, innych pracodawców oraz ich pracowników w obszarach kluczowych dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • poprawę jakości systemów kształcenia oraz rozwój edukacji włączającej • wspieranie procesu uczenia się przez całe życie, w tym kompetencji cyfrowych osób dorosłych • wsparcie systemu szkolnictwa wyższego, w tym w dostosowaniu oferty do wyzwań związanych z cyfrową i zieloną transformacją • wspieranie instytucji odpowiedzialnych za integrację społeczno-zawodową migrantów • rozwój potencjału instytucji działających w sferze integracji społecznej, usług społecznych i ekonomii społecznej • rozwój opieki nad najmłodszymi dziećmi m.in. poprzez tworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 i podnoszenie kompetencji kadr w tym obszarze • zapewnienie równych szans dla osób z niepełnosprawnościami • wsparcie systemu ochrony zdrowia, w tym kształcenie podyplomowe lekarzy, pielęgniarek, położnych oraz innych zawodów związanych z ochroną zdrowia • budowanie potencjału partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego • rozwój innowacji społecznych i upowszechnianie przetestowanych rozwiązań. Budżet programu to 21,7 mld PLN
Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)	Program koncentruje się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze

	cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury i przedsiębiorców. Budżet programu to ok. 2 mld EUR
Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich	Celem programu jest zapewnienie skutecznego systemu realizacji polityki spójności w latach 2021-2027 w wymiarze strategicznym, wdrożeniowym i refleksyjnym. W ramach programu finansowane będą m.in. działania dot.: upowszechnienia nowoczesnych metod zarządzania zasobami ludzkimi w administracji odpowiedzialnej za wdrażanie funduszy w perspektywie finansowej 2021-2027, stworzenia i utrzymania odpowiednich warunków pracy dla urzędników wdrażających fundusze, zwiększenia zdolności administracyjnych instytucji wdrażających fundusze; zwiększenia potencjału beneficjentów m.in. poprzez działania szkoleniowe i eksperckie, wsparcie wdrożenia instrumentów rozwoju terytorialnego. Budżet programu to 550 mln EUR
Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO)	KPO ma na celu wsparcie państw członkowskich w łagodzeniu gospodarczych i społecznych skutków pandemii COVID-19 oraz wzmocnienie ich odporności gospodarczej i społecznej. W ramach KPO zgodnie z celami UE znaczną część budżetu przeznaczymy na cele klimatyczne (46,60%) oraz na transformację cyfrową (21,36%). będą wspierane obszary: 1. Odporność i konkurencyjność gospodarki tj.: • nowe miejsca pracy, • nowe inwestycje i wyższe zarobki, • pomoc rodzicom na rynku pracy (więcej żłobków i klubów dziecięcych), • likwidacja barier prawnych i ułatwienia dla firm, • innowacje i nowoczesne technologie. 2. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności tj.: • czyste powietrze, • szybsza wymiana starych pieców węglowych na bardziej ekologiczne, • zakup paneli fotowoltaicznych i kolektorów słonecznych, • farmy wiatrowe na Bałtyku, • inteligentna sieć energetyczna, • technologie wodorowe, • zielone miasta. 3. Transformacja cyfrowa tj.: • szybki Internet, • e-usługi, • sale informatyczne i komputery dla szkół, • bezpieczeństwo w Internecie. 4. Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia tj.: • nowy sprzęt dla szpitali, • modernizacja placówek medycznych, • liczniejszy personel medyczny, • większa dostępność do usług medycznych, • rozwój przemysłu farmaceutycznego w Polsce. 5. Zielona, inteligentna mobilność tj.:

	• więcej autobusów elektrycznych i wodorowych, • więcej nowoczesnych pociągów i linii kolejowych, • kolejne obwodnice, • bezpieczniejsze drogi. 6. Poprawa jakości instytucji i warunków realizacji Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności. 7. REPowerEU Budżet KPO to 59,8 mld EUR (ok. 256 mld PLN), z czego 25,27 mld EUR (108 mld PLN) dotacji i 34,54 mld EUR (148 mld PLN) w formie preferencyjnych pożyczek
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR 2023-2027)	Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 jest kluczowym dokumentem opracowanym na podstawie analizy potrzeb polskiego rolnictwa oraz możliwości, jakie oferuje zreformowana Wspólna Polityka Rolna (WPR). Plan Strategiczny WPR będzie realizował 9 celów szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej, które dotyczą: • zapewnienia rolnikom godziwych dochodów • zwiększenie konkurencyjności • pozycji rolnika w łańcuchach wartości • rolnictwo i łagodzenie zmiany klimatu • wydajnego gospodarowania glebą • różnorodności biologicznej i krajobrazów rolniczych • zmian strukturalnych i wymiany pokoleń • zatrudnienie i wzrost gospodarczy na obszarach • zdrowia, żywności i oporność na środki przeciwdrobnoustrojowe. PS WPR 2023-2027 utrzymuję inicjatywę LEADER, która ma charakter oddolny i w sposób wyjątkowy służy aktywizacji społeczeństwa i poprawie jakości życia na obszarach wiejskich. PS WPR 2023-2027 zakłada wsparcie w kwocie 17,3 mld EUR w ramach I filaru WPR i 4,7 mld EUR w ramach II filaru WPR
FEŚ 2021 – 2027 Priorytet 9	„Usługi społeczne i opiekuńcze" w ramach tego priorytetu możliwe będzie wsparcie usług społecznych i opiekuńczych realizowanych w społeczności lokalnej.
FEŚ 2021 – 2027 Priorytet 8	„Edukacja na wszystkich etapach życia" w ramach tego priorytetu możliwe będzie finansowanie przedsięwzięć edukacyjnych na wszystkich etapach kształcenia – edukację przedszkolną, szkoły podstawowe i ponadpodstawowe a także edukację dorosłych.
FEŚ 2021 – 2027 Priorytet 10	Aktywni na rynku pracy – w ramach tego priorytetu możliwe będzie finansowanie działań w obszarze rynku pracy – wysokiej jakości szkolenia służące zdobyciu, zmianie lub podniesieniu kompetencji lub kwalifikacji

Źródło: Opracowanie własne

9.3. POZOSTAŁE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Gminy zrzeszone w ramach MOF Sandomierz mogą realizować Strategię ZIT w oparciu o wykorzystanie innych narzędzi międzynarodowych. Obecnie jednym z dostępnych źródeł dostępny jest Szwajcarsko-Polski Programu Współpracy. Głównym zamierzeniem Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy jest redukcja społeczno-gospodarczych nierówności w Unii Europejskiej oraz w Polsce poprzez pogłębianie współpracy dwustronnej między Szwajcarią a Polską.

Programy wchodzących w skład Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy:

- Polsko-Szwajcarski Program Rozwoju Miast
- Program Badania Naukowe i Innowacje
- Pomoc Techniczna (w tym Fundusz Przygotowawczy)

Tabela 24: Szwajcarsko-Polski Program Współpracy

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy – program dedykowany JST	
Polsko-Szwajcarski Program Rozwoju Miast	Program ma na celu podniesienie jakości życia mieszkańców średnich miast w Polsce, co będzie skutkowało zmniejszeniem różnic społeczno-gospodarczych w naszym kraju. Wsparcie z programu będzie można przeznaczyć na projekty w następujących obszarach: • kształcenie oraz szkolenie zawodowe i specjalistyczne, • finansowanie dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, • wspieranie zarządzania migracjami i promowanie działań integracyjnych, • efektywność energetyczna i energia odnawialna, • transport publiczny, • gospodarka wodno-ściekowa, • zarządzanie odpadami, • ochrona przyrody i bioróżnorodność, • zdrowie i pomoc społeczna, • poprawa bezpieczeństwa publicznego, • mniejszości i grupy znajdujące się w niekorzystnej sytuacji społecznej, • społeczeństwo obywatelskie i przejrzystość. Miasta zostaną objęte zarówno wsparciem finansowym, jak i doradczym. Doradztwem zajmie się Związek Miast Polskich. Budżet programu to 327,882 mln CHF

Źródło: Opracowanie własne

Identyfikacja źródeł finansowania planowanych inwestycji jest niezmiernie istotna. Obecnie środki przeznaczane przez gminy na przedsięwzięcia pochodzą głównie z funduszy unijnych i krajowych programów rządowych. Dodatkowo jednostki sektora

finansów publicznych, mogą korzystać ze zwrotnych form finansowania inwestycji czyli kredytów. To pozwala na współfinansowanie projektów w ramach montaży finansowych. Jednostki Samorządu Terytorialnego zostały wyposażone w możliwość kreowania indywidualnego zestawu narzędzi pozwalającego na gromadzenie funduszy na ten proces oraz angażowanie inwestorów prywatnych. Bowiem nie zawsze uda się pozyskać środki na planowane inwestycje z funduszy unijnych dlatego też ważne jest zadbanie o rozwój alternatywach źródeł finansowania.

Jedną z takich form jest finansowanie przedsięwzięć w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. Za pomocą tej formuły finansuje się projekty inwestycyjno-eksploatacyjne realizowane w oparciu o umowę długoterminową zawartą przez władze publiczne i podmioty sektora prywatnego (podmioty rynkowe), których celem jest stworzenie niezbędnej infrastruktury rzeczowej, finansowej i organizacyjnej, umożliwiającej świadczenie usług publicznych. Przedsięwzięcia w formule PPP sprawdzają się przede wszystkim w:

- w projektach obejmujących budowę parkingów miejskich,
- w transporcie publicznym,
- infrastrukturze drogowej i transportowej,
- infrastrukturze wodnokanalizacyjnej,
- infrastrukturze ciepłowniczej,
- w projektach oświetleniowych mających za zadanie podnoszenie jakości przestrzeni miejskiej.

Dla przedsiębiorcy celem realizacji projektu jest generowanie i maksymalizacja zysków, dla samorządu terytorialnego – ożywienie gospodarcze obszaru.

Wskazane powyżej przykładowe źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, elastyczny. Czas obowiązywania strategii i realizacji projektów nastąpi w latach 2023-2033. Tym samym należy zakładać, że w tym okresie pojawią się również inne programy dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach, które należy monitorować, aktualizować i dostosowywać w optymalny sposób w celu realizacji zamierzonych inwestycji i wypełnienia celów strategii.

WYKAZ TABEL I ILUSTRACJI

SPIS TABEL:

Tabela 1: Podstawowe dane liczbowe dotyczące samorządów 10
Tabela 2: Analiza SWOT 12
Tabela 3: Kluczowe czynniki rozwoju 20
Tabela 4: Wyzwania rozwojowe MOF Sandomierz 22
Tabela 5: Wizja MOF Sandomierz 24
Tabela 6: Misja MOF Sandomierz 25
Tabela 7: Cele i priorytety strategiczne MOF Sandomierz 26
Tabela 8: Kryteria oceny projektu zintegrowanego 87
Tabela 9: Lista projektów kluczowych 88
Tabela 10: Projekt kluczowy 2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna 89
Tabela 11: Lista pomysłów uzupełniających 105
Tabela 12: Lista przykładowych powiązań i zależności między projektami 107
Tabela 13: Matryca wskaźników strategicznych 116
Tabela 14: Podział osi priorytetowych w ramach FEŚ 153
Tabela 15: Działania FEŚ przewidziane dla instrumentu ZIT 154
Tabela 16: Typy inwestycji przewidzianych w ramach Działania 6.1 154
Tabela 17: Alokacja dla MOF Sandomierz w ramach Działania 6.1 155
Tabela 18: Typy inwestycji przewidzianych w ramach Działania 3.1 155
Tabela 19: Podział środków ze źródeł krajowych 156
Tabela 20: Podział środków finansowych z funduszy UE na poziomie krajowym 157
Tabela 21: Szwajcarsko-Polski Program Współpracy 161

SPIS RYSUNKÓW:

Rysunek 1: Położenie obszaru MOF Sandomierz 9
Rysunek 2: Podpisanie porozumienia MOF Sandomierz 11
Rysunek 3: Matryca relacji celów strategicznych do uwarunkowań rozwojowych 44
Rysunek 4: Obszar Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Sandomierz 52
Rysunek 5: Układ komunikacyjny obejmujący obszar MOF Sandomierz 53
Rysunek 6: Formy ochrony przyrody na terenie MOF Sandomierz 54
Rysunek 7: Mapa szczególnego zagrożenia powodziowego na terenie MOF Sandomierz 56
Rysunek 8: Mapa ryzyka powodziowego 57
Rysunek 9: Plany zarządzania ryzykiem powodziowym 58
Rysunek 10: Struktura obiektów użyteczności publicznej na terenie MOF Sandomierz 60

Rysunek 11: Struktura przebiegu ścieżek rowerowych na obszarze MOF Sandomierz 61
Rysunek 12: Struktura funkcjonalno-przestrzenna sieci osadniczej, sieci drogowej oraz dziedzictwa kulturowego..... 62
Rysunek 13: Struktura funkcjonalno-przestrzenna obszarów Natura 2000 i obszarów zagrożenia powodziowego 64
Rysunek 14: OSI Obszary zagrożenia powodziowego..... 66
Rysunek 15: OSI rozwój aktywności gospodarczej i ekonomicznej 68
Rysunek 16: OSI Obszary rewitalizacji MOF Sandomierz 71
Rysunek 17: OSI Obszary wiejskie MOF Sandomierz..... 73
Rysunek 18: OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją 75
Rysunek 19: Koncepcja zagospodarowania terenu inwestycji Wielogóra 2.....103
Rysunek 20: Mapa lokalizacji projektu kluczowego 2.3.5.1. Szlak Śladami Regionu – wspólna oferta turystyczna i kulturalna.....104
Rysunek 21: Model organizacyjny MOF Sandomierz.....110
Rysunek 22: Sektory kluczowych interesariuszy w Zespole Doradczym 141
Rysunek 23: Spotkanie inaugurujące MOF Sandomierz 142
Rysunek 24: Spotkanie robocze MOF Sandomierz.....143
Rysunek 25: Warsztaty sektorowe z branżą turystyczną.....144